

197.1
198.2
Druhá

M 3/1060

ČÍTANKA

a

MLUVNICA

pre

evanjelické a. v. počiatocné školy.

1799.3
1799.3
Prvé vydanie.
200.4

Sostavil a vydal

Ján Bežo,

vysl. učiteľ v. Senici.

Tlačou Jána Bežo a spol.

V Senici, 1889.

II III IV V VI VII VIII
IX X 200.5

Z predslova napísaného k druhému vydaniu.

Už náš Kollár vo svojej čítanke povedal, že je to zlý obyčaj, keď po šlabikárj kancionále a biblie do detinských rúk dávať; lebo ak potom, vraj, zchatrnejú a vážnosť utracujú tyto sväté veci, ktoré deťom nie prosriedkom byť majú. A že kancionále a sv. biblie ani nesú príhodné za príručné knihy, či pre metodické vyučovanie čítania, či pre postupné a harmonické vyvíňovanie dušovních síl dieťaťa: o tom myslím, už dnes každý učiteľ presvedčený je.

Jakáže teda kniha patrí po šlabikári do ruky žiaka?

Dobrá čítanka, s materialom voleným z najbližšieho názorného kruhu dieťaťa, neležiaceho ďalej od školy, domu, dediny, mesta a lokolia, obsahu na vzájom mravného, poučného a zábavného, detskému ľachu primerane spracovaného a odborné metodicky rozloženého; čítanka, ktorá by s jednej strany poskytovala príležitosť ku pravidelnému a vzletnému čítaniu, s druhej zase slúžiť mohla za základ k názornému vyučovaniu; čítanka, ktorá by bola žiakovi evanjelickému ľudom do sieni-Hospodinových a branou zo známostí realných ku známosti slova božieho. Takáto kniha má po šlabikári prísť do ruky žiaka.

Či možno prítomnú knihu za takúto dobrú čítanku považovať, o tom mne, čo o vlastnom diele neprichodí súdiť. Že ale prvé vydanie tejto knihy behom sotva pol trefa roha sa úplne rozoralo, je dôkaz, že ona u praktických učiteľov uznania došla. —

Čítanka táto, druhou pomenovaná, zakladá sa na tom istom základe, čo čítanka prvá, spojená so šlabikárom. Dľa minist. učebného ľanu je určená pre stredné triedy počiatočných škôl.

Končím tyto riadky s úctivým odporúčaním prítomnej čítanky skavej priazni sl. predstavenstiev cirkevných a veľact. pp. učiteľov. Tých i toto jej nové vydanie sprevádza požehnanie Hospodinovo!

V Senici, 1878.

B.

Od vydavateľa tejto čítanky vyšly a sú u neho k dostaniu ešte nasledujúce, viacej sl. seniorátmi prijaté školská knižky:

Obrázkový Šlabikár a Prvá Čítanka pre školy ev. a. v. Šieste vydanie. Cena viazaného výtisku 20 kr.

Tretia Čítanka a Mlúvnica pre ev. a. v. počiatočné školy. (Obsahuje všetky zákonom predpísané učebné predmety). Druhé, napravené vyd. Cena viaz. výt. 60 kr.

Prvá Počítavnica pre ľudové školy. Cena broš. výtisku 10 kr., tuhej väzbe 14 kr.

Maďarská Čítavnica a Čítanka pre slov. ľudové školy. Piate ozmnožené vydanie.

Malý Katechismus dr. Martina Luthera. Cena viaz. výt. 9 kr.

Risanky s odpísanými riadkami. Celok 12 sošitov po 1 kr.

Malý kreslo. 12 sošitov na kreslenie. Dosiaľ vyšlo 8 sošitov. Cena sošitu 3 kr.

Za každé z týchto knižiek na *poštovní dobierku* dáva sa až po 10 výt. 10% náhradu, po vyšš. 20% - ový **nádvak** vo výtiskoch.

I. Škola.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Knižka.

X II
Knižka je školská vec. Má dve obálky, chrbát a listy. Každá obálka má dve plochy, štyri rohy a štyri hrany; je *štvorhranná*. Obálky sú obyčajne z lepenky, t. j. z hrubého papieru. Lepenka táto obťahuje sa farbistým papierom, alebo plátnom, alebo kožou; ňekedy aj aksamietom. Listy sú z tenšieho papieru; na troch stranách sú hladko obrezané a na jednej sošité a poslepované. Každý list má dve strany. Na stranách sú **písmeny** čili **litery** v riadkoch, a síce **litery tlačené**. Knihu najprv spisovateľ spíše; potom ju tlačiar v tlačiarňi vysádza a tlačí; vytlačenú knihár viaže. Hotové knihy knihkupec predáva. Jesú rozličné knihy. V kostole a k modleniu potrebujeme spevník a modlitebné knihy; vo škole potrebujeme katechizmus, nový zákon, čítanky a iné školské knihy. Kniha je na čítanie a učenie. Len dobré knihy máme čítať.

2. Tabuľka.

Ja už viem *písať*. K tomu potrebujem *tabuľku*, písátko (griflík) a linonár. Písátkom a linonárom nátrahujem si na tabuľke rovné *čiar*y (linajky). Na týchto čiarach píšem **písmeny**, **slabiky**, **slová** a **vety**. Vety sú složené zo slov, slová zo slabík a slabiky z písmen (hlások). *Písané litery* nevyzerajú celkom tak, ako *tlačené litery*.

Tabuľka moja je z kameňa *bridlice*; je dreveným rámikom opatrená; je *hladká*, *rovná*, čierna a štvorhranná. Bridlicová tabuľka sa ľahko rozbit. Nesmiem ju na zem pustiť. Tabuľky potrebujú byť len na písanie ale i na rátanie, ba aj na

3. Porovnanie tabuľky s knižkou.

Knižka je štvorhranná, tabuľka tiež. Knižku a tabuľku potrebujem v škole; obe sú teda **školské veci**.

Knižka je z papiera, — tabuľka ale z čoho? Z knižky učím sa čítať; na tabuľke učím sa písať a rátať. V knižke sú litery *tlačené*; na tabuľke ale napísané písmeny volajú sa **písané písmeny**.

Opište*), jaká je *školská* (stenová) *tabuľa*! — A zase: jaká je *školská lavica*! — Teraz porovnajte ich spolu, a povedzte, v čom sú si ty dve veci podobné a v čom nepodobné!

Dľa času a okolností týmto spôsobom sa má pokračovať i s ostatnými predmetmi v škole, ako sú: mapa, kalamár, krieda, písanky, tužka, pero, pec (kachle), dvere atď.; najprv jich *opísať* a tak potom *porovnať* jeden s druhým. A len keď takto rozberúc prešiel učiteľ nektorý článok, dá ho čítať, — a žiaci budú ho rozumne čítať. A len *rozumné* čítanie zodpovedá žiaducemu cieľu.

B. Opis učebne.

Učebňa čili *školská sieň* má štyri steny, podlahu (dlážku) a povalu. Podlaha podomnou o povala nadomnou ležia jako povrch stojacej vody v poháre, všade rovnako vysoko; preto sa hovorí, že ležia **vodorovne**. Steny stoja zas okolo mňa **kolmo**. Steny, podlaha a povala uzavierajú *priestor* (miesto) učebne. Na stenách, podlahe a povale prestáva priestor siene. To sú **hranice** siene.

Steny, podlaha a povala sú *ploché*; tvoria tedy **plochy** a síce šesť štvorhranných ploch; každá z nich tvorí **štvorhran**. Kde sa dve plochy spolu stykajú, tam je **kút** čili **uhol**. Koľko je teda v našej učebni uhlov? — a jako leží ktorý? — Kde sa tri také uhly stykajú, tam je **roh**. Učebňa má takých rohov hore aj dolu spolu osem. (Ukážte jich!)

Podlaha vyložená je obyčajne doskami. Steny sú budované z kamenia, tehál a malty, nekde i z dreva. Povalu tvoria nekde drevené *hrady* a *dósky*,

*) Všetky opisy rozumejú sa tu *ústne*, a len žiakom starším, ktorí už prešli „Počiatky mluvnice“, môže učiteľ *pisobné* opisy naložiť.

nekde ale je z tehál a malty *sklepaná*. Steny a nekde aj povalu *biela* vápnom. V stenách sú okná (obloky) a dvere.

C. Človek a škola.

Ja som *dieťa*. Deti sú mladí *ľudia*. Deti, čo do školy chodia, volajú sa *žiaci* — *žiačky*. Deti, čo so mnou do školy chodia, sú moji *spoluziaci* — *spoluziačky*. Teraz sme v škole. Pred nami stojí pán učiteľ. Pán učiteľ je **osoba**. Ja a moji spoluziaci a spoluziačky sme tiež osoby. Ostatnie predmety v škole sú **veci**.

My chodíme do školy sa učiť. Učiteľ *vyučuje*; deti *sa učia*. V škole učíme sa *hovoríť, písať, čítať, rátať, kresliť, spievať a modliť sa*. Nie všetci žiaci vedia jednako mnoho. Deti, ktoré jednako mnoho vedia, sa spolu *vyučujú*. Deti, ktoré sa spolu *vyučujú*, patria do jedného *oddelenia* alebo jednej *triedy*. Koľko tried má naša škola? — Do ktorej triedy patíš ty?)

Dobré deti chodia rady do školy a tam dobre pozorujú na *vyučovanie* učiteľovo; ony sú *pozorné*. Poriadni žiaci prichádzajú *načas* do školy a v *tichosti* očakávajú príchod učiteľa. Keď sa pred školou (vyučovaním) a po škole modlitba vykonáva, modlia sa *s pravou nábožnosťou*. Lavice, tabule a steny nepošpinia poriadne deti nikdy čiernidlom, a ani jich nekazia nožom. Práve tak držia si ony svoje knižky a písanky a všetky školské veci vždy *čisté*. Naproti svojim spoluziakom sú *pokojujné* a *snášanlivé*. Keď po vyučovaní zase domov idú, sú na ceste *poriadne* a *uctivé*.

1. Uvítanie školy.

Vítaj škola, víťaj nám!
Konec je už prázdninám:
dosť sme sa už, dosť nahrali,
dosť už odpočinku mali:
vítaj, škola, víťaj nám!

Učiť sa, my chceme zas!
Pán Bôh žiada to od nás,
na to nám dal rozum,
by sme si jich, vyučenie
učiť sa my chceme zas!

Ako Ježiš chceme byť,
ako On, tak chceme žiť:
stávať sa vždy múdrejšími,
z roka na rok cnostnejšími:
ako Ježiš chceme byť!

Pane Bože pomáhaj!
K práci chuť a silu daj!
ať sa nám tak darí stále,
a ku Tvojej slúži chvále:
Pane Bože pomáhaj!

2. Pilný žiačik.

„Nechodme dnes, Janičko,
nechodme do školy;
veď od toho sedenia /
všetko ma už bolí.

Podme radšej do poľa,
alebo do hory;
to prílišné učenie
veru nás umorí.

Doma o tom nebudú
mať ani tušenia,
a vo škole pokážme
na hlavy bolenia.

Tak sa nám to prepeče
jak by plaskol dlaňou, —
pod! na miesto učenia
poskáčme si stráňou!“

Takto Miško lenivý
zvádzať ma od školy,
ale jeho zvädzanky
daromné ver byly.

Nedám sa ja nikomu
odvieť od učenia;
v ňom nachádzam jedine
svoje potešenia.

Behajte si lenivci
stráňami, poliami,
zakiaľ neznám úlohy,
nepôjdem za vami.

Hľadajte si obľubu
vo hračkách, skákaní,
ja radosť mám jedine
vo školskom učení.

Vyhybujte učeniu,
obchádzajte školu,
ja jedine vo škole
mávam dobrú vôľu.

A keď nám pán učiteľ
predkladá, rozpráva,
nuž všetkými údami
radosť mi pohráva.

A keď sa ma zpytuje
o tom, lebo onom,
tu mu potom odpoviem
hlasno — celým ohňom.

Oh, a jakú potechu
velkú z toho mám,
keď za pilnosť, poriadnosť
pochvalu dostávam.

Oh, jako to tešieva
rodičov, rodinu,
keď jim nekdy výpravkou
zkracujem hodinu.

Nebudem ver nebudem
lenivcov počúvať,
lebo bych to kedysi
musel obanovať.

Nad pilným a poriadnym
božia ruka dlieva;
na leňocha, nemravcu
i Pán Bôh sa hnevá.

Pilným budem sta mravec,
ako tá včelička —
ty mi budú za príklad
zaraz od malička.

3. Chlapec a pero.

Prečo sú len, pero moje, špatné tak ty fahy tvoje? Sestre tej aj chytro píšeš, aj fah každý pekne zdobíš, a mne sa tak hnulo kníšeš, a len háky-háky robíš. Nože, daj si povedať, prestaň ma zahanbovať: jako sestre, tak mi piš, až si chválu utfžíš.

Pero na to nič nevraví, dial a dial len pracuje; ziačik novú chuť si spraví, viac sa vynasnažuje. Piše znovu, piše zase, a vždy lepši pozor dá; a hľa! písmo v krátkom čase tak šumno už vyzera.

4. Pšanj a čtenj.

Gšau lidé na švětě, arci daleko od nás, co ani neslyšhagi o tom přeužitečném uměnj: pšanj a čtenj. Gšau to lidé tak řečenj di w ossi, takowj mužni, černossi, červenáci. Takowěhoto diwocha měl gedem pán za sluhu. Gednau poslal geg k druhému pánowi do sausebnj dědiny s listem a kossikem hrussk. Na cestě přišla diwochowi chuť na hrussky. Š pomyslil šobě: wšak to, wari, nebude wědět můg pán, a hrussky šnedl. Přjgde, oddá pánowi list — a gen se zadimj, šdyž tento je geg zepťá: „Kde gšau ty hrussky, co mi twiig pán poslal?“ „Gá šem pane, hrussky šnedl,“ odpowidá zadimwěnj diwoch; „ale šdože wám to řeš a zradil, že wám byly poslány?“ — „Muž, šynku, toto pšanj,“ odpowj pán. — „Gakž pak to může být,“ ptá se diwoch. — „Tak, můg šprostj člowjčtu, že jest to na tomto papjre napisáno.“ — „Ale wšak ten papjr nemá úš, gá geg neslyššim mluwit,“ řjká diwoch, oči wywaluge, bere pšanj a přikládá ši geg k uchu; „gá nič neslyššim, gako že geg wy, pane, šlyššet můžete?“ — „Ša, šynku,“ odpowj pán, „gá umjm čjšti a pšati, a ty gši w obogim tom neuměš.“ — „Mu žuštaňte š! tu zdrawj,“ dopowj diwoch; „wy gšte i s mým pánem oba čarogegujci, gá nechci s wámi nič wjce mjti.“ A w powedew, wzal nohy na plece, a — tam ten; utěkl do hor mezi šoběrowwých lidi, diwochů, odkud byl přišel. —

Wšlé ditky, widjte z toho, že uměnj pšati a čjšti gest takowým lidem šurowým a newzdělaným diw a zázrak nepochopnů, ba čarogegštwj nebezpečné. Děfugte Bohu, že negšte tacj diwoššj, ale že wáš dobřj rodiče wššj tpmuto uměnj lidškému wyučowati dáwagi.

5. Rada.

Synu,
vyznaj winu!
povedz,
jak sa má vec,
bárs to šazko padá —
moja to je rada!

Vravíš,
že sa hanbiš? —
Preč stud!
smelým tu buď.
Keď winu vyznawáš,
lepším sa už stáš!

6. Dva rozhovory.

Stál som raz v dedine na rozcestí, kde jedna cesta do školy, druhá na lúku viedla. Bol pekný čas. Počul som dvoch chlapcov takto sa shovárať:

„Dobrý deň, Ďurko!“

„Pán Bôh daj, Miško!“

„Kam ideš, Ďurko?“

„Do školy, Miško.“

„Ba čo ešte! veď je v škole tak mrzko; tam sa človek musí učiť; ale na lúke bys uvidel, jako je tam pekne! Poď ta, Ďurko, budeme sa hrať.“

„Pod večer, Miško. Teraz idem do školy. S Bohom!“

„Dobre; choď sa učiť; ja idem sa hrať. S Bohom!“

O dvacať rokov neskôršie stál som zase na tej križnej ceste. Bol špatný, zimný deň. Jeden bládý, biedne odetý mladý muž zaklopal na školské dvere. Učiteľ otvoril dvere, a ja počul som nasledujúci rozhovor:

„Dobrý deň, milý pane!“

„Pán Bôh daj, milý človečku!“

„Pane smilujte sa nado mnou!“

„Čože chcete odô mňa?“

„Prácu, pane! Budem vám školu vymetať, peče kúriť, alebo inú tomu podobnú prácu konať. Prijmite ma do služby!“

„A nieste k lepšej práci súci?“

„Nie, pán môj drahý!“

„A prečo nie?“

„Ničomu som sa nenaučil.“

„Jako sa voláte?“

„Volám sa Mišo.“

„Podťe dnu Miško! Tu vonku je dnes mrzko, v školskej izbe je ale pekne. Tu sa snad ešte aj teraz nečomu naučíte.“

Vošli dnu a dvere zavreli. Ten človek, čo sa o službu uchádzal, vtedy ešte nevedel, kto bol ten prívetivý učiteľ. My vieme.

7. Zahradka djetek.

Zahradku znám pěknau, ge to mišto krásné; ujmjvá se na nj slunce š nebes gajné. W nj pod krásným nebem hogně květin roste, f radosti gjav mnohé w španilosti prostě. Zahradka ta pěkná š f o l o u se nazývá: w nj se dobré šjmě w šrděčka wy=

šivá. A w nj ošu milé, utěšené kvítky — toť gšau bohabogné, cnoštné, pilné dítky. D gať přeradoštno ge w té šškole býti, kónž se dobrě daň mladinké to kvítky! Pohled ge to ragštky na tu krásu květu, kde se ššěstj chýstá budaucjmu švětú.

8. Veršik k meninám alebo narodeninám.

Milý Otče, tu prinášam, moje vrelé želanie Vám. Prijmite že ho srdečne, písal som ho vlastnoručne. Všetko čo si sám prajete, nech Vám Bôh dá na tom svete. Ráče ma aj dial milovať, chcem sa vždy viac usilovať.

9. Mlýj Pavk!

Ta chodim už tri roky do školy. Tu sa učim čítať, rátať, písať atd. V škole je ozaj radosť byť, a pán učiteľ má nás vel'mi rád, keď sme pozorni a poriadni. Predvčerom prišiel som do druhého oddelenia. Tu učime sa už listy písať. Viš-li Ty to tiež, tak odpovedz skoro

Tvojmu priateľovi
Michalovi Kubinský.

V Žiline, dňa 16. zári 1888.

10. Hádka.

V obci našej stojí dom. deti chodia dnu a von. Tam je práca rozličná. spev, modlitba pobožná. A deti sa snášajú, radi ta chodievajú. No, povedz mi, čo je to? *ERota*

11. Průpovědi a pořekadla.

„Bážen Hospodinova gest počátek uměnj; maudrostj a civičstvom pohřebagj blážni.“

„Synu, zamiluješ-li poslušnost, nabudeš rozumu, a nakloníš-li ucha svého, budeš moudrý.“

„Nedražší klenot jsou rtové umělý.“

„Kdo gaf sege tak bude i žiti. — Ž mladi se tru ostříj. Cemu se Janj nenaučil, tomu se Jan nenaučj.“

12. Píseň pro děti.

(Gaf: Žpiveg dusse má Bohu.)

1. Slyšte mne děti milé, Mluvej Gežjš páchole; Budte dobré, učte se, A rádi modlte se; Tak gá budu wždy při wás, A s'angely každy čas, Budu ostříjhati wás.

2. Gestli ráno stáwati, Do školy chodjwati, A pilně se učiti, Budete mne chwálití, Slowo mé poslauchati: Tedy gá chci wám dáti. Co budete žádati.

3. Mogi angele rádi, Budau wás wodit' wšjadu, Abyste nepádaly, Žádný úd nezlamaly; Ž wšjim milým matkám, Otcům, bratrům a sestřám, Angely k ochraně dám.

4. Zadržim rodiče wám, A gich we wšem požehnám, By wás opatrowati, Bohu k sláwě zchowati, Mohli wám kupowati Knihy, obuw a šaty, a wás vyučowati.

5. Protož, o děti milé, Budte poslušné, pilné: Gá gsem wás Immanuel, Ž pekla jem wás wymohel, Škrze své utrpenj, Chodte w mém poručenj, Wžywegte mne w šauženj.

6. Tak wám tento rok celý Bude šfastný, wešelj; Nepřigde k wám drahoť, Mor, wogna, žádná pšota; Budte geni dobré, pilné, O wy mé děti milé! S wámi gsem každé chwjle.

13. Píseň církewnj.

1. Ach, zůstaň s twou milostí Při nás, Gezu Kriste, A zachoweg Swátosti Ž twé slowo čisté.

2. Ach, zůstaň s slowy swými Při nás, drahý Pane, Ať los mezi swatými Žde i w nebi máme.

3. Ach, zůstaň s twau gádností Při nás, světlo drahé; Ať nezblaudjm w temnosti, Od twé cesty prawé.

4. Ach, zůstaň s twým žehnuánjm Při nás, mocný Pane; Deg k darům twým nám daným Prospěch na wšji straně.

5. Ach, zůstaň s twau pomocj Při nás, refu silný; Ať nás nemůž přemoci svět, nepřitel pilný.

6. Ach, zůstaň s twou wěrností Při nás, Pán a Bůh náš; Šopreg wjry stálosti, Wšseho zlého žbaw nás.

14. Modlitba žáka — žáčky.

Wěčný Bože, rač mi dáti, bych Š mohl (=a) prawě znáti, přikázanj Twá plniti a pobožně žiwu býti: Deg mi prospjwat

w umění k mému štěstí a spasení, mým rodičům k potěšení a k Tvé slávy rozšíření. Tak ostojím w Tvé milosti w časnosti i w věčnosti. Amen.

205.9

II. Dom.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Izba.

Izba je vnitorná časťka domu. Izba má, ako aj učebňa, štyri steny, povalu, a podlahu. V izbe nachodí sa rozličné **domáce náradie**, ako: stôl, stolice, postele, atď. V izbe postavené sú tiež kachle (pec), aby sa izba v zime *zakúriť* mohla. Čím viac okien izba má, tým jasnejšie a príjemnejšie je v nej.

Izba je dľa toho, jako povala od podlahy vysoko vzdialená je, *vysoká* alebo *nízka*. V nízkej izbe sa povetrie skoro zkaží, obzvlášte keď mnoho ľudí v nej býva. Preto treba často okná otvárať, aby čerstvé povetrie mohlo do ňútra vniknúť. A to voláme *izbu vyvetriť*.

V izbe *bývame, jedávame, pracujeme a spávame*; preto treba izbu zametať a v nej všetko čisto držať.

2. Kuchyňa.

Kuchyňa je tiež vnitorná časťka domu. Nachodí sa obyčajne blízko izby. V kuchyni varí, pečie a smaží mamička rozličné **jedlá**: polievku, mäso, zemiaky atď., a pripravuje **nápoje**: kávu, lebo čaj. K tomu potrebuje vodu, drevo, oheň a rozličný *kuchyňský riad, nádoby* a *náradie*, ako: hrnce, rajničky, misky, pěkáče, cedáky, plechy, nože, varečky, kliešte, kutáč, putne, stôl, dosku, policu atď. V kuchyni je obyčajne *ohnisko*, a pod ohniskom nekde i *pekárska pec*. Nad ohniskom stojí *komín* (koch), ktorým dym von vystupuje. Komín musí kominár časom vymetať.

V nektorých kuchyňách majú miesto ohniska *sporák* (špárherd), v ktorom sa drevo usporovať má.

Kuchyňa a kuchyňský riad drží si poriadna gazdiná a kuchárka vždy čisto.

3. Porovnanie izby s kuchyňou.

Izba je vnútorná čiastka domu, kuchyňa tiež. Izba má štyri steny, povalu a podlahu, kuchyňa tiež. Jak v izbe tak aj v kuchyni nachodí sa rozličné náradie. Izbu aj kuchyňu máme držať čisto. — Izba a kuchyňa sú si teda **podobné** čili majú medzi sebou **podobnosť**.

V izbe bývame, jieme, pracujeme, spávame; v kuchyni ale varíme. V izbe sú kachle, v kuchyni zas ohnisko. V izbe má miesto izbené náradie, v kuchyni zas kuchyňský riad. Kuchyňa je obyčajne malá a tmavá, izba ale veľká a jasná. — Izba a kuchyňa sú si teda aj **nepodobné**, čili sú medzi nimi **nepodobnosti, rozdiely**.

Keď pozorujeme na to, v čom sú dve alebo viac vecí sebe podobné alebo nepodobné, znamená veci medzi sebou porovnávať.

Dom má ešte nasledujúce čiastky: pitvor, pivnicu, komoru, základy (fundament), strechu, bránu, schody atď.; opíšte i tyto, a porovnajte medzi sebou.

B. Opis domu.

1. *Hlavné čiastky* domu sú: základy, steny, strecha a komín.

Dom stojí na *základoch* (fundamentoch, gruntoch). Základy sú v zemi. Na základoch stoja štyri *steny* alebo *múry*: prednia a zadnia a dve bočné steny. Dvere domu nachádzajú sa obyčajne v prednej stene. Stojí-li dom osamote, môžu na všetkých stenách obloky (okná) byť. Domy môžu byť na jedno aj viac *poschodí*. (Nakoľko poschodí je váš dom? — a škola?)

Strecha čili krov spočíva na zovňútorných stenách;

leží nakloneno cili **šikmo**, aby dážď po nej ľahko stieť mohol. Strechy prikryvajú sa škri dlicou, šindlom, plechom, slamou a trstinou. *Pokryvka* táto pripevnená je na *latách*, laty na *krokvách* a krokvý na *trámoch* (hrádách) a *stolicách*.

Vnútorne steny — *priečky* oddeľujú jednotlivé *priestory domu*, ako: pitvor, izby, kuchyňu, komoru, chodbu a pivnicu.

Je-li dom na viac poschodí, vychádza sa do horných poschodí *schodami*. — Nad kuchyňou postavený je *komín*, ktorý siaha až vyše strechy. — *Pivnica* je *podzemná* čiastka domu. —

V daktorých slovenských dedinách vidno ešte domy *bez komínov*; dym valí sa *nízkymi dvermi* a *malými oblôčkami* von. (Dajže Bože, aby ľudia naši raz poznali, že takéto príbytky sú veľmi nezdravé a v čas požiaru i nebezpečné!)

Domy sú rozličné: *chalupy*, *prizemné domy*, *domy na 1, 2 alebo aj viac poschodí*, potom *kaštiele*, *paláce* a *hrady* čili *zámky*.

2. Domy sa *stavajú*, *budujú*; sú teda **stavänia** čili **budovy**. K **stavbe domu** je potrebné mnoho **remeselníkov** a *nádenníkov*, ktorí ho stavajú, a mnoho rozličných vecí a *staviva*, z ktorého ho stavajú.

Tehlár páli z hlíny tehly. *Lámač* láme kameň. *Vápeník* páli vápno vo vápenici. *Piliar* pili dosky v pile. *Nádenník* kope piesok, sváza ho ku staväniu, hasí vápno, robí z neho a z čistého piesku maltu, a potom podáva tyto stavivá murárovi. Murár vykopáva a vymurúva na stavänisku hlboké jamy: on tak kladie základy čili fundamenty; potom sklepi pivnice a muruje múry čili zde do výšky. *Kamenári* prikresávajú kamene. *Tešári* otesávajú (krešú) trámy na povale, kladú krovy na strechy a pribijajú na ne laty. *Pokryvači* pokrývajú strechy šindlom alebo škridlicou. *Plechári* čili *klempiarí* robia rúry ku

komínom, žľaby na strechy a nekedy pobíjajú celé strechy plechom. *Stolári* robia dvere, rámy na okná, podlahu (dlážku) a schody. Nekde hotovia schody kamenári. *Zámočníci* zhotovujú zámky na dvere, kľúče, haspky a okúvajú okná. *Sklenári* osádzajú sklo do okien. *Hrnčiari* stavajú kachle. *Nádenničky* alebo sami murári biela steny. Nekde *maliari* maľujú, alebo *čalúnnici* maľovaným papierom polepujú.

Stavbu domu riadi *staviteľ*. On si najíma remeselníkov a nádenníkov, a vypláca jim *mzdu*.

Ti remeselníci potrebujú rozličné **nástroje** a **stroje**, ako sú: závažie, uholnica, vážka murárska, pravítko, miera a obmietačka; pilka a hoblík; dláto, nebožiec a hobľovka (hobľovacia stolica); sekere a tešľa; nákova, kladivo, mech, kliešte, sverák (šraubštok) a pílnik; štetka; diamant atď. — (Povedzte, čo ktorý z toho potrebuje!)

„Nebude-li Hospodin stavěti domu, nadarmo ušlujj ti, kteříž stavějí geg; nebude-li Hospodin oštrjhati města, nadarmo bđj strážnj.“ (Žalm 127, 1.)

C. Človek a dom — rodina.

1. V dome *bývajú* ľudia; dom je tedy ľudský **príbytok**. Príbytok chráni nás pred dažďom, sňahom, vetrom, zimou alebo horúčosťou, pred divými zverý a 'zlými ľuďmi.

Ja bývam v dome s mojím drahým otcom a milou matkou, čili s mojimi milými *rodičmi*. Nektori rodičia majú viacej detí a síce chlapcov a dievčeniéc. Dietky sú rodičom synmi a dcérami; medzi sebou ale volajú sa *bratmi* a *sestrami*. Rodičia a dietky menujú sa dohromady **rodinou**.

S rodičmi a jích dietkami bývajú neraz ešte aj iní. Ti majú rozličné mená. Komu dávame meno: starý otec (dédko)? — stará matka (babka)? — Kto je vnuk? — vnučka? strýc? — stryná? — tetka? — ujec? —

si nedočiahne, maminka šatočky pozapína a pozaväzuje. Učesať sa, vrkôčky pozapletať, pútečky rozdeliť, to ona sama už vie. Oblečená nezabudne sa nikdy Pánu Bohu pomodliť. Potom bozká ruky rodičom, raňajkuje (frištukuje) a hneď bere knižku do ruky. Číta, učí sa pozorne, netrepe vo svet, ale s rozvahou sa učí. Čo nerozumie hneď, na to sa zpýta maminky lebo tatinka. Do učenia vôbec nie je nikdy lenivá. „*Lebo človek lenivý, každému je ošklivý.*“

Keď zo školy príde, pomáha rada aj maminke; ale sa na toto v škole nikdy nevyhovára, ako druhé dievčence. Naša Anička i maminke pomôže, aj lekcii sa naučí. A preto ju pán učiteľ veľmi rád má.

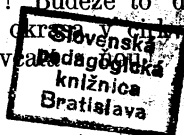
Inšie žiačky sa černidlom zababrujú, jaknáhle perko vezmú do ruky. Anička dosť napíše, a preca si nikdy ani prsty ani šaty nezafrka, nezačierni. Všetky jej veci vždy sú čisté, ako zlato. A preto pán učiteľ hovorí, že je Anička nielen pilná ale aj poriadna a čistotná. A „*čistota je, vraj, pol zdravia*“ a „*pilnosť je božie požehnanie.*“

Pred stolom a po stole sa Anička pomodliť tiež nikdy nezabudne. Pri stole chová sa vždy slušne, jedáva mierne; preberčivá a baživá není nikdy; ona vie, že *miernosť a zdržanlivosť zdržuje človeku zdravie a predlžuje mu jeho život.*

2. Všetci ľudia Aničku radi vidia a hovoria, že je *tiché, nie klebetné, že je cnostné a pobožné dievča.* A majú pravdu. Žiadne dievča nevie sa vo spoločnosti, pri ihrách a zábavkách, vo škole a v kostole tak slušne držať, ako ona. Ona sa ticho hrá, ona druhé neprezýva, neposudzuje obleky kamarátok; ale sa radšej shovára o kvietkach, o konopách, o kuchyni, o pančuchách. Dobré ona vie, že „*dievča klebetnica, je daromnica.*“

Ale ani cnostnejšej a pobožnejšej nieto od Aničky. A preto, že je pobožná, je aj *uprímna, pravdomluvná.* Ona svojich rodičov, učiteľa ani nikoho na svete nikdy neolyhala (neocigánila). Mrzké reči ani počúvať, ani hovoriť nezvykla. — Jej veľiká radosť je *do kostola chodievať.* Tu sa ona nábožne drží; neohliada sa ustavične po iných, ale slúži milému Pánu Bohu z celej duše svojej. A keď z kostola domov príde, vždy vie rodičom svojim z kázne mnoho povedať. Našu Aničku aj pán farár rád vidí. Budeže to radosná konfirmandka jeho! Budeže to panna! Budeže to dievna! Budeže to hviezda v obci! Budeže to ok

Druhá čítanka a mluvnica.

3. Dobrá dcéra.

O týdeň je mamke mena — to si musím poznačiť abych sa jej, ako treba, mohla nečím zavďačiť.

Akonáhle ráno svitne, posteľ ticho zanechám, — a kde sú najkrajšie kvety, po zahrade pobehám.

A z tých kvetov najsamnajsťôr pekný veniec urobím; — s ostatnými, jako sa dá, predniu izbu ozdobím.

Oj, keď to uvidí mamka, budeže sa radovať! — A „kde Milka, moja Milka?“ každého sa zpytovať.

Já príbehnem: „dobré ráno!“ — a hneď ručku po-
bozkám: „Mamka moja, mamka moja, jako vás ja rada mám!“

Tu ma vezme do náručia, bude láskat, objímať; — a ja slúbim, že ver zo mňa dobrú dcéru musí mať.

4. Mám bratov, sestry, rodinu.

Bratia, sestry, rodina! dobrá nám je hodina, keď sa spolu radi máme, keď si verne pomáhame, pekne spolu neživame. Dobrý Pán Bôh rád to má, keď sme dobrí si doma; veď nás nato dáva spolu, by sme mali dobrú vôľu: lebo kde je v dome vada, tam to všetko hynie, padá. A tak už to dobre znám, prečo bratov, sestry mám.

5. Modlitba chudobného dieťaťa.

Giŝtá chudobná wdowa, matka päti osirelých dieťat, pravila gedneho rána k nim: Dieťi, nemám ničeho, co bych wám dala k ŝnjdanj a k obědu. Mám s wami toľik práce, že nic wydělati nemohu. Prosťte milého Boha, aby wám pomohl; neb on gěŝt bohatej a mocnej, a sám pravj: „Wžyweg mne w den ŝauženj, wytrchnu tě! (Zalm 50, 15.)

Pawljček ŝel bez ŝnjdanj do ŝkoly, a že byly u koŝtela dwěre otwřeny, wessel ta a počal se modliti nahlas: Milý otče na nebesjch, my nemáme co giŝt. Matka nasse nemá ani chleba ani mauky. Deg ty nám něco k giđlu; sic umřeme i s matkou hladem. Pomoz nám; tys bohatej a mocnej, a ŝjbil ŝi nám: „Wžyweg mne w den ŝauženj, wytrchnu tě!“

Tať se pomodlil Pawljť a potom ŝel do ŝkoly; a když domů se wrátil, spatřil na stole weliký pecen hleba, mjsu mauky a koŝjť plný wagec. — „Ť chwála Bohu! giž neumřeme hladem, Matinko, to nám angel přineŝl?“ ptá se chlapec. „Ne dieť!“ pravj matka. „Bůh ale přece wyŝlyŝel twau modlitbu; wzbudil

nám dobrobince. Když si se w kostele modlil, klečela pani ze zámku w zamřížené stolici. Tys gj newiděl, ona pať widěla tebe a slyšela modlitbu twau; ona byla anjelem, kterého Bůh poslal ť nám."

*

Widjte, milé děti, když ge nauze negwýššji, býwá pomoc negbližšji.

6. Sirotky.

— Mati moja, kde je apko? kde otec náš milý? —
vari preto tašiel, že sme sa mu neľúbily?

— Tíško, tíško deti moje! ľúbi vás on všetky, a príde zas a objíme milé svoje dietky.

— Mati moja, a kam tašiel otec starostlivý? povedz nám len, mamko, či je mrtvý a či živý.

— Živý, mrtvý — jako chcete, nepýtajte sa mä; tašiel len kus hen, ta tam, kde — ani neviem sama.

— Mati moja, a či príde zas otec náš milý? veď by sme už dobré boly a vždy ho ľúbily.

— Príde, príde, deti ľúbe, len myslite naňho; složte vaše rúčky malé, modlite sa zaňho.

7. Jaká práca, taká pláca.

Keď každému matka zrána prácu vykázala, aj Petrovi do poludnia niti svíjať dala. Ale Petrik, pokým druhí pilne pracovali, šmik von dvermi, medzi chlapcov, čo sa sankovali.

V takej práci nepremýšľal on o dlhej chvíli; ani nevie, len keď z váže dvanásť zazvonil. No a obed by premeškať škoda bolo komu: preto sa aj Petrik čerstvo obráti do domu.

Prišiel domov; ale matka otvorí hneď dvere, a lačného s tými slovni von z izby vypere: „Ty si tvoju prácu koňal po sňahu a ľade, preto bude dobrým právom tvoj obed o hlade.“

8. Otcovský dům.

Otcovský dům, ach to ge rág! tjm obďaril Bůh tebe; a progdi swěta šširý frag, nenagdeš giné nebe.

Ždeš, milé dítě, počalo se na matinku šmáti; ždeš autě ruce šepgalo, učje se Boha žnáti.

Zde veľká láska otcova o tebe pěči měla; zde w samé hře ti w radostech twá prvonj léta spēla.

Dětinstwój tichý útulek nepřestaň nikdy ctíti, když budeš muset do swěta a do ciziny giti.

9. Matej, čo zná maľovať.

Matej krásne zná maľovať, že sa musí počudovať, kto len naň pozoruje! Kde len chodí, tam je stena figurámi okrášlená, lebo všetko cifruje.

Mat, keď stenu tak cifroval, — hospodár ho spozoroval: „Tu si?“ a počne ho drať. Maliar kričí: „Ach nebite, už ma viac nevidíte nikdy po stenách babrať!“

10. Giftra.

Giftrk hrával se rád ohněm, třebaš mu to dosti zabraňovali. Gednau widěl giftru; nebylo nihožo dama: gal se do nj faukati. Giftra odletěla do matkiny postele. Wtom slyšel wenuk hubňovánj. Giftrk wyběhl wen. Tu widěl táhnati dědinou kome-diantů. S possel kus za nimi. Domůw přigda, wšel do gızby. Ach nastogte, gızba plná dýmu! Giftrk běžel k posteli, chtěl hařiti. Ale bylo pozdě. Dýmем omráčenj, klesl na zem. Plamen wysslehnul wen oňnem. Rizká střecha slámená stála w okamženj w ohni. „Hořj, hořj!“ hrauzou křičeli lidé. Na wěži bili na poplach, a kdo gen mohl, utíkal oheň hařiti. Na šťastj nebylo wětra. Dheň se obmezil gen na gedent dům; tento ale lehl w rum a popel. Rodičům Giftrkowym nezůstalo nic wjce, gen co měli na sobě. Nu a Giftrk? Toho wytáhli mrtwého a strassně dopáleného na druhj den z rumů. — Odkud tolik nešťěstj? Z gedné giftry!

11. Pravdomlwnost, pilnost, pořádnost a spořivost.

Pravdu mluv a lži se varuj,
jako hada uřknuti!

• K pilnosti a pořádnosti
necht tě nikdo nenuti!

Ani málem nepohrdej,
malých hřichů utikej;
a již dle své slabé sily
dobře činit navykej.

12. Oznámenie a prosba.

Milý Pán Učitel!

Včera poslala mňa maminka do zahrady, alych nečo odtiaľ doniesol.

V neobozretnosti stúpil som na hra-
ble, ktoré na chodníku v zahrade le-
žaly. Rúčka hrabiel vyletela hore, a
uderila mä po nose tak, že mi nos za-
puchol. Nemôžem teda za niekoľko
dni do školy prísť. Aby som ale cel-
kom nazadku neostal, prosím Vás
úctive, keby ste mi po Marienke Šte-
fanovic moje knižky poslať ráčili,
aby som sa doma cvičiť mohol.

V Jasenovej, dňa 26. kvetna 1888.

Váš poslušný žiak
Martin Kalina.

13. Hádky.

1. Kedy je živý človek bez hlavy v izbe? *Každý je v ňom.*
2. Leze, leze po železe, najde dierku, do nej vlez? *Učiteľ.*
3. Sedí pán na streše, fajčí a nekreše? *Koň.*
4. Chytáme ho, ťaháme ho za ucho, a preča ho to neboli. Co je to? *Ucho.*

Prüpowědi a pořekadla.

„Dítň, poslauchegte rodičů svých w Pánu; neboť gest to spravedlivě.
Čti otce svého i matku; toť gest přitázaní první je sáslbením: Aby dobře
bylo tobě, a abys byl blauhověšší na zemi.“

„Wšelitý dům ustaven býwá od něhoho; ten pať, kdož wšelcty tyto
wěci ustawěl, Bůh gest.“

„Kdo nechce dělati, aby také negedl.“

„Gdiť k mravenci, lenochu, šhlédni cesti geho, a nabuď máudrosti.“

Lepší doma krajec chleba, než v cudzině kráva celá. — Rozumná
pilnosť a práca, najlepšie sa vypláca. — Poctivosť je zlatý most.
Opatrnosti nikdy dost. — Modli sa a pracuj!

Pijne.

15. Po gjdle.

1. Nuž Bohu děkujme Srdcem i usty swými, Kterýž každodenně nám i všem dobře činí: Kterýž od života Matek nassich s námi Byl, i geště podnes Drží stráž nad námi.

2. Prosíme Pána toho, Ať nám vždy své milosti Udělí, pokoje i svědomí radosti, A ať nás w své swaté Pravdě sám zdržuje, A pokut všech časných i večných waruje.

3. Sláva, čest buď Bohu Dci i geho Synu, Duchu Swatému též, W bytu, w moci rovnému, Trojici přeswáté, Gaž byla wzdáwána Od věků, na věky Buď i nyní dána.

16. Láška k rodičům.

(Gafo: Věřim to pevně — aneb: Gaš gest lžbezrná.)

1. Bože! tys to w mé srdce ráčil psáti: Že gá rodiče své mám milowati. Gich být posluffný, ano s celou dušj Gtjti gaš sluffj.

2. Dni činili mně hned od mladosti Mnoho dobrého s milou pečlivoštj; Dni i teď se o mne ugjmagi, Štěstj mé znagi.

3. I chci k náděgi gegich tedy zráti, Wškem, maudrostj, cnoštj prospjwati, Žádným zpurným gich slowem nermautiti, Dchotným býti.

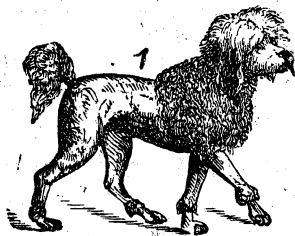
4. Vžbrž, dá-li mi Bůh dnů prodlauženj k gegich stareho věku potěšeni, Bude srdce mé geště wždycky wraucj Láškou k njm tlauci.

206. 10

III. Domáce zvieratá.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Pes.

Psi sú dľa svojej *velikosti* veľmi rozliční. Obyčajná veľkosť obnáša od 20 centimérov až do 1¹/₂ métra; najmenší volajú sa *mopslici*. Pes je srstou pokrytý. *Hlavu* má *končitú*, *pysk veľký*,

zuby silné, *jazyk dlhý*, *nos okolo nozdier neobrostlý*, *vlhký* a *studený*, *krk okruhly*, *prse široké* a *driek*

(najväčšia čiastka tela) k *zadku* nečo *tenší*. Pes nosí chvost *nahor ohnutý*; *nohy* má *štyri*: dve prednie kratšie, a dve zadnie dlhšie; na predných má po 5, na zadných po 4 *paznechty* s *pazúrami*..

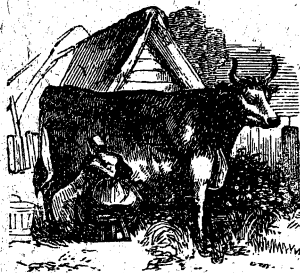
Rozoznávame rozličných psov: štihlého *chrt* dlhoušatého *ohara*, bystrého *ovčiarskeho psa* (dunču), veľkého *mäsiarskeho psa*, kudlatého *puďlika* a huňatého *pinča*.

Pes stráži dom pána svojho a je mu *verný*, a *poslúcha* ho na prvé zavolanie lebo zahvizdnutie. Radostne vyskakuje okolo neho, brechá od radosti, líže mu ruku a beží pred ním. Dokiaľ je malý, dá sa ľahko *vyučiť k honbe, k práci a umeleckým kúskom*. Pes je *verný, poslušný a učelivý*. Zo všetkých najučelivejší je *puďlík*, ktorého aj náš obrázok (teraz do poli ostrihaného) predstavuje. On skoro každému slovu porozumie, čo sa k nemu prerečie; naučí sa nosiť v pysku košík, chodiť pre žemle atď.

Pes *žere* chlieb, mäso a iné jedlo; chodí, behá kam chce, t. j. *môže sa sám od seba z miesta na miesto pohybovať*; *skučí*, keď ho bijú, lebo to cíti, a tak *žije*: preto hovoríme o ňom, že je **živočích** čili **zvier**a. Pes zdržuje sa *pri dome*, preto je **domáce zvier**a. Pes má v tele *pevné kosti* a *červenú, teplú krv*. — *Suka*, t. j. samica, živí svoje mladé *štence* tak, že jim dáva mlieko svoje *cicať* čili *ssať*.

Pes poddaný je veľmi nebezpečnej nemoci, ktorá sa **besnotou** menuje. To sa takto počína: hľadá samotu, je smutný, nežere, nepije, nešteká, chvost spustí, pochmatuje ľudí. A keď sa už skutočne besnota dostavila, tečú mu sliny, oči sú mu červené a prevaľuje jich sem tam; behá kým vládze; čo mu v cestu pride, pohryzie; keď ustane, utiahne sa do samoty. Koho pohryzie, tiež sa zbesnie — a to je strašná, smrteľná nemoc. Preto koho taký pes pohryzie, nech sa rýchlo o pomoc lekársku utieka. Kým pomoc pride, treba okolok rany tuho obviazať, aby jed neprešiel do krvi, a rana, sa má octom alebo slanou vodou vymyť. *Roz*

2. Krava.

Krava je tiež, ako pes srsťou pokrytá. Má ty isté čiastky a údy, čo pes. Krom toho má na hlave *roh*y. Rohy sú duté a *zahnuté*. Rohama môže klať. Pysk má široký. Vo vrchnej čelusti nemá predných zubov. Pod mocným krkom visí jej až po medzi prednie nohy koža, ktorú *lalokom* voláme. Na nohách má *dva paznechty* čili *paprčky*. Medzi zadnima nohama je *vemeno*. *Chvost* je dosť dlhý a končí sa v *chumáč* (kystku).

Krava *žije*, bere do seba *potravu* a môže sa sama od seba z miesta na miesto pohybovať: je **zvier**a — a síce **domáce zvier**a. Má *pevné kosti* a *červenú, teplú krv*.

Krava dáva nám mlieko; z mlieka *múti* sa maslo, alebo *odhrieva* sa syr. Aj jej mäso slúži ľuďom za pokrm. Jej kožu *garbiari* vyrábajú, a z vyrobenej hotujú ševci obuv. Krava je teda veľmi *užitočné* zvier.

Krava žere datelinu, seno, trávu atď. Zvláštne pri nej je to, že už raz *prežretú* potravu po druhý raz do pysku vracia a znovu *prežúva*. Preto volá sa krava *prežúvavým* zvieratom. — Mladé od kravy voláme *teliatkom* (býkom, jalovicou).

3. Porovnanie psa s kravou.

Pes je menší, než krava. Krava žere trávu, seno, datelinu; pes ale to nežere. Krava má rohy, pes nemá. Krava dáva nám mlieko, maslo a mäso; pes zase stráži naše domy a poľuje.

Krava aj pes *žijú*, berú do seba *potravu*, *číta* a môžu sa samy od seba z miesta na miesto pohybovať. Oba sú **zvieratá**. Kravu aj psa chováme pri

dome. Oba sú **domáce zvieratá**. Pes má *štyri nohy, pevné kosti a červenú, teplú krv*, a krava má to tiež.

Všetky zvieratá, ktoré majú štyri nohy, srstou pokryté telo, pevné kosti a červenú, teplú krv — a svoje mladé živia tak, že jim dávajú mlieko svoje cicaf čili ssať, volajú sa **ssavce**.

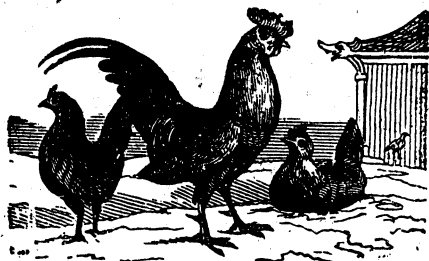
Podľa toho patria k ssavcom ešte i nasledujúce domáce zvieratá: mačka, kôň, vól, osol, koza, sviňa, ovca, králik, — a zo zvierat, čo sa pri dome zdržujú: myš, potkan, kuna, tchor.

Opište i tyto a porovnajte jedno s druhým!

Všetky ssavce spolu tvoria jednu triedu zvierat.

K čomu je teda pes? — k čomu krava? —

4. Kohút a sliepky.

Kohúta a sliepky voláme spolu **kury**, Kury poskakujú si veselo pod dvore. Driečne ony vyzerajú vo svojich *pestrých pernatých šatočkách*; aj ty *chocholky, zobáky, laločky a hrebenky*

jim pekne svedčia. Najlepšie ale páči sa mi *kohút*. Jak *ligotavé* má on to *perie*! Jak hrdo si to on vykračuje na dvore s tým *červeným hrebeňom*, na *hor shrúteným chvostom* a s tymba *ostrohami na nohách*! A jaký pán je on na smetisku! Keď najde tam zrnko, hneď volá na sliepky: tuk, tuk, tuk! Prichádza-li neкто neznámy, hneď sa ho pýta: kto- kto? kto to to? — Keď je sýty, zastane si na vrch smetisku, strepoce krýdlama o boky a kykyrika. Keď je ešte malý, volá: kykyriký! keď už je veľký: kukuruhuu!

Sliepočka kotkodáka; oznamuje, že už *sniesla vajce*. Volá na hospodára, aby si poslal poň: pod'-pod'-pod'-pod' hospodár!

Mladé *kuriatka* vedia hneď behať, ako z vajca vylezú, *Kvočka* opatruje si jich veľmi starostlivo. Láka jich k zobkaniu, bere jich si pod *krýdla*, a chráni jich pred zimou a nepriateľom.

Ako sa zmrkne, kury hneď idú spať. Ale zato aj včas ráno vstávajú. Kohút kykyrika napred na sliepočky, aby hore vstávaly. Potom privoláva gazdinke vo svojej reči:

*Kto včas ráno vstáva,
Bôh ho požehnáva!*

5. Kanárik.

Kanárik má ty isté čiastky, ktoré aj kury majú, vynímajúc hrebeňa a laločkov. On je tiež **vták**, ako aj kury. Driek jeho je *štíhly* a na nohách má ohnuté končité *pazúrky*, ktorými sa na tenkých paličkách *v klietke* zadrzuje. *Farba* jeho peria je viac menej *žltá*. Žere semenec (konopné semä) a iné *semená*. Kanárik vie svojím *silným hlasom* veľmi ľúbežne *spievať*. Preto hovoríme, že je kanárik **spevavým vtákom**, a držíme ho k našemu obveseleniu v izbách. V tele má tiež kosti a teplú, červenú krv.

6. Porovnanie sliepky s kanárikom.

Sliepka kotkodáka; kanárik spieva. Sliepku chováme pre užitok, kanárika len pre obveselenie. Sliepka môže si v *slobodnom* potrávu vyhľadávať; to ale kanárik nemôže, lebo je v klietke *zavretý*.

Sliepka má *perím pokryté telo*, kanárik tiež. Oba majú po *zobáku*, po dve *nohy* a po dve *krýdla*. Aj jeden aj druhý majú v tele *pevné kosti* a *červenú, teplú krv*. Oba sú **vtáky**.

Všetky zvieratá, ktoré majú **zobák**, dve nohy, perím pokryté telo, pevné kosti a červenú teplú krv a ktoré nesú vajcia vysedávajú z nich mladé, volajú sa **vtáky**.

V dome a pri dome zdržujú sa krom sliepok a kanáriká ešte nasledujúce vtáky: hus, kačica, holub, páv, morka, labuť, vrabec, lastovička.

Ktoré z týchto vtákov sú spevavé vtáky? — ktoré niesu? — Opište hus a potom lastovičku a porovnajte ich spolu! — Urobte to i s ostatnými tu pomenovanými vtákmi!

Všetky vtáky spolu tvoria jednu triedu zvierat.

Koľko tried zvierat poznáte už? — Ktoré zvieratá voláme ssa v c a m i? — Ktoré voláme vtákmi? —

7. Mucha.

V izbe bývajú aj *muchy*. Sú nám to obtížne, nepríležité zvieratká. Sadajú nám na telo; a keď jich odoženieme, navracajú sa a domrzájú nás zase. Ony tiež zanečisťujú okloky, zrkadlá, obrazy a iné náradia; sadajú na mlieko, cukor, mäd a iné sladké jedlá, a lakotia z nich. Nato majú v predku na hlave *cucáčik*.

Na muche vidíme *hlavu*, *prše*, *brucho*. Tyto tri čiasky sú oddelené a tenkými *vláknami* spojené. Telo muchy pozostáva z mnohých *prstenkov* čili *rezíkov*. Na prsách má mucha dolu *šesť nožičiek* a hore *dvoje krýdeliec*. Mucha nemá ani kostí ani krve. Miesto krve má *bielu*, *studenú šľavu*.

8. Včela.

Včela má vláskami zarastené, prstenkovaté telo. Hlava, prše a brucho sú ako pri muche od seba oddelené. Včela má 4 krýdla a 6 nôh. Na konci tela má *šihadlo* a na zadných nohách *štetočku*, ktorou smetá prášok z kvetov — *obnôžku*.

Včely sú veľmi pracovité živočíchy. Od včasného rána až do samej noci neprestajne snášajú *vosk* a *mäd* do *klátov* — *úlov*. Z vosku vyhotovujú šesťstenné *bunky*; týchto väčší počet spolu splepených tvorí potom *plášť*. Mäd sbierajú včely z kvietkov a naplňujú ním bunky.

V jednom úle prebýva mnoho tisíc včiel, medzi ktorými nachodí sa *kráľovná* (matka). Kráľovnej sú ostatnie včely všetky poslušné. Keď ona vyletí, čo sa ale len pri *rojení včiel* stáva, potom *vyroja* sa všetky včely a sadnú okolo nej do veľkej gundže.

Nektorý klát dá do roka aj pol druhu kilogramu vosku a až do 15 kilogramov mädu. (Máte aj vy mäd radi? — Jakej chuti je mäd?) — Včely sú nielen veľmi pilné ale aj užitočné zvieratká.

Milé dietky, tá maličká včelka
v pilnosti buď vaša učiteľka!

9. Porovnanie muchy so včelou.

Mucha je menšia, než včela. Včela má styri krýdla, mucha len dve. Mucha zdržuje sa najviac v izbe a v kuchyni; včela ale býva v úle. Včela je veľmi užitočný, mucha veľmi obtížny živočích.

Včela a mucha majú hlavu, prstenkovaté telo a šesť nôh. Ani mucha ani včela nemajú kostí, a miesto červenej, teplej krve majú v sebe *bielu studenú šťavu*. (Môžeme-li povedať o muche alebo včele, že je ssavec? — alebo že je vták?) Mucha a včela sú **hmyz**. (Čože je teda aj pavúk a svrček? A čo je chrúst, chrobák, hodbabník, motýl, húsenica, pandrava mravec, osa, šaška (koník) a rak? — Prečo?)

Všetky zvieratá, ktoré ako včely a muchy žiadnych kostí ani červenej krve nemajú, naproti tomu majú prstenkovaté telo a šesť alebo aj viacej nôh, sú **hmyz**. Nektoré hmyzy majú krýdla — nekteré

nemajú. Tamty volajú sa krýdlaté — tyto bezkrýdlaté hmyzy.

Všetky hmyzy spolu tvoria tiež jednu triedu zvierat.

Ktoré zo spomenutých hmyzov sú krýdlaté? — Ktoré bezkrýdlaté? — Ktoré triedy zvierat už znáte? — Čo sú ssa vce? — Čo sú vtáky? — Čo sú hmyzy? —

Opýtajte aj ostanie len dľa mena spomenuté hmyzy, a porovnajte jedno s druhým!

B. Príbytky zvierat.

Ako človek má svoj dom, tak musia aj zvieratá zvlášte domáce svoj primeraný príbytok mať. Ľudia stavajú pre kone, krávy, voly, ovce a kozy maštale. (stajne, ovčience), pre svine chlievy, pre husy husince, pre kury kurince (kurníky), pre holuby holubníky. Kanárika a stehlíka držíme v klietke, včely v kláste alebo v koši.

Pri dome zdržujúce sa vrábce a lastovičky stavajú si svoje príbytky — hniezda pod strechou a na múroch. Kuna a tchar drhnú v nočnom čase kury, kačky atď., preto sa dravými zvermi menujú. Vo dne akryté sú v stodolách, v práznych stromoch, alebo v starých múroch. Všetijaký hmyz má svoju skrýš v zemi.

C. Človek a domáce zvieratá.

Vätsia čiastka domácich zvierat poskytuje človekovi veľký užitok. Z domácich zvierat máme jedlo, nápoj, odev atď. Hospodári by bez nektórych svoje polia ani obrobiť nemohli. Iné, ako kanárik, alebo stehlík slúža nám k obveseleniu. Dobrý Bôh stvoril domáce zvieratá k našemu užitku a obveseleniu. Preto máme sa o jejich potravu a zaopatrenie starať a s nimi milosrdne nakladať.

209. 13

„Spravedlivý človek pečuje o život hovada svojho; srdce pať bezbožných lidj ukrutné gest.“

1. Oveca.

Každoročne ma strihajú,
mäkkú vlnu zoberajú,
z ktorej potom súkno tkajú,
guby, hune shotávajú.
Bryndzu, syr, žinčicu dávam,
trusom zem, lúky naprávam,

by tak rástlo zbožie, tráva
a iná živnosťka zdravá.
sviece, loj tiež zo mňa máte,
z kože obuv dostávate,
máte na husle i struny,
Ódkiaľ vám hlas k tancu zuní.

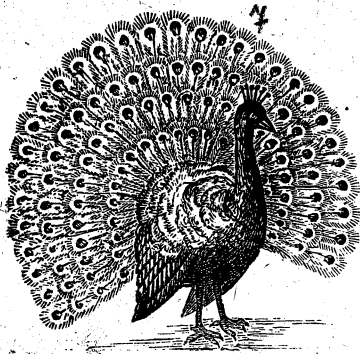
2. Žena, čo dobytok kädila.

Jedna žena priniesla raz od kostola a z cintorína po jednej hrsti rozličných zelín domov. Ona si vo svojej hlúposti to myslela, že keď tými zelinami okadí svoju kravičku, že jej ani bosorky, ani úpad škodiť nemôže. Veď bosoriek nieť, ani nebolo! Nuž ale hlúpa žena čo spravila?

Zaniesla v jednom hrnci oheň do maštale. Pfula sem tam na burinu, položila ju na oheň, začala kolom do kola obkädovať kravu. Po tejto práci ľahla si spokojne spať. Ani dve hodiny neuplynuly, a jej maštal bola v plameni. Z tliacej buriny totižto padlo niekoľko stebiel medzi slamu, a táto sa chytila. Krava hlúpej ženy shorela v maštali.

Kde je viera v Boha, tam je dar múdrosti;
kde nevera v Boha, tam je tma hlúposti! —

3. Páv.

Páv na celém těle
překrásné má peří, proto
hrdým krokem prostranný
dvůr měří.

Ty však, bje, pýchu
meg vždy w offkivosti; člo-
věku dodagí cený genom
cnosti!

4. Vrabec a chlapec.

Na streche vrabec čiriká; Janko, stonoha veľiká, bystrým okom naňho mihne a potíšku kameň zdvihne. — Hodil, — ale jako hodil? — Vrabec brnk! on zle pochodil: skala netrafila vrabca, ale suevoľného chlapca; bo keď so strechy skočila, celkom mu hlavu prebila.

5. Krava, kôň, ovca a pes.

Raz pásly sa spolu krava, kôň a ovca, a hádaly sa medzi sebou, kto z nich je človeku užitočnejším. Krava riekla: „Ja mu dávam sladké mlieko, chutný syr a maslo.“ Kôň vravel: „Ja mu tahám ťažký voz, a nosím ho ako jazdca ľahkým krokom, trapom alebo cvalom.“ O v c a ale povedala: „Ja chodím nahá, aby on, môj pán, zaodievat sa mohol.“

Tu dorazil k nim pes. Na toho pozeraly len tak z boka, opovržlivo, ako čoby bol celkom darobným zvieratom. O chvíľu ale prišiel pán za ním. Volal prívetive na psíka, hladkal ho a milkoval sa s ním. Na to začala krava a jej spoločníci šomrať, a kôň ošmelil sa pýtať: „Prečo že robíš takto, pane náš? Či my nezasluhujeme lásku tvoju viacej, nežli toto ničomné zviera?“

Pán popohladkal nato psíka ešte útlejšie a povedal: „Nieže tak! Veď tento vyslobodil mi drahého jedináčka z hltavých vln rieky: jakože bych mohol naň zabudnúť?“

6. ¹⁰Chlapec a pes.

Starý Dunčo na refazi, akonáhle koho čuje, že sa k nemu približuje, veľiký jazyk vyplazí, okáľami iskry kreše a hrozným hlasom zabreše. —

Ferko, chlapec rozpustený, prostopašný a šialený, — často drážil psa starého, na refazi lapeného; lúčal skalami do neho, striekal vodu na psa zlého.

Dunčo vrčí a len sedí; — raz sa ale rozpajedí, — skočí — refaz sa pretáhne, a pes sa na chlapca vrhne. —

Kričí tu Ferko o ratu, volá mamu, volá tatu; ale darmo; — pes pluhavý chlapca drhne a zadlávi.

Smutne zvony vyzváňaly,
Keď Ferka pochovávali.

7. Mysička.

Mysička malá
w starem stromě
hned při domě
přebýwala.

We dne hrála
s mysíčkami,
s dětičkami
aneb spala.

Když noc byla,
do stavenj
na mlsánj
chodjwala.

Hospodině,
by gi gala,
poljčila
do kuchyně.

Mysička malá
nezkusená
lehkověrná
dosud byla.

Ihned wlezla
do paštičky —
wssal z paštičky
newylezla.

Hospodyně
ráno wstala
a spěchala
do kuchyně.

Šal paštičku
pozdwihnula,
zhlédnula
w nj mysíčku.

Zawolala
na kočičku,
by mysíčku
zadáwila.

Šlá kočička
nelenila,
pospíššila
ze dworečka.

Myšš widěla,
lastominku
na pečinku
ihned měla.

Mysička malá
zaplakala,
nařjkala,
bedowala.

Zpomínala,
že tři malé
doma mladá
zanechala.

„Bez matičky
zhynaut musj,
zemřjt musj
mé dětičky!“

Slibowala
polepšsenj,
odpušštěnj
by dosáhla.

Panj milá
na dětičky,
šwé miláčky
pomyslila.

By mysíčku
potěššila,
otewřela
hned paštičku.

Děkowala
mysička panj —
na pokánj
še pať dala.

Šodná byla,
na mlsánj

do stavenj
nechodila.

8. Ukrutný Adam.

Malý Adam zišiel s pôjda ku druhým deťom do dvora, nesúc v oboch rukách lastovčie holičatá za nožičky zvisnuté. Pištaly, nebožiatka mladé, a staré obletuvaly okolo a takže žalostivo piskotaly. »Lalad, vraj, chlapeci, pozrite, pozrite! vybral som lastovičky« — a nad hlavu vysahujúc rukama, holičaty za nôžky lapenými dramancoval a combífal. »Daj jim pokoj! na čo si to urobiť? či máš svedomie? či nám to nenie vo škole zakázané?« tak hovorili, tak naňho kričali druhí chlapeci lepší. Ale Adam na to nedbal. Zase mu chlapeci poviedali: »Či vidíš, Adame, jako staré tam obletujú a pištia? veru to žalujú na teba! Daj pokoj mladým! zanes jich nazad do hniezda.« »Ba veru! — odvraví Adam — veď som už aj hniezdo pokazil, a tam ešte zo štvoro mladých piskoce a dvoje som zadlával.« »Oj ty ukrutník!« vynde s tým slovom otec Adamov z nenadzania z komory a vyfarbí ho náležite. »Hľadže, vraj, nezďarný chlapče, keď ty za mladi to necítiš a nevinné živočíchý trápiť sa nebojíš, teda, keď narastieš, ľudí trápiť budeš.«

9. Starosť o statok.

Raz prišiel jeden múdry človek do jedného mestečka. Kým sa tam bavil a poobzeral, teda zkusil to, že statok mali tam tí ľudia veľmi pekný, dobre opatrený, vykrmený, upasený — hah! to bola potecha na to len hľadať. Ale deti randavé, grobianské, divé, sprosté, neučené, že ani len Otče náš nevedely; a čítať? písať? o tom u nich ani slychu! Práve sa tí občania tam brali na mestský dom. Aj on ta vnišiel a sídeným spolu všetkým takto povdal: „Dobří ľudia, ja bych u vás radšej bol telatom a volom, ako dieťaťom, človekom.“ Prečo, vraj, zpýtali sa ho namrzení. Hm, vraj! No — prečo? čo jim odvetil na to?

Človek má zvieratom byť dobrý opaterčí, keď jich má: a žiaden človek, žiadne dieťa nemá zvieratá sužovať a trájniť. Ale zase keď ľudia väčšími sa starajú o svoje telce, voly, kravy, kone, ako o svoje deti: keď lepšie opatrujú svoj statok, ako svoje deti vychovávajú; keď rodičia vravia: „musí naše dieťa telce, barany, husy, pást, nemôže ísť do školy!“ Čože je to? To hriech, za ktorý Pán Bôh ľudí tresce hlúpostou takou, že sú horší, ako ten statok.

Druhá čítanka a mluvnica.

10. ¹⁰Wčela.

S veľkým záujmom djal som sa včera, keď pilne pracuje ta malinká wčela.

Ona na svojch nožičkách most z kvitčeku inájšij, z něho dělá tomárky a med do nich vnájšij.

Čy! myslim gá sám w sobě: Toto ge gen wčela, a tak pilně pracuje, gá by rozum měla.

I gá chci nasledovat příklad malé wčely aby mogli rodiče ze mne radost měli.

11. Pozvanie.

Milý Cyrilko!

Můj drahý otecko připravil nám detom včera velkú radost. Kúpil nám dvoch krásnych zajačkov. Můj bráček a ja urobili sme jim peknu maštalku. Pridiže teda skoro k nám: ukážem Ti tie milé zvierence.

Vo Sv. Mikuláši, dňa 15. júli 1888.

Tvoj priateľ
Martin Šumný.

12. Hádky.

1. Ktoré zviera má oči na chvoste? *W žuv*
2. Koľko krokov urobí vrabec za sto rokov? *ni jeden ch*
3. Keď zo 6 vrabcov na streche 2 zastrelíš, koľko jich tam ešte ostane sedieť? *ni jeden, toho vrabca nie*
4. Kto pradie a nič nenapradie? *parovoz*

13. Prôpovede a porekadlá.

Nezná žartu, ako pes. — Hľadí, diva sa, ako tela na nové vráta. — Jedna prašivá ovca celé stádo nakazi. —

Pečené holuby nikomu nelietajú do huby — Nedal Pán Bôh svini rohy (t. j. dobre, že planí ľudia nemajú vždy moc). — Ktorá kráva veľa ručí, málo mlieka dáva.

14. Píseň Vánočnj.

Často: J. výjstí nebesťe gdu k vám.

1. Narobil se nám Spasitel, Všeho světa Vykupitel: J geho příchodu šťastného Radugme se, weselme se!

2, D němž proroci mluvili, Swatj Otcové žádali, Mnozi králové čekali: Radugme se, weselme se!

3. To w dnešnj den splnil Bůh sám, Je Syna svého poslal k nám, aby nás od hříchů zbawil, A život věčný připravil.

4. Protož z daru tať drahého, Děkugmež z srdce pravého; D bychom tě vždy chválili, A s tebau se weselili!

277. 15

IV. Zahrada.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Jabloň.

Jabloň udržuje sa v zemi hlbokým *koreňom*. Z koreňa vyrastá *peň* (kmen). Peň zas rozkladá *konáre* čili *vetve*. Z konárov vyrastajú *haluzy* čili *ratolesti*. Peň, konáre a kaluzy záležia vnútri z *dreva*; zvonku pokrýva jich *kôra*. Z jari vyháňajú *ratolesti puky*. Z pukov rozvíjajú sa *listy* a *kvet*. Listy sú *vajcovité*, napredku *končité*, po kraji *zúbkaté*, na líci tmavozelené, na rube (opaku) *bláde* a *plstnaté*. Kvet Jabloňový je *červenkový*. Z kvetu povstáva *plod*; ten sa požíva, a preto volá sa **ovocím**: sú to *jablká*. V jablku sú *semená*, ktoré sa *jadrami* menujú.

Jabloň *vyrastá* zo zeme. K tomu potrebuje *potravu*, ako aj my. Potravu túto bere zo zeme koreňmi a z povetria listami. Zo zeme berú vláknaté korene rozličné *šťavy* do seba. Z koreňa vnikajú ty *šťavy* do pňa, a z tadiaľ do konárov, *haluzí*, listov, kvetu a do plodu. Listami jabloň *dýcha*, podobne ako my *plucami* dýchame. Na to je na *listoch*

veľmi mnoho malunkých dieročiek: tými vypúšťajú listy zbytočné šťavy von a vdychujú čerstvú potravu z povetria, dážda a rosy.

Jabľoň *žije* a *bere potravu* do seba; ale *nemôže sa* — ako zvierä — sama od seba z miesta na miesto *pohybovať*. Jabľoň *rastie* zo zeme, a preto je **rastlina**.

4 2. Egreš (pôľca).

Egreš čili *pôľca* je tiež — ako jabľoň — **rastlina**. Egreš je ale nižší než jabľoň. Z koreňa hneď pri zemi vyháňa *viacej tenkých pníkov* čili prútov. Na halúzkach má mnoho ostnov (pichláčov). Listy egrešové *podelené* sú na tri až do päť *lalokov*; na krajoch majú okruhlé *zúbky* čili *vrúbky*; na líci sú tmavozelené, na opaku jasno-zelené. Kvety sú belavé. Plod egreša voláme tiež *egrešom* alebo *pôľkami*. Pôľky sú dľa podoby *gulaté* alebo *vajcovité* bobule; dľa farby sú zelené, žlté alebo červené; na povrchu sú buď hladké, alebo *srsťnaté*. Pôľky sa jedia; je to teda tiež *ovocie*. Zralé pôľky sú zdravým ovocím.

3. Porovnanie jablone s egrešom.

Jabľoň a egreš *rastú, žijú a berú potravu* do seba; ale *nemôžu sa samy od seba z miesta na miesto pohybovať*. Hovoríme o nich, že sú **rastliny**. Plod jablone aj egreša sa požíva.

Jabľoň má len *jeden drevnatý peň*, preto je **strom** (že do vysoka *strmi*).

Egreš má *viacej drevnatých pníkov*, preto je **ker**.

Listy jablone sú celé a zúbkaste; listy egrešové ale sú podelené na tri až do päť lalokov. Jabľoň je *ovocný strom*; egreš je *ovocný ker*.

70

Všetky věci, ktoré žijú a zo zeme potravu do seba berú, avšak necíťa a ani sa samy od seba z miesta na miesto pohybovať nemôžu, sú **rastliny**.

Všetky rastliny, ktoré len jeden drevnatý peň majú, sú **stromy**. Všetky rastliny, ktoré viacej drevnatých pníkov majú, sú **kry**.

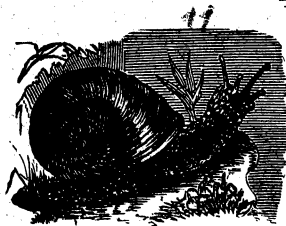
Všetky **stromy** spolu tvoria jednu **triedu** rastlín. Všetky **kry** spolu tvoria tiež jednu **triedu** rastlín.

Čo sú rastliny? — Čo sú stromy? — Čo sú kry?

Povedzte, ktoré z nasledujúcich rastlín sú ovocné stromy — a ktoré sú kry! Hruška, mrkva, rýbez, sirôtka, čerešeň, bez, slnečník, slivceň, malinie, šíp, kaštička, marhula, tulipán, vinič, broskyňa, šalát orech, cibula, uhorky, kaštan, fialka.]

Opište aj tyče stromy a kry, a porovnajte jeden s druhým!

4. Slimák.

1. Keď po teplom daždi do zahrady prideme, môžeme vidieť dvoje malých zvieratiek sem i tam sa *plaziť*. Sú to *slimáky* a *červiaky* — *dážďovce*; tyto preto tak zvané,

že sa zväčša len po daždi objavujú. My na teraz obzreme si len slimáka. Hľa, tamto vystiera jeden svoje 4 rožky, vlastne *tykadlá*. Telo slimáka je valcovité. Hlavu, prse a brucho má tak spolu, ako by celý živočích len samý chvost bol. Ani nôh, ani krýdel nemá. Odkiaľže má ale ten domček? Poviem vám to. Starý slimák *nakladie kopu drobných*, skoro ako hrach veľkých *vajíčok* na vlhkú *pažiť*. Z každého takého *vajíčka*, keď ho teplo slnečné do-
statočne ohrialo, *vyľiahne sa drobný slimáčik*.

Ten hneď obzerá sa očkami (na konci dvoch dlhších tykadiel) po potrave, a leze ku šťavnatej paži. V ústach má dva malé zúbky, týma oškľbáva si malé listočky. Prežreté listočky pretvorí sa mu v tele na *lepkavú vápenitú šťavu*. Z tejto šťavy, ktorá na povetrí *ztuhne*, stavia si slimáčik svoj *domček*, pomaly jeden *zákrut* za druhým. Tak pretvoruje sa aj chlebičok a polievočka na pevné kosti nášeho vlastného tela.

2. Domček má slimák na miesto kostí. On mu je prirastený. Na jaseň schová sa slimák vypasený do svojho domku, zapraví si ho vápenitou svojou šťavou sťa dvercami, usne a spí, až kým ho jaro prebudí. Tu si ty dverce rozmočí a začne znovu žiť. — Nie každý slimák ale dočká sa tak nového jara. Nejedného napadnú vtáci v zime, keď spí, rozďubú mu domček a jeho samého sožerú. — V lete hovoria deti ku slimákovi: »Slimák, slimák, vytrč rožky, dám ti masla na parožky; ak je nedáš von, pokazím ti dom.« Ale za to nemajú na daromnicu kaziť jeho domček.

Keď sa slimák už celkom sostaral, ešte raz zavre si dvierocká, ale jich už potom viacej neotvorí. Domok je mu teraz *rakovou* (umrlčou truhlou), ku ktorej si vrchnák sám pripravil. Tam on potom zhnije. Práznú ale škrapinu vyvolia si chrobáci za svoje bydlisko, alebo ju vyhľadajú deti k hračke, až sa zabije a obráti na zem, z ktorej pošla. —

Teraz opíšte sami známeho *dážďovca!*

5. Porovnanie slimákov s dážďovcami.

Dážďovce sú dlhšie ako slimáky; tyto naproti tomu sú tlstejšie ako tamty. Slimáky majú tykadlá, a dážďovce nie. Dážďovce žijú v zemi; slimáky zdržujú sa obyčajne *na* zemi. Koža dážďovcov je krúžkovatá, slimákov ale nie,

Hlava, prse a brucho niesu oddelené ani u slimákov ani u dážďovcov. Dážďovce a slimáky nemajú žiadnych kostí, ani nôh, ani krýdel a *plazia* sa. O takýchto živočíchoch hovoríme, že sú to **červy**.

Všetky zvieratá, ktoré nemajú žiadnych kostí ani krýdel, ani nôh a sa *plazia*, volajú sa **červy**.

(Čože je teda aj pijavica, ktorá sa v lekárňach predáva? — Čo je hlístka, ktorá vo vnútornosťach človeka žije? — Čo je motolica, ktorá žije v mozgoch ovčích!)

Všetky červy spolu tvoria zase jednu triedu zvierat.

Kolikoraké živočichy už teraz znáte? — Čo sú ssavce? — Čo sú vtáky? — Čo je hmyz? — Čo sú červy? — Čím sa delia červy od ssavcov? — od vtákov? — od hmyzu?

B. Opis zahrady.

K domu patrí obyčajne i kus pozemku, na ktorom sa zeleniny, ovocie a kvetiny pestujú. To je **zahrada**. Zahrada opravená býva plotom. Plot je hranica zahrady. Na plote nachádzajú sa dvere. Zahrada je chodníkami rozdelená na záhony a záhony na hriadky. Na hriadkach rastú mnohé zeleniny, ako hrach, mrkva, cibuľa, šalát, kol, kaleráb, špinát, cesnak, cvikla, uhorky, zelér, paštrnák, chren, pažitka; — alebo rozličné kvetiny, ako tulipán, lalia, fialka, rezeda, vanília, rozmarín, kliniec, ostrožka, narcizky a iné. Taká zahrada v ktorej sa len kuchynské zelené veci čili zeleniny pestujú, volá sa *zelnicou*. Nachádzajú-li sa v zahrade len samé ovocné stromy,tedy volá sa *ovocnou zahradou* čili *sadom*. Zahrada, v ktorej sa len kvetiny pestujú, volá sa *kvetnou zahradou* alebo *kvetnicou*. V netkorej zahrade vidíme aj *besiedku*, t. j. zeleným potiahnutú *búdku*. V nej bývajú *lavičky* a *stolík*. Pri peknom počasi milo je posedeť v takej *besiedke*. Bohatí ľudia majú vo svojich veľkých a nekdy až umelecky založených zahradách stavané *letníky* a *letohrady*.

G. Človek a zahrada.

»Aj ja bych rád zahrádku mať, z nej chutné ovocie, uhorôčky jesť a pestrými kvetinami *tešiť* sa chcel; to by bola radosť!« vravíš iste. No hej; zahrádka je veru krásne a užitočne miestečko. Dobrý Bôh rastliny stvoril a zemi v zahrade dal tú moc, aby rástly z nej. Ale bez práce a usilovnosti človeka donese nám zahrada len **burinu** — **plevel** (mrcha zelinu). Aby zeleniny, kvetiny a iné užitočné rastliny v zahrade rástť a *daríť* sa mohli, musí človek *pôdu* (zem) náležite *pokopať*, *pohnojiť* a dobrým semenom *zasiať*. Dobrý Bôh dá potom slnko a dážď; a človek pilne *pleje* burinu a čistí rastliny od *škodného hmyzu*.

1. Mladý stromček.

Načo ma, zahradník,
k stĺpu priväzujes?
Načo mi kónárky
nožom obrezujes?
Ja si chcem voľno rástť
samotný v slobode;
načo mi podpora
v kvetúcej prírode?
Ten kôl mi zavadzia,
k nemus ma priputnal:
navráť mi slobodu,
ktoľu som ochutnal.

Nepokaz mi listie
ukrutným nožíkom;
veď že už raz prestaň
byť mojim škodníkom. —
A na to zahradník:
»Ty sa uč za mladi
ho horať rástť rovno;
bo starí neradi
rovnajú hrb krivý.
Nôž reže len špatý,
abys bol na starosť
na krásu bohatý.

2. Jablčné jadierka.

Marienka jedla jablčko a chcela práve aj jadierka z neho zesť, keď tu jej starší brat zo školy prišiel. „Sestričko,“ prehovoril tento, „keby si vedela čo ja viem, iste bys nezedla ty jadierka.“ — „Nuž, čože to vieš?“ pýtala sa Marienka. — „Náš pán učiteľ,“ odvetil Karol, „nám vyprávali: keď zasadia sa vraj ovocné jadrá v jaseň do zeme, môže z každého časom vyrásť krásny strom, ktorý mnoho ovocia prináša.“ — To ovsťem Marienke videlo sa byť nepochopiteľným, preca všťak na radu svojho bratčeka

umienila si zkušku urobiť. Deti išly teda spolu do zahrady a zasadily zrnká do jedného kúta zahrady. Na jar mali tú radosť, že videly mladé rastliny zo zeme vyrastať. O dva roky vyrástly stromčeky už na hodné pníky. Deti pľely okolo nich trávu, okopávaly jich, polievaly jich v čas suchoty a jejich mladé pníky priväzovaly ku kolíkom, aby rovno rástly. Karol naučil sa medzitým od pána učiteľa aj štepiť. On teraz opatril si štepne prútiky (vrublíky) a zaštepil svoje plané pníchy. Dost skoro dožili sa brat a sestra tej radosi, že mohli prvé ovocie vidieť na svojich vlastných stromkoch. Karol nezabudol stromky svoje aj napotom každoročne čistiť a poriadne obrezávať; lebo videl to u susedov, že len na tých stromoch pekné ovocie sa rodilo, ktoré poriadne obrezané byly. Čím dial potom stromky rástly, tým viac pekného ovocia donášaly. A keď tak raz tešili sa z toho božieho požehnanja, riekol Karol: „Či to nebolo dobre, sestro, že si vtedy ty zrnká nezedla?“ — „Ba ovšem“, odvetila Maria; „ale ešte lepšie bolo to, že si ty pilne do školy chodil a tam tak užitočným vecám sa naučil.“

3. Newbjrag ptáku!

W gedné dedine bylo mnoho owocnych stromů. Lidé tamejší utřžili pěkný ěroš každého roku za owocinu a děti měly celau zimu co kaufti na swačinu (olowrant). Tu počalo několik zlych chlapců ptáky wybjrati, chytati a hnjzda gegjch kaziti. Dostli šforo zalybilo se to giným dětēm, a ptáci tratili se z frage toho co den to wje, nemagice od děti pokoge. Nebilo maudřeho w dědině, co by nerozumným dětēm plenění ptáků byl zakázal, Štoly děbina ta něměla. Nepřěšlo tedy mnoho času, a frag ten se docela změnil. Zahrady a sady neozhřwali se wje garniho času zpěwem ptáctwa; všjudy bylo němě a ticho. Na owocnych stroměch a zahradnych zeleninách rozpeššily se hausenky a wšselihy ššodliwý hmyz, wššeco pšjiragice a na nic obrácejice ponewáďž giž nebylo toho, co ge ničilo. Štomy giž i w léte byly holé, gako o piř zimě. Dbywatele, štařj i děti nemagice w dědine té wje wjžiwy, mušelj se zwěšša rozegjti po šwětě.

4. Nepokradneš.

Mirko šiel pod večer vedľa susedovej zahrady samotny. Tu wisely cez plot krásne zralé jabĺčka. Jemu prišla veľka chuť na ne. Už vystieral ruku po jednom peknom červenom

jablčku. Tu zrazu čosi v ňom zašeptalo: »Nepokradneš!« a Mirko stiahol ruku nazpät, a hanbil sa, že chce kraďnúť.

Čože to bolo, čo Mirkovi zašeptalo, aby nekradol? To bolo jeho vlastné *svedomie*, Svedomie je ten hlas v našom srdci, ktorý nám hovorí, „*toto rob, to nerob*“ (k dobrému nás ponúka, od zlého nás varuje).

5. Květiny.

Ludwik bavil se se svými sestřičkami v zahradě. Stagednau zastal před kvetaucjm růžovým křem a řekl k sestřičkám: „Růže gest gen přece negrásněgšj ze vsšech květin!“ Karolinka odpověděla nato: „Ta ljlle tamto we kvetně hradě gest právě tak krásná, gafo ta růže. Gá mám obě tyto květiny za negrásněgšj: vsšecty vstiatny gšau nie proti nim.“ — „Gy, né tak!“ pravila Alžběta, „tamto ony fialky nešmjne opowrhovati. Vššaf gšau tak španile a tak mile nás z gara těšily.“

Matka slyšela z nedaleka tuto rozmluvu djetek, přištaupila k nim a pravila: „Ty trogji květiny, co se wám tak libj, gšau pěkně obrazy třech pěkných cnostj. Fialka we své stromně modré barvě gest obraz pokory; sněhobílá ljlle gest obraz nevinnosti, a červená růže znamená: že waffe srdce má plápolati láskou naproti Bohu i naproti lidem. Gledte, djetky mé, aby ste se škvěly cnostmi týmito; nebo ony gšau negrásněgšj ozdovou mládosti!“

72

Zvädlá ruža.

»Škoda ruže, krásnej ruže!«
tak Marka vzdychala;
»včera ešte krásne kvytla,
dnes už opadala.«

Otec práve prichádzajúc,
dôpočul ty hlasy.
»Tu — vraj — vidíš, dcéra moja,
obraz zemskej krásy!

Ruža v sade, ruža v líci,
obe chytro hynú;
cnosti len a srdce čisté
nikdy nepominú!

7. Kapustný motýl.

Otec prišiel s Jankom do zahrady. Tu zočil Janko na kapuste jednoho bieleho motýla. Zaraz prikradol sa ticho k nemu a — chmat! už ho niesol otcovi a riekol:
„Podívajte sa, otecko, na toto pekné zvieratko.“

„Pekné, ale našej kapuste veľmi škodné.“ riekol otec.

„Nuž jako to myslíte, otecko?“ pýtal sa Janko.

„Tak syn môj, že ten motýl nakladie na kapustné listy mnoho drobulinkých vajíčok, a z tých vyliahnú sa také požravé húsenice, ako tam hľa jednu na tom obrátom liste vidíš.“

„Ej, to sú veru nenasýtené pažravce,“ preriekol Janko. Viem sa rozpamätať: vlni horním susedom všetku kapustu zničily, keď jich neoberali. Ale povedali ste, otecko, že motýl kladie vajíčka, a z vajíčok nie motýle lež húsenice vylezujú: kde že sa vzal tento motýl?“

„To ma teší syn môj, že si taký vedochtivý a rozmyšľaš trochu. Počuvaj tedy, poviem ti aj to. Húsenica, keď sa už hodne vypasie, zakrúti sa sama do svojho vlákna; potom za nejaký čas dostane rohovatú kožku na sabä a volá sa kukla (pupa). Tak zakuklená, leží alebo visí dakde za istý čas, dakedy aj celú zimu; potom ale konečne výde z kukle takýto letáčik — motýl, ako to v ruke držíš. Pravda, pekný to živočišok oproti špatnej húsenici!“

„Veru pekný a predivný,“ odvetil chlapec, ktorý s napnutosťou počúval slová otcové. — A teraz chytré pobožkal Janko oteckovi ruku a celý uradovaný bežal do izby ku svojim písomkam, aby napísal to, čo počul. Pán učiteľ totiž naložil deťom vyhotoviť opis motýla. Urobte to aj vy, milé dieťky (staršie)!

8. Láska božia.

Niet maličkého vtáčatka,
v húšti, na stromoch mláďatka;
by z peria plástik nemalo,
a na zime zkazu bralo.

Niet motylika krásneho,
by nemal kvietka čerstvého;
aj červík o lístočku vie,
kde pokrm, tam si póhovie.

A kdo toho sriaditeľ jest?
Hospodin: i patrí mu česť.

9. Upomienka a prosba.

Drahá sestričko!

Ty si mi prědošlého leta prisľúbila,
že mi z Tvojích fialiek, nechtíkov a
ostrožíek semena dáš. Ponevác čas pri-
chádza, kde sa takéto veci sejú, tak pro-
sím Ťa, by si Tvoj slub splnila. Žena,
ktorá Ti tento listok donesie, ide zajtra
zase nazpät, po nej mohla bys mi ty
semená poslať.

Pozdravujem Ťa srdečne a ostávam
vo Sv. Martine, dňa 28. dubna 1888.

Tvoja uprimná
Anna Kvetoňova.

10. Hádky.

1. Kadekoľvek sa ustáva, všade si dom sebou bráva? *dom*
2. Najprv je to zelené, potom je to červené, a keď je už belasé, s dobrou chuťou sa to zjje? *svetla*
3. Záplata na záplate, a švíka nikde nieto? *cihula*

11. Prípowědi a pořekadla.

Když ruť nepřičiníš, samo se neudělá,

„Ani ten, ktož sštepuge, gest něco, ani ten, ktož zaléwá, ale Bůh, kterýž žrůst dáwá.“

„Každý strom dobrý, ovoce dobré nese, zlý pak strom, zlé ovoce nese. Nemůžeť dobrý strom zlého ovoce nésti, ani strom zlý, ovoce dobrého wdávati. — Každý strom, kterýž nenese ovoce dobrého, vyřat a na oheň uvržen býwá. A tak po owocích gegich poznáte ge.“ (Mat, 7, 17—20).

Kto průtik neohýba, strom těžko ohne. — Ohýbaj má mamko, pokiaľ som ja Janko; keď už budem Jano, neohnes má, mammo! — Jablko nepadá ďaleko od stromu.

12. Píseň Welkonočnj.

Gato: Bůh náš wšemoháucj.

1. Kristus Pán wstal z mrtwých Po utrpenjích swých, z čehož se radowati Má každý a zpřwati: Bůh buď pochwálen!

2. Newěrný nekřestán, Bochybowat prestaň, Nasse wjra gest gista, Založená na Krista, kterýž z mrtwých wstal.

3. Chwálu Bohu wzbegme, Wjru zachowegme; Radugme se srdečně z Gežíffe, zde i wěčně Geo oslawugje.

V. Dedina — mesto.

A. Opis a porovnanie jednotlivých osôb a vecí.

III X

I. R o ľ n í k.

1. *Poriadny roľník* je veľmi usilovný človek. Včas ráno vstáva a ide veselo za svojou prácou. Pre ňu on trpezlivo znáša či horúcosť, či zimu, či dážď a či vichor. A čoby aj nie? veď on není rozmaznaný, jemu to neškodí, ba práve požíva to najlepšie zdravie. A preto je aj tak spokojný, bárs musí mnoho a ťažko pracovať.

S dôverou v Boha priaha svoje koníky alebo volky do *pluhu* a vychádza do *poľa*. Tam *zoráva rolu*, prerývajúc ju na *brázdy*; potom *rozsieva* semeno a *bráni*, prikrývajúc zrnká zemou. Keď to všetko porobil, odchádza domov v *pevnej nádeji*, že usilovná práca jeho hojným zdarom odmenená bude.

A keď mu potom Pán Bôh peknú úrodu požehná, bere náš roľník i so svojou čeliadkou alebo aj s inými ešte robotníky *srapy* a *kosy*, — i *sožínajú* alebo *kosia* zlaté klasy, *viažu* jich do snopov, stavajú *mandele* alebo *križe*, a keď preschly, *svážajú* jich do *humán*, kde *mlatci* zrno *cepami* alebo *strojmi* od slamy odlučujú a *vejačkami* od *pliev* očisťujú.

Takto hľa pripravuje nám roľník rozličné *zbožie*; tak nás zaopatruje zrnom pre tú najpotrebnejšiu potravu našu — pre chlieb každodenný.

2. Jeho usilovnosť ale poskytuje ľuďom ešte aj mnoho *iných, k živobitiu potrebných vecí*. On pestuje kapustu, zemiaky, hrach, pohanku a iné ešte rastlinné články potravné. On dochováva voly, kravy, ovce a iné ešte krmný dobytok mäsiarovi, do jatky. Od neho dostáva kuchárka mlieko, maslo, tvaroh, hyd a vajcia. On zaopatruje sládku jačmeňom na slad, cukrovarčieho cviklou (burgundou), olejníka ľanom, makom, repicou; on dáva súkeníkovi vlnu, koželuhovi a kušnierovi kože a kožky. On napokon dochováva pre obchodníka, ako aj pre oblahčenie práce ľudskej, silné zápražné a nákladné zvieratá: kone, voly, oslov, mulice.

Roľník býva v dedine. Pre jeho zamestknávanie sa najviac s obrábaním poľa a rolí voláme ho *roľníkom*.

Vôbec je ľud roľnícky dobrý, pracovitý, spevavý a nábožný. Len jedna veľiká chyba ho pred celým svetom zhnusuje a ako na tele, tak i na duši kazí, totiž *hnusné opilstvo*, menovite *nemierne pitie pálenky*.

Prosme vždy o milosť — božskú dôbrotivosť,
by sme zachovali — kresťanskú striedivosť!

2. Obuvník.

Obuvník (švec, čižmár) šije obuv : čižmy, bōty, črievice, topánky a pantofle. K tomu kupuje si kožu a iné látky.

On vezme najprv mieru s nohy. Dľa tejto miery vynajde si drevené kopyto; prikrojí kožu *krájačkou* (knípom), rozmočí ju vo vode, a pribije klinčkami na kopyto. Potom ju sošiva, a prišiva k nej podošvu zo silnej kože: prepychuje *šidlom* dierocky a prevlieka cez ne *dratvu*. Dratva je usúkaná z pevných nití, natrená smolou, a na končeku je svinská štetina, aby sa dratva snadnejšie prevliekať mohla. Pri šití sedí obuvník na malej trojnohej stoličke, pri nízkom stolíku, má obuv na kopyte natiahnutú a drží ju *poľahom* (lapsíkom), pevne medzi kolenami. Do podošvy a do opätku zatĺka aj drevené alebo železné klinčky. Potom priliepá *číršom* znútra tenšiu kožu a plátno; prišiva k sáram (rúram) ušká, začierňuje vyhotovenú obuv, vyleštuje (viksuje) ju a nese, komu náleží.

Obuvník je *remeselník*. Remeselníci bývajú najviac v meste.

3. Porovnanie roľníka s obuvníkom.

Teraz už dobre znáte roľníka i obuvníka, porovnajte ich spolu sami a povedzte, v čom sú si podobní — a v čom sa jeden od druhého delia!

Opíšte aj iných vám známych remeselníkov a porovnajte ich spolu!

4. Rýnok.

V istých dňoch týždňa shromažďuje sa v meste na istom priestore značný počet ľudí. Tu predávajú na vozoch zbožie, zemiaky, kapustu; tam zase stoja ženy s košíkmi a ponúkajú napredaj to, čo v nich doniesly: hyd, maslo, vajcia, zeleninu; tu zas majú mäsiari svoje budy a váža v nich rozličné mäso, atď. Priestor ten čili miesto to v meste, na ktorom

sa ľudia tak schádzajú, aby buď predávali alebo kupovali, zove sa *rýnkom* alebo *námestím*, ináč aj *trhoviskom*, preto že sa to tam vtedy **trh** vydrží. Trh je v meste potrebný, lebo tam býva mnoho takých ľudí, čo nemajú ani poľa, ani záhrad, ani kráv, a preto musia si zbožie, hyd, maslo a iné k výžive potrebné články od iných kupovať; ale aj z dedín ľudia môžu si na trhu a rýnku všeličo zaopatriť, čoho v dedine nedostat. Raz, dva alebo aj viacráz vydržiavajú sa na rýnku i väčšie trhy. V takýto čas sa zblízka, ba mnohokrát i dosť zďaleka shromaždí veľa predavačov a kupcov. To je **jarmok**. (A čo je *jarmočné*?) Rýnok obkľučujú domy. Z rýnku vedú na rozličné strany *ulice*. Na rýnku náchodia sa studne a sochy čili štátuy. —

Oprobujte opísať **ulicu** sami! Potom *porovnaj*te rýnok s ulicou!

B. Opis dediny — mesta.

1. *Dom mojích rodičov nestojí osamote, lež na právo i na ľavo, hore i dole stoja domy sú sedov a iných obyvateľov. Domy stoja zväčša v radoch. Priestor medzi dvoma proti sebe stojacími rady domov menuje sa **ulicou**. Ulicou ide cesta. Pri domoch a za domami sú maštale (stáje) a chlievy pre dobytok a hydinu; voziarne a kôlne pre vozy, pluhyatd.; stodoly, do ktorých sa úrody poľné svážajú — a iné hospodárske staviská. — Pri staviskách a za staviskami nachádzajú sa konečne ešte záhrady lebo humná. Všetko toto: domy, ulice, záhrady, humná dohromady tvorí **osadu**. Osady dľa veľkosti a zamestnania jej obyvateľov sú rozličné. Celkóm malé osádky menujú sa majerom, pustou, kopanicou, väčšie dedinou.*

Dedina záleží najviac z roľníckych domov. Roľnícke domy sú malé, často len z hlíny a dreva vystavené a slamou pokryté. Medzi domami stoja záhrady, humná, nekdé aj role. Dakde dolu dedinou tečie aj potok. Zpomedzi domov vyniká škola. V nektorých

dedinách vypína sa k o stol nad všetky ostatné budovy so svojou vážou. Pri kostole stojí obyčajne fars. Von za dedinou je cintorín cili hrobitov. (Náč.)

V dedine je obyčajne ticho, a len tu i tu počuť kravu zaručať, kohútaka spievať alebo psa zabrechať. Až k večierku, keď idú ľudia a statok z poľa, je na ulici živšie. Dosť skoro utíchne ale aj toto, a nastane tichosť a tma; lebo všetko išlo na odpočinok. V noci počuť už len hlásnika hlásiť a verného psa dákedý zabrechať. — Včas ráno ale vstane gazda, časte už pred východom slnca, a znovu posilnený, bere sa do svojej práce. Tu potom čuť volanie paholka, dievka ponáhla k dojeniu a zo stodôl ozve sa dupot cepov.

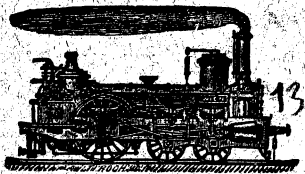
Obyvatelia dedín volajú sa dedinčania a zaoberajú sa zväčša roľníctvom.

2. Veľké osady, kde sa v isté dni roku a týždňa vydržiavajú jarmoky a trhy, nazývajú sa mestčkami a mestami.

V meste stoja domy husto jeden popri druhom v peknom rade. Domy sú krajšie než na dedine a obyčajne na viacej poschodí. Dvory tu bývajú úzke, a niekde ani dvorov nemajú. Ulice sú rovné a kamením vydlážené. Na priestrannom rýnku stoja veľké kostoly, radnica; inde zas školy, nemocnica a iné verejné budovy. Budovy tyto volajú sa preto verejnými, že nepatria jednotlivcovi ale celému mestu. Také sú aj mnohé studne po uliciach. Pre počestných sú v mestách hostince. Obyvatelia mesta nazývajú sa mešťanmi. V meste bývajú remeselníci, umelci (ako maliari, zlatníci atď.), kupci, úradníci a iní. V mesto je život o veľa hlučnejší nežli na dedine. Po uliciach chodí tu vždy mnoho ľudí, hrčia vozy a koče a ľudia tu vždy dačo predávajú alebo kupujú. Tuto vidno komediantov jejich kaskolomné kúsky na povraze vystrájať, tamto veľa vo-

kov v peknom rade stúpať a zas tam ďalej množstvo malých i veľkých ľudí z továrne (fabriky) vychádzajú.

Pri mestách je obyčajne aj železnica, t. j. železnými kolajami vyložená cesta, po ktorej ťahá rušeň mnoho naložených vozov. Železné kolesá na rušni,

(ktorý aj na našom obrázku vykreslený vidíte) pohybuje para, čo sa z veľkého vodou naplneného a rozhorúčeného kotla vyvíja.

Malé mesto voláme mestečkom. Každé mesto, mestečko a dedina má svoje vlastné meno.

C. Človek a dedina — mesto.

(Politická obec. Rodisko.)

1. Človek potrebuje ku životu *pekrm. rúcho* a *príbytok*; to sú jeho *hlavné životné potreby*. Ale tyto potreby nemôže si všetky jedna čelad sama pripraviť. Tak nemôže na pr. stolár obuv a obuvník stoly vyhotoviť. *Ludia potrebujú jeden druhého*. Musia si jeden druhému pomáhať. Aby sa toto tým ľahšie stať mohlo, bývajú ľudia vo *väčších spoločnosťach* *pospolu*. Tak povstali dediny, mestečká a mestá.

Obyvatelia dediny alebo mesta tvoria spolu **obec**, *obec dedinskú* alebo *mestskú*. Obyvatelia obce volajú sa *občania*. Aby ľudia mohli dobre a pekne žiť v *občanskom spolku*, musí byť *poriadok* a *správa*. Nato je **rychtár** v dedine a mestečku s *úradskými* čili *prísazníkmi* — a **mešťanosta** v meste s *radnými pány*. To sú *predstavení obecní*, **predstavenstvo obecné**.

Predstavenstvo obecné chráni *život, majetok* a *česť* občanov; preto máme mu úctu a poslušnosť dokazovať.

„Každá duša vrchnostem poddaná buď; neboť není vrchností, jediné od Boha; a kteréz vrchností gřau, od Boha žrizené gřau.“ (Řim. 13, 1.) —

To miesto a obydlie, kde sme sa zrodili a vy-
chovaní boli, je naše **rodisko** (domovina). Pre
mnohé rozpomienky z detinského veku, ostáva nám
rodisko vždy milé. I starší ľudia, keď sa inakam
prestehujú, radi spomínajú na domov, a po čase
vracajú sa do svojho rodiska.

Tak žije človek vo spolku domácim a občan-
skom; to je **život jeho spoločenský**.

1. Dedinôčka.

Dedinôčka moja, dedinôčka milá,
ver bych ta za celý svet neopustila!
Tak mi tu tiehúňko deň za dňom sa mine
hej nemáš lepší svet, nežli na dedine!
Dedinôčka moja, milá dedinôčka,
bystrý si potôčik križom tebou ločká;
všade tu tak voľno, kam obrátim očka;
sady, lúky, hory vidím hneď z oblôčka.
»smutno na dedine!« však vravíte ľudia,
a mne sa v nej denne nové slasti budia,
a ja tu nepoznám žialu, ani tiesne,
veď čujem i spievam denne rodnie piesne.
»Pusto na dedine« však to mnohý vraví;
že niet vyrazenia, že tu niet zábavy;
a mne každúcky deň nová radosť svitá
bo každý deň nová práca k nám zavíta.

2. Bud' zdvorilý a úslužný!

Chlapci hráli na ulici. Šiel tam tudy pocestný, a oni strhli
čepice a pozdravili pocestného zdvorile. Pocestný ptal se, kudy
wede negbližší chodník k městu. Jeden z chlapců ukazoval mu
prstem, řka: „Tadyto na pravo, a když budete wen z dědiny, degte
se na lewo!“ Rudwik ale řekl: „Powedu wás!“ Šiel a wědl
pocestného, aby nezablaudil.

(Kdo byl zdvorilý? — a kdo z nich byl úslužný?)

3. Kováč.

Vo vyhni kováč! Už mech mu tam fučí, už oheň mu
skučí: iskier na dostač! A z plameňa práve už železo zbavé
von klietami vzal. Tu kladivom mácha, na nákovy
to rachotí, hučí, sta zvonenie zvučí na blízko i v diaľku.

4. ¹⁴Otázky a odpovede.

Odkiaľ máš, Janiček, teplý ten kabátik?
 To mi dal na sviatok ušiť milý tatík.
 A ktože hó to tak pekne vedel ušiť?
 Krajčír, čo sa tomu dlho musel učiť.
 A z čohože krajčír kabát ten prikrojil?
 Súkeník v továrni súkno mu pristrojil.
 A z čoho ten súkno zhotovil tenunke?
 Ovčiar mu dal vlny, vlákenka hebunké.
 A kdeže vzal ovčiar vlnu tú pre neho?
 Ten ju má od oviec, od stáda svojeho.
 A ovečka vlnu od koho dostáva?
 Pán Bôh to zvieratkám všetkým odev dáva.

5. ¹⁵Deti a kostol.

Deti: Kostolíčku milý, nač ta vystavili?
 Načo ti vážička, čo čnie do nebička?
 Načo zvonky hlučné, na široko zvučné?
 Nač organček krásny, silno-milohlasný?

Kostol: Na to mä, detičky milé, vystavili,
 aby ste tu Bohu i Kristu slúžily.
 Na to sa mi váža k nebesiam povznáša,
 by ukazovala, tam že vlast' je vaša.
 Nato sú mi zvony, aby vás volaly
 k modlitbám; čas, požiar vám oznamovali.
 Nato mňa organom krásnym ozdobil,
 aby zvuky jeho spev cirkve riadily.
 Preto, dietky milé, nikdy nemeskajte,
 lež, keď vám zazvonia, hneď ku mne spiechajte,
 a zbožne sa držte vo svätine mojej,
 len tak vždy budete v milosti Kristovej!

6. Nedele.

Šesť dní budeš pracovať, sedmý den máš švätiti a po prá-
 ceh' spočívati: tak Bôh ráčil zřiditi; než ta pocta nenj pauhé
 zahálenj; chcessi Boží den švätiti, máš i dobré v něm činiti.

7. Společenský život.

V jednej obci vypuknul oheň v dome jedného chudob-
 ného obyvateľa; obyvateľstvo obce, vidiac to, hneď a zaraz

pospiechalo k nešťastnému domu na pomoc, zahasili chytrý oheň a zachránili prečca dom od zkazy. Šťastná to obec, ktorej obyvatelia jeden druhému ako dobrí bratia, dobré sestry pomáhajú. —

Jeden obyvateľ mesta cestujúc cez dedinu, divil sa na tom, že sú tam ani len dvory nie ohradené; zpytoval sa jedného obyvateľa, že prečo je to tak, a doložil, žeby u nich z neohradeného dvora veru všetko vykradli. Štatočný dedinec na to odvetil: my majetok druhého nielen že neukradneme, ale skôr ochránime. Šťastná obec, ktorej obyvatelia sú štatoční ľudia.

8. Pozvanie.

Milý môj priateľ u Cyrho!

Kajtra bude u nás jarmok. Moji rodičia dovolili mi, aby som si Tebä na ten deň k sebe povolal. Príd teda k nám. Na rýnku je už teraz veselo. Kajtra bude všeličo k videniu. Na zavrených vozoch dovezli veľa cudzozemských zvierat. Tie my mali, vraj, za 5 kr. budeme môcť vidieť. A na jednej dnes vystavenej bude stojí napísané „Panorama“ Budeme mať teda dost záľavy.

Tužobne očakávat 'Ja bude

Tvoj priateľ

Bohuslav Jedlovský.

Na Čabe, 3. marca 1888.

9. Hádky.

1. Kto ju robí, nechce jej; kto ju kúpi, nepotrebuje jej; kto ju nese, nepodrží jej; kto ju potrebuje, nevie o nej. ? *mu hla = radeš*
2. Neje to, nespi to, keď to chytíš, vreští to. ? *keď sa Ra*
3. Koruna bez hlavy, bez jazyka vraví, necíti, nežije, a srdce mu bije. ? *zvon*
4. Šu—cha, ru—cha, šucha, rucha: nemám úst a nemám brucha; čo mi príde pod zuby, zomelem na otruby; ani ho nepožujem, pod seba ho vyplujem. ? *piša roduu smota*

10. Prúpowědi a pořekadla.

„Wšsecko, [co]žbyšste chtěli, aby wám lidé činili, tak i wy činite, gim.“

„Gaf gsau milj přibytkové Twogj, Hospodine zástupů! Žádostiwá gest a welice taužj dusse má po sjncjch Hospodinowych.“

„Ani zloděgi ani opilei dědictwój králowstwój Božjho nedogdau.“

„Zebraťowj podeg chleba, nahradj ti Pán Bůh z neba. — Lepšj čnostná chudoba, než hřjssné bohatstwój. — Gafj pán, takj krám. — Remeslo zlaté dno.“

11. Pjesň o krži.

1. Wšicni, genž skládaj W Pánu swé daušánj, Stáli zůstáwaj Wždnjch bez přestánj: Gafu Sion stály gest wždnjch, Wěty po wšsech. .:.

2, Gafu Gerusalem Horami ze wšsech stran, Tak swé stráže walem Ohradil swúg lid Pán, A udělj mu swé powoci. We dne i w noci. .:.

3. Nebo obwešelj Pán swjch milownjškůw, Byt dlouho trpěli Zlosti ukrutnjškůw, A přigde rychle k spomoženj W gegich sauženj. .:.

4. Děch, genž gsau prawého Srdce, Pán zastává, Gež gsau naprawého, Děch přeč zawrháwa A tak lid geho w swém pokogi Wždy pewně stogi. .:.

VI. Pole — lúka.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Raž.

Raž, čili *žito* je rastlina. Oná má koreň *vláknatý*. Z koreňa vyrastá stonok, ktorý **stebлом** voláme. Steblo toto je *duté a kolienkaté*, t. j. má na sebe tvrdé kolienka, jakoby hrčky. Nad každým kolienkom je *lístok*, *stuhovitý*; ten z počiatku steblo celkom ovinuje, a tu aj *posvou* sa nazýva; pri vrchu ale, neďaleko od druhého kolienka, odstáva od stebľa a ohýbuje sa nadol. Hore na stebľe rozvíja sa **klas**. Po oboch stranách klasu stoja dva rady malých lístočkov, ktoré **plevkami** voláme, z ktorých dve a dve vždy jedna na druhej ležia. Každá taká plevka končí sa v dlhú, tenkú **ost'**.

Medzi ostami zjavujú sa v istý čas zelenkavé vláčenká: to je *kvet* raže; vtedy ona kvitne. Kvet ten o neďlho opadá, a teraz povstávajú medzi plevkami *zrnká*. Ty sú zprvoti ešte mäkké, a nemožno jich vidieť. Pemaly ale ztvrdnú, zväčšia sa a vykukujú zmedzi pleviek: raž je už *zrelá*. To býva v mesiaci júli.

Zrelé zrná melú sa na múku; z múky pečie sa chlieb, o ktorý Pána Boha každodenne prosíme. Suché stebľa raži volajú sa *slamou*. [(Naco sa potrebuje slama?)]

2. Zemiaky.

Iste niet medzi vami ani jedného ktorýby *zemiaky*, to lacné chutné jedlo rád nejedol. Keď ale zemiak tak radi máme, všimnime si trochu aj jeho života.

Z jari vynde roľník na pole, porobí si pluhom brázdy alebo vykope motykou jamky a sadi do nich staré zemiaky, buď celé alebo okrajky s očkami, a pozasypä jich. O nedlho vyšínú sa z nich zo zeme *mäkké, šľavnaté stonky* s lístkami tmavozelenými, *chlpkovitými*, čili tak zvaná **vnať** (lodyha), ktorá chytró vyrastá. Keď je už na piad' vysoká, okopáva sa po prvýraz. Nezadlho nato vnať rozkvitne *kvetom bielym, červenkavým alebo belasým* podľa toho, jakej farby bol zasadený zemiak. Z kvetu vyvinie sa *plod guľatý*, toľký asi, ako čerešňa; ten sa volá *bobuľou* a má v sebe malé semienka. Bobuľa táto je ošklivej chuti a nie na jedenie. Medzitým vyrastá iný, tiež *guľatý* alebo *podlhovato guľatý plod (bambule) vnútri v zemi pri koreni*. Vlastný tento plod zreje v mesiaci auguste. Keď dozrel, vykope sa. Pred jedením sa oškrábe, položí do hrnca alebo do ohňa — a o chvíľu chutná ti už sypký **zemiak** čili krúmpľa alebo švábka.

Zo zemiakov dorábä sa škrob a bohužiaľ i špiritus, z nehož *pálenku* pripravujú, ktorej užívanie v našich časoch netušene veľkú biedu a skazu »na tele i na duši, na statku i na počtivosti« zapríčieňuje. Len nečo vyše 200 rokov je tomu, ako zemiaky z Ameriky skrz Fraňa Drake (čítaj Drék) do Eúropy donesené boli.

3. Porovnanie raži so zemiakami.

Raž aj zemiaky sú rastliny. Obe rastliny sú veľmi užitočné a pestujú sa na poli. Ani raž ani zemiaky niesu stromom ani krom.

Raž má *duť, kolienkovatý stonok* čili *steblo*, preto hovoríme: raž je **tráva**. — Zemiaky majú *mäkké, šľavnaté stonky*; preto hovoríme: zemiaky sú

zelina — Raž pestuje sa pre svoje *zrná*, a preto aj hovoríme: raž je **obilie** čili **zbožie**. Zemiaky pestujú sa pre svoj *podzemný plod* čili *vlastné zemiaky*.

Všetky rastliny, ktoré ako raž **dutý, kolienkatý stonok** čili **steblo** majú, sú **trávy**.

Tak aj *obecná tráva, rákosina, jačmeň, kukurica, tenkeľ, proso, polovník* a i.

Všetky rastliny, ktoré **mäkké, šťavnaté stonky** majú, sú **zeliny**.

Tak aj *kapusta, cibuľa, hrach, šošovica, cicer, bôb, repa, mak, ľan, pohánka, žihlava, nevädza* a i.

Všetky trávy spolu tvoria **zase jednu triedu rastlín**. Všetky zeliny spolu tvoria tiež **jednu triedu rastlín**.

Kolko tried rastlín znáte už teraz? — Ktoré sú oni? — Čo sú stromy? — Čo sú kry? — Čo sú trávy? — Čo sú zeliny? — Čím sa delia zeliny a trávy od krov? — od stromov?

Opíšte a porovnajte spolu aj ostatné spomenuté zeliny a trávy?

B. Opis poľa — lúky.

1. Za dedinou alebo za mestom je pole. Je to otvorený kus zeme, na ktorom pestujú ľudia **obilie** a iné **užitočné rastliny**. Pole rozdelené je cestami, chodníkami, jarkami a brázdami na jednotlivé role. Medza je hranica medzi dvoma roľami. Na konci medze stáva obyčajne **kameň** — **medzník**. „Zlořečený, keď prenášaj mezúň bližnjho svého.“

Zem čili **pôda** poľa je rozličná: **piesočnatá, štrkovitá, vápenistá, hlinastá, masná** alebo **planá**. Na vrchu leží **ornica**, pod ornitou je **mŕtviņa**. (Prečo sa to tak menuje?) Pole môže byť **úrodné** alebo **neúrodné**. Aby pole dobré úrody dávalo, musí ho roľník **náležite obrábať**: **orať, brániť (vláčiť)** a **hnojiť**.

Na rolách sejú najviac **obilia**, ako raž, pšenicu, jačmen a ovos. Obilie slúži ľuďom a zvieratom za pokrm. Nektore role posiate sú konopami a ľanom, z ktorého sa dorábä plátno. Iné role vysadené sú zemiakmi, kapustou, fazuľou atď. V nektorom vrškovaťtom poli sú aj **vinice**. Vo viniciách čili vínohradoch sadia sa vinné kmeny. Na nich rastú hrozná. Z hroziien robí sa víno. A zas inde pestujú ľudia **krmné rastliny** pre statok, ako ďatelinu, viku, ľadník atď.

2. Lež krmné rastliny rastú aj bez pričinenia človeka, a síce na **lúkach**. Lúka je taký kus poľa, na ktorom rastie tráva sama od seba, bez siaťa. Tráva na lúke sa na začiatku leta kosí a suší na seno pre kone, voľy, krávy, ovce. Pod jaseň robí sa to isté s otavou čili mládzou. — Na lúke medzi trávou rastú aj rozličné kvetiny: biele, modré, červené, žlté atď. Z trávy a kyetín býva na lúke veľmi príjemná vôňa. — Nektore lúky sa nekosia, lež vyháná sa na ne rozličný statok na pašu. To sú **pasienky**.

Na lúkach a medzi neužitocnou burinou na ro-

lách rastú tiež veľmi dôležité a pamätihodné rastliny. Jedny totiž majú v sebe tú moc, že možno nimi človeka z nemoce vyliečiť. Rastliny ty menujú sa preto **liečivé rastliny**. Taká liečivá rastlina je na pr. harmančok (kamilne), pálín. Druhé sú tak zvané **jedovaté rastliny**. Tyto zas majú tú vlastnosť, že môžu človeka otráviť alebo jemu aspoň na zdraví uškodiť, keď by jich

Opilec.

Ocún.

požil. Také jedovaté rastliny sú na pr. opilec (šmä-túch), ktorý rastie medzi obilím, ocún čili jasienska, pekný to na lúkach rastúci tulipánik, blen a iné.

V lete dozrieva obilie. Potom sa žne (je žatva), viaže a do stodôl sváža. V jaseň soberú sa ostat-nie úrody s poľa. Pole ostane pusté. Len tu i tu vidieť pastiera statok pást alebo roľníka orať a na ozim siať raž alebo pšenicu. (Ozimina — jarina?)

C. Človek a pole.

Keď Bôh úrody poľné od škody zachránil a po-žehnaný rok dal, teší sa roľník z požehnaní božieho a ďakuje mu zaň. Roľník prináša potom úrody do mesta na predaj, a za utržené peniaze kupuje sebe i svojim rúcho a rozličné potrebné veci do domu.

Dobré dieťa by si za hriech pokladalo, keby v poli na úrodách nejakú škodu urobilo.

1. Dieťa a klások plný.

Dieťa: Povedz-že mi klások zlatý, prečo k zemi hlávku kloníš? prečo nevypínaš sa ty? prečo si kyst dolu roníš?

Klások plný: Plné klasy hlavy klonia, ale prázne pyšne stoja. Ludia, čo sa vypínajú, prázne hlavy tiež mávajú.

2. V žatve.

Pri žatí. Srpy sem, kosy sem, plné klasy, dobré časy; srpi sem, kosy sem, úrodučku dal nám Bôh.

Pri viazaní. Viažte chlapi, viažte pilne, až sú naše snopy silné, snašajte jich vesele, narobíme mandele.

Pri nakladaní. Tu máte snop, tu máte snop, len dobre nakladajte. Vysoká fúra ako strop, hej! pavúz na ňu dajte. Tu máte snop. Tu máte snop, len dobre nakladajte!

3. Bláznivý hospodár.

Človeka jedného bohatého pole hogné úrodu pri-nieslo. Z premýšľel sám v sobě, rka: Co učiním s touto

nemám, kdebych spromáždil úrody své. J řekl: Toto učiním: zborím stodoly své a věšších nastavím: a tu shromáždím všecky své úrody, i zboží swá, a dím dušiči své: Dušiče, máš mnoho statku složeného za mnohá leta; odpočiweg, gež, p, měg dobrau wůli. J řekl gemu Bůh: O blázne, této noci požádám dušiče twé od tebe, a to, což si připravil, či bude? — Takť gest, kdož sobě shromáždíuge pokladu a není bohatý w Bohu.

4. Cjář oráč.

Cjář Jozef II., syn Marie Terezie, velmi milował swých poddaných, zvláště staw rolnických, gemuž gednau i welikau čest prokázal. Roku 1769 dne 19. srpna oral gístý sedlák roli swau při vsadě Kausnici (na Morawě). Menadále přistauw p němu gahší neznámý pán, který wežma pluh do rukau, oral, přičem mu hospodář poháněl. Když několik brázd poorali, tu onen neznámý pán rozepnau swág swrchnj kabát, a na geho přjich zastwěla se zlatá hwězda. Sedlák se ulekl: poznal totiž w tom pánowi — cjaře. Dobrosrdecný panownjst geg wšat upokogil. čka: „Nebog je! Gá glem Jozef, wás cjař a otec!“ A obdarowaw ho, odesšel.

Na památku tohoto pěkného skutku wystawen gest na té roli weliký, krásný pomník s tímto nápijem: „Na této roli oral Jozef II., cjař rakaušty.“ — Pluh ten ale odložili též na památku.

5. Cigaň.

Medzi robotnikow zatáral sa jaksi cigaň. Sadli si k obedu. Najprv podali misu s lokšami. Jeden z robotnikow pýta sa tu: »Kto bude lokše?« — »Ja«, zvolal cigaň. Predložili hrniec hrachovej polievky. »A hrachovú polievku kto bude?« — »Ja«, ohlásil sa zase cigaň. Prestali obedovať. »Nuž a teraz kto bude snopy viazať?« — »Ja nie!« odvetil hneď cigaň; »ja som i tak prevzal na seba už dve roboty; tretia bola by mi už na obťaž.«

9

Jie rukami a robí bruchom. — Maco, poď mlátiť; Brucho má bolí. Maco, poď jest! A kde je moja veľká lizica?

6. Pokúšanie.

Miško a Janko išli po úzkom chodníku na lúku. Ako tak rozprávajúc popri vrbinkách kráčajú, zastane zrazu Janko, zohne sa a volačo zdvihne zo zeme.

»Pozriže, Miško, čo som našiel! a jaké je ťažké — ej, čože to bude!«

Miško. Veď je to meštek s penázmi; ľa-ľa, i napísané je na ňom: dnuhá 80 zlatých.

Janko. Hľa, jakí sme my šťastliví! Vieš, Miško, čo mne na um zišlo? Rozdelme sa s tými peniazmi, dostaneme po 40 zlatých jeden a jeden — a s tým chcel už meštek rozviazať.

Miško. Čože robíš, Janko? veď si ty tak počínaš, jako by to naše peniaze byly!

Janko. Áno, tak jakoby naše byly; čieže by aj byly, ak nie naše?

Miško. Nuž toho sú, kto jich ztratil.

Janko. Dobre, kdeže je ale ten, kdo jich ztratil? —

Miško. Toho musíme lebo my vyhľadať, alebo ho musíme vyhľadať dať,

Janko. Povedz mi ale, jako začneme to hľadanie?

Miško. Nuž či si už zabudol, čo nám pán učiteľ rozprával onehdy. Peniaze zangsieme ku predstavenému obce, pánu rychtárovi; tento potom na všetky strany ohlási, že tam a tam našli peniaze, a kto následkom toho bude vstave dokázat, že tyže peniaze ztratil, ten jich, ako svoj vlastný majetok obdrží.

Janko. A keby sa nikto nahlásil?

Miško. V tom páde by sa peniaze nám prinavrátili a my by sme jich potom dobrým právom mohli podržať.

Janko. Ej, Miško, ale by som sa tešil, keby sa nik o ne nehlásil!

Miško. Tak sa sotvy stane; možnejšie je, že sa na ztratené peniaze skorej dopytovať budú, ako my o najdení učiníme oznam.

Janko. Ale, Miško, mne zas volačo zchádza na um; či by sme my nemohli zamlčať celú vec, jako čo by sme nič neboli našli? veď i tak nevidel . . .

Miško (skočí mu do reči). Nuž tedy zlodejmi byť máme? Áno, iste by sme boli zlodejmi, keby sme vedomky a naschvál podržali cudzí majetok.

Janko (zarazený). Zlodeji? Oj Bože chraň, neučiníme tak, ak myslíš, žeby to zlodejstvom bolo . . . Ale musím vyznať, nie mi je to akosi príjemné — tak som sa radoval tým peniazom, že mi jich ťažko padá opustiť.

Miško. Radujme sa teraz tomu, že sa stratené peniaze prinavráta vlastníkovi. Snáď jich ztratil nejaký najatý posol, alebo sluha, ktorého osud i osud celej jeho rodiny od najdenia ztratených peňazí závisí a ktorý sa len tomu teší, len ešte aspoň to úfa, že jich snáď tak státočný a svedomitý človek našiel, čo jich prinavráti.

Janko. Pravdu máš, *Miško*. Ja som vec dobre nepremyslel a preto som na okamženie zablúdil; viac sa to ale so mnou nestane.

Miško. »Poctivosť trvá na večnosť« — toto som veľmi často slyšal od nášho pána učiteľa a cítim, že pravdu má.

7. Lauka.

Na zelené lauce kvitj we wšsich barwách wykwetá, a když slunce ráno switj, rosou, lauka pojetá w lesku perlowném se třpytj. Bůh genž toliť žiwj brauků, ptáctwo pěrjm odjwá, kwětowaným tuto lauku kobercem tjm pokrýwá. Když tak sličně polnj kwitj switj Pán Bůh w garj čaš: gaľby neměl přiodjti, milé djetj, taťe wás! Gaľby neměl náwiděti wás ten Dtec pečlívj: wšsat gste geho drahé djetj, a on o wás dobře wj! Renarjřegte, wy chudj! Bůh wám dobrodince zbudj.

8. Škrivánek.

Co tě, škrivánku, ze jna budj, co tě tať čajně z lůžka pudj? gessťe slunečko za horou dlj, gessťe howj si dobrý i zlj. Koho tať wraucně zpěwem sláwjš? kam se ubjráš? kde se stawjš? Ach, ty se tratjš mému zraťu, giž tebe widjm gen w mraťu. Ptáčku milj, gen wzjhůru se neš, nad pole, stráně měšta i wes, wšše a wšše k obloze špěg, a zpěwem chwáľu Dwůrci wydeg! Špěg a gá š tebou budu pěti, Bohu ku chwáľe a k oběti.

9. Pavie oko.

Milý Miško!

Dnes lapil som krásneho motýľa! Pán učiteľ povedal, že je to pavie oko. Jeho krídla sú zúbkaste

a červeno-brunasté o popolavým krajom. Hlázde je ozdobené takými okom, jaké má pav na chvostných perách, Spodnia strana krídel je čierna so žltou bodkou v prostriedku. Telo má brunasté a vlásokami pokryté; tykadlá sú křivovité a pri vrchu žlté. — Keď prídeš k nám, ukážem Ti ho v mojej zbierke, v ktorej už mnoho motýlov mám. Príď tedy čím skôr. — Zostávam

Tvoj

W Tisovci,

uprimný priateľ

dňa 24. júna 1888.

Wiliam Mlynár.

Hádky.

1. Chceš-li odo mňa hojný plod dožiť,
musíš ma najprv do hrobu složiť? *shodil*
2. Kto spí a oči nezažmúri? *zaspal*
3. Jako napísať „sucha tráva“ štyrmi písmenami? *seno*
4. Príroda sladká, naša dobrá matka, krásu mi dala; kade letím,
sama si svetím lampa malá? *v jasných miestach*

11. Průpovědi a pořekadla.

„W potu tváři své chléb gřiti budeš.“ — „Chléb náš vezdeggij deg nám dnes!“

„Bůh welj slunci swému wzhoditi na dobré i na zlé, a děst dáwá na spravedlivé i na nespravedlivé.“

„Powážte kwjti polního, kterať roste, nepracuge, ani přede; a ay prawjm wám, že ani Salamaun we wšij sláwě své tať objn nebyl, gafo gedno z nich!“

Kdo wčas ráno wstáwá, Bůh ho požehnáwá. — Sognost kňž máš, to ge dobře, deg i tomu, který žebre. — Kdo poráwá, ten gázduge. — Wrana wraňe oko newyfole.

Přísně.

12. Kannj.

G'áto: Děťománj wzdegame.

1. Dítj Bohu wzdegame, Králi nebeskémú, Kterýž nás dobrotivě dochował A gitru dnešnjímu.

2. Budiž z toho chwála, Čest, moc, slá, sláva, Wšsemohaucj Pane Bože večný, Od nás wzdávána.

3. Kacíž i w tento den Nám býti přjtomen, Ode vsseho zlého nás chrániti, Nebz toho mocen.

4. Duffi rač přigati W tvé opatrowánj, Tělo at gest rozumu poddáno W ctiném obcowánj.

5. Tak abychom byli A tvé cti, chwále živi, A prospěchy bližnjm a nám k špajenj Až do skonánj.

6. Po smrti pak časné Degž křálowstwj věčné. Kdežbychom tebe hodne chválili Na věky, Amen.

13. Chlěbjček.

G'áto: Ah, nynj se den nachýlil.)

1. Když nám teplé slunce swjti, A děffe rosu dáwá, Tu se těšste, těšste děti, Obiljčko wstává,

2. Roste, roste w lásce Božj, Až wyrostau křasy; Pročež wznesme u pokore A Bohu wděčné křasy!

3. Až dozrage zlatý křásek, Budem zrnj mjtí, Ze zrnef pak chleb wyborný, Gehož třeba k žiti.

4. Zapřjwegmež Bohu s ptáčky, Co na křowj sedj, A to Božj obiljčko S námi také gedj.

5. Zpřjwegme mu čest a chwálu Se zemj i nebem, Prošme by po celj život Obdaril nás chlebem.

14. Djkůwzdánj.

1. Pane Bože, budiž chwála Od nás křestanů wzdávána Tobě, i Synu milému S také Duchu swatému.

2. Ty se o nás wěrně stáráš, Co potřebj, to nám dáwáš, Duffi, tělo opatruješ, Tak swé stwořenj miluješ.

3. Degž, bychom tě poslouchali, A k tobě se priznawali, Gakžto k Dci lástawému A k pánu dobrotiwému.

4. Ty žádného nezamítáš, Hřjssně na milost přjgímáš; Každý, kdo činj pokánj, Máť od sebe šmilowánj.

5. Křiste, pro tvé umučenj Degž nám hřjchů odpustněnj, Ať nás nežže věčný plamen, Uchowegž nás, Křiste, Amen.

VII. Les.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Dub a jedľa.

Stromy listnaté.

Stromy ihličnaté.

Mirko prišiel raz aj s otcom do veľkého lesa. Pred nimi stály dva rozdielne stromy. »To je veľikánsky strom!« zvolal Mirko ukazujúc na jeden z nich. »To je *dub*,« riekol otec. — »A čo toto za špendlíkový strom tu vedľa neho?« pýtal sa Mirko ďalej. Otec poučil ho následovne: Tento druhý strom, syn môj, je *jedľa*. Podívaj sa dobre na oba. Ako vidíš a vieš, je tak dub ako jedľa strom. I jedľa i dub rastú v hore alebo v lese: oba sú teda **lesné stromy**. Oba dávajú nám *stavivo* a *kurivo*, t. j. drevo na stavanie a na kúrenie. V tom sú si teda oba stromy podobné. Rozdiel medzi nimi je ten, že ako vidíš, dub má *listie*, a je preto **listnatý strom**; jedľa zase má ihlice (čečynie), a je preto **ihličnatý strom**. Plod dubu, ako zas tuto vidíš, sedí v malej misočke a volá sa *žalud*; semeno jedle ale schované je tamto v šupatých *šiškách* (šmáľkoch). Kôra z dubu, keď sa slúpi, usuší a pomele, dáva tak zvané *trieslo*.

Toto garbiari k vyrábaniu kože potrebujú. Z kôry jedle vyznojuje sa zase *smola*. Jedľa zelená sa aj v zime; dub tráti v jaseň listie svoje. Drevo jedľové je mäkké; drevo dubové je tvrdé. — No, syn môj, či už teraz budeš znať rozdiel medzi *listnatým* a *ihličnatým stromom!*“ — »Oj, ano otecko! a chcem Vám to hneď tu v lese dokázať. Len vás ešte prosím,« doložil Mirko, buďte tak dobrý a pomenujte mi aj druhé stromy v lese, a ja vám zas poviem, či je to listnatý alebo ihličnatý strom.«

Keď došli na koniec lesa, už znal Mirko, že *jedľa, smrek a borovica sú ihličnaté stromy; dub, buk, lipa, vrba, jalša, javor, breza, brest, topol, jaseň, drien a mukyňa sú listnaté stromy.*

Či znáte to už aj vy, milé dietky?

2. Machy.

V jaseň žltne a červenie listie na stromoch. Dolu pod nimi ale zelená sa este nečo, akoby z jara. *Mach* to tam rastie, on sa tam tak krásne zelená.

Machy sú drobné, nepatrné rastlinky, možno povedať: *skrčky* čili *trpaslíky* rastlinstva. Najväčšie z nich niesu dlhšie od palca: mnohé niesu väčšie od ihelnej hlávky. Ale aj slabučká je veru taká rastlinka! Jej pniček, ovitý útlými a pekne utvorenými listočkami, je sotva tak mocný, ako nitočka. Okolo ležúci chrobáčik môže ju sraziť na zem, stojí-li osamote. Preto káže Pán Bôh machovým rastlinkám vo spoločnosti rásť, aby tak jedna druhú udržovala a podporovala.

Viac nežli *storaké machy* rastú tichúčko v lese, pri bahnách, na pňoch a na skalách, na múroch a strechách.

Ani machy niesu na darmo stvorené! Keď prichádza mrazivá zima, schovávajú sa premnohé živočíšky do machu a spia si v ňom, ako v nejakej teplej postieľke; aj semienka a koreňky mnohých rastlín a pne stromove zahrieva vtedy mach. V lete ale udržuje v. pôde (zemi) vlhkosť a ochraňuje pučiace kvetinky pred veľkou horúčosťou. Z machu buduje si ne jeden vtáčik hniezdčko, a ne jedno inakšie zviera hotuje si z neho mäkké lúžko. Aie aj my potrebujeme mach ku vypchávaniu a k zaobalovaniu všelijakých vecí.

3. Huby.

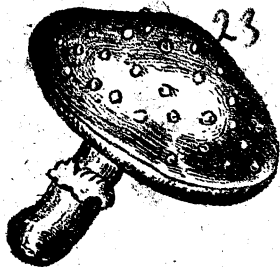
Huby patria tiež k rastlinám. Ony sa ale od ostatných rastlín veľmi líša. Huby nemajú ani listov, ani kvetu, ani plodu a ani tej krásnej zelene, čo pri všetkých ostatných triedach rastlín spatrujeme. Vrch huby volá sa *klobúkom*. Huby rastú v tmavých, vlhkých lesoch. Húb jest mnoho *druhov*; nektoré sú *jedlé*, iné *jedovaté*.

K jedlým hubám počítame: *hríb, dubák, rýdzik, jelenice, smrčky, kuriatka, plávkú, mlieč* a iné.

Jedovaté huby ťažko rozoznať od jedlých húb. Jeden jích znak je: *neprijemný zápach* jejích. K nim

patri: *muchotrávka* čili muchomúrka, má krásny červený klobúk, na ktorom sú mnohé biele bodky; keď ju v mlieku uvaria, je zvlášte muchám *smrteľná*.

Práchno je tiež huba, rastie na stromoch, zvlášte na duboch. Aj *snet* v obilí a *pleseň* na chlebe patria tiež k hubám. (*Huba* na umývanie a na utieranie je z mora.)

Muchotrávka.

4. Porovnanie machov s hubami.

Machy majú *koreň, pník a listočky*; huby majú *koreň, pník a klobúk*. Machy majú zelenú farbu; huby sú červené, biele, šedé alebo brunátne. Nektore huby môžu človeka otráviť, machy ale nie.

Huby rastú v tmavých vlhkých lesoch, a machy tiež. Huby sú rastliny; machy sú tiež rastliny.

Všetky machy spolu tvoria jednu triedu rastlín; všetky huby spolu tvoria tiež jednu triedu rastlín.

Koľko tried rastlín už teraz znáte? —

Všetky rastliny patria do nektorej z týchto šiest tried.

Koľko je teda tried rastlín čili rastlinstva? Jako sa menujú? — Ktorým rastlinám hovoríme, že sú stromy? — ktorým kry? — ktorým zeliny? — ktorým trávy? — ktorým machy? — ktorým huby? —

Týchto šiest tried rastlinstva menujeme jedným slovom ríšou rastlinstva.

5. Veverica.

Iste videli ste už to *bystré, v červenkavom kožušku* odiate zvieratko — *vevericu*. Je to milý pohľad, jako ona bystro so stromu na strom skáče. Jako sa pekne posadí, keď chce žrať; pritiskne svoj *chumáčový*

chvost na chrbát a drží lieskovec lebo žalud v predných labkách, a svojimi *ostrými prednými zubami* luská alebo ukusuje až milá vec. Jej *končité, chumáčovité uši* vyzerajú zďaleka, akoby mala rohy. V lesoch robia si veverice na stro-

moch viacej hniezd. Mávajú tri až do sedem *slepých mladých*, ktoré ale už po štyroch týždňoch so starými poskakujú. Na zimu naschovávajú si veľkú zásobu orechov, bukvic atď. — Najväčší nepriateľ veveric je *kuna lesná*.

Ku ktorej triede zvierat patri veverica?

6. Ďateľ.

Ťuk — ťuk — ťuk! Čo to tak klepoce v temnom lese? Či ho vidíš tamto na tom dube! to je ten lesný majster tesársky; *čiernym ďateľom* ho volajú. Hľa jako sa tam labkami zachytá, chvostíkom podpiera, dlhým zobáčikom poklepkáva! Čožeby rád? — On sa to akoby pýta: Či ste tu pod kôrou červíčky, vajíčka, brúčky? Klepe už tu, už tam, behá sem i tam po pni a myslí si: oj neujdete mi! — Poľakaly sa chrobáčky: »Ej« — povrávajú si — »toto sú plané poriadky.« Od strachu tisnú sa do hrbky, pracú sa za kôru — nechcú von. Ťuk — ťuk — ťuk! Tesárik náš jak dube tak dube, vrta dieru, že len tak triesočky odfrkujú; vstrčí do nej dlhý svoj jazýčok — a už hostí sa na nájdených brúčkoch. —

Ku ktorej triede zvierat patri ďateľ? — Koľko tried zvierat znáte? — Ktoré sú ony? — Jaké zvieratá sú ssačce? — jaké vtáky? jaké hmyzy? — jaké červy?

B. Opis lesa — hory.

Za poliami zelená sa mnoho stromov. To je les čili hora. V lese rastú duby, buky, smreký, jedle a iné lesné stromy. Lesné stromy rastú vysoko a husto jeden pri druhom. Najvyššie rastie dub a jedľa. Stoja-li v hore len samé buky, volá sa hora tá bukovinou lebo bučinou; kde zas sú len samé borovice, tam je bor čili borovina.

Aby hoľa lepšie rástla, musí sa od zbytočných krov a konárov čistiť. Keď rubači také veľké stromy

sko (dakedy aj 100-ročné) zvalia, to len tak sprášti a zem sa strasie. Pne nechávajú lebo celé na stavivo a dasky, alebo jich popíla, rozkálajú a do métrov (predtým siah) uložia. Z tohoto, ako aj z poodtínanej haľuziny máme páľivo.

Medzi stromami a kríky rastú rozmanité kvietky. Utešené sú najme biele, voňavé konvalinky. — V hore rastie tiež množstvo húb, najme po teplom dáždi. Nektoré z nich sú jedovaté.

V lese žijú i mnohé zvieratá, ako: bojazlivý zajac, plachá srna, lstivá liška, parohatý jeleň, a už známa veverica. V nektorých väčších horách nachádzajú sa divé svine, pažraví vlci a dudravé medvede. Tyto lesné zvieratá nežijú tak ticho, krotko, ako domáce zvieratá, lež divo. Preto menujeme jich aj **divou zverou** alebo **divinou**.

Les je obzvlášte obľúbené miesto všelijakého vtáctva. Tu prebývajú a ľúbežne prespevujú spevavé vtáky čili pevce, ako sú: slávik (nejslávnejší pevec), drozd, stehlík, pinka, čížik a iné. Potom hniezda tu také vtáky, ktoré dravia čili lapajú druhé vtáky a sožerú jich; ako na pr. jastrab a sova; ty voláme preto dravými vtákmi alebo kratšie dravecami. Ty vtáky, ktoré ako kvíčala, sluka len na krátky čas k nám prídu a potom zase do druhého kraju tiahnu, voláme stehovavým alebo preletavým vtáctvom.

V lese nechýbia konečne ani chrobáky a jašterice. A všetko je to tu veselé. Ale keď príde jaseň, všetko sa to tu premení. Listnaté stromy tratia svoje listie, spevu viacej nečuf, to množstvo všelijakého hmyzu zaliezlo do zeme na zimný spánok. Všetko utíchlo. Len ihličnaté stromy podržaly svoju zeleň, a tu i tu počuf rúbačov drevo rúbať.

Jako sa volajú naše lesy (hory)? — A čo je háj?

C. Človek a les.

Z lesov a hôr majú ľudia veľký užitok. Potrebné drevo na kúrenie a pre tesára, stolára a iných remeselníkov: to všetko ide z lesov a hôr. Pre tento a iný užitok ľudia hory *opatrujú*. Aby ledajakí ľudia mladé stromky nekazili, drevo majiteľovi nekradli alebo divinu nestrielali, nato ustanovený je v hore *horár*. Chudobným ľuďom dovoľuje sa suché *rážda* a čečinu (chvoj) sbierať. A z kadiaľže dostávame najviac chutných jahôd, malín, čučoriedok, lieskocov? I ty nám chudobní ľudia v lese na *kričkoch* a *kroch* nasbierali.

Ponevác v lesoch vedľa pekných kvetín aj *jedovate rastliny* rastú, majú sa tam zvlášte deti napozore mať a si dobre zachovať to pravidlo: »Nejedz, čo neznáš!« Tak v zastienených, tmavých miestach rastie rád *rubík*; má plod, ako čerešňa, len že tmavobelasá, ktorá hrozný jed v sebe obsahuje. Avšak i jedovate rastliny niesu nadarmo. Lekárnik pripravuje z nich *lieky* pre nemocných.

V lese sa človek tak dobre a voľno cíti, ako nikde inde. To vonné povetrie, príjemný chládok, šum stromov, spev vtáctva, bzučanie včeličiek, skákanie veвериčiek, pohrávanie sa motýlkov — všetko to milé je v tom *velikom, zelenom meste*, a dobrý človek teší sa s tým a spieva si:

»Oj, vy lesy, krásne lesy!
mojej duše rajske plesy!

Vy ste sväté Boha chrámy,
tam ho slávim pesničkami.«

1. Majálesová.

Hor' sa žiaci, súdruhovia!
 hor' sa von do hája,
 zasväťme našou zábavou
 krásny sviatok mája;
 ozýva sa vtáctvo:
 buď veselé žiactvo.
 Naproti kynie háj:
 Nech žije krásny máj!

Všetkému dnes pokoj dajme,
 dnes je sviatok mája,
 veselo sa pohrajme,
 von sa, von do hája!
 chvíľa to veselá —
 hora sa zelena,
 naproti kynie háj:
 Nech žije krásny máj!

Bystrým krokom sa do hája
 teda poberajme,
 a s veselou myslou sa v ňom
 zatočme, zahrajme:
 von sa von do hája,
 svätíš sviatok mája!
 Von sa, von do hája,
 užijť hrásu mája!

2. Čiže pohnul rozumom!

Učiteľ: Juro, prečože sadiš dub a nie ovocný strom?

Juro: Chcém videt, či to pravda, ako ste v škole povedali, že dub aj tisíc rokov dožije.

*

Raz zase ležal Juro na kraji lesa v chládku pod dubom. Pred ním bola roľa, a na roli tiahlo sa tekvičie. »Hm, Hm!« pravil vrtiac hlavou, »to je jaksí naopak, že takováto špatná zelina, tak veľké a pekné ovocie nesie, a tento vysoký a dôstojný strom len také ničomné žaludečky. Ja bych to bol lepšie sriadil: na vysokom duže musely by rást žlté, centové tekvice; to by sa potom už bolo nač podívať!«

Sotva to dopovedal, spadol mu jeden žalud na nos, i rozkrvavil mu ho trochu. »Jaj, Bože!« zakrikol Juro v laku, »veru som ja dostal dobrú frčku za moje mudrovanie. Keby miesto toho žaludu veľká tekvica bola na mňa dopadla, iste by mi celú tyár bola špatne doriadila.«

„Co Bůh čini vše dobré jest!“

3. Srnka a zajaček.

Srnka: Dobrý deň, zajačku, jako sa máš? S chuťou-li trávku si útlu trháš?

Zajaček: S chuťou, ver, susedka s chuťou si jiem, podže tiež, pod so mnou zajesť si sem! — Hoj ale tamto

hľa, horárov krok, flintu si složil, už, už bere brok; skryjem sa do lesa, do húštie preč! Hop! srnka so mnou aj, ty ta uteč!

Srnka: Ešte si trošičku tu pohryzem; neboj sa: bystro ja utekať viem.

Zajaček do lesa chytro beží;
paf! guľkou trafená srnka leží!

4. Chlapec a vlk.

Chlapec ovčiak zo žartu často klamal ľudí, kričiac by šli k pomoci, bo že vlka vidí; lež keď sa ľudia sbehli, vysmial oklamanych. Raz prišiel vlk skutočne. Chlapec kričal na nich; lež vtedy už neveril nikto jeho slovu, nazdávajúc sa, že jich oklamať chce znovu. Vlk teda krdeľ oviec podusil veškerý. Lhárovi, i keď pravdu hovorí, sa neverí.

5. Straka a kukučka.

Straka: Čo hovoril o mne ten slávik?

Kukučka: Že pekne spievaš.

Straka: Na súd takého znalca som pyšná.

Kukučka: On ale že by rád bol, keby ta nikdy neslyšal.

Straka: A čo by taký škvrčiak vedel!

6. Chlapec a vtáčky.

»Podťe chlapci,« zvolal Miško. »nechajte ty hračky; ukážem Vám jedno hniezdo, vybereme vtáčky.« Dopočul to starý vtáčik, a bol veľmi smutný: »Nechajte mi moje mladé, nebudte ukrutní.« Ale samopašní chlapci nič na to necítili, len hore vysokým stromom k hniezdu sa driapali. V tom, keď už pri vtáčkoch boli, konár sa odlomil, a ten, ktorý druhých zvalil, tresk! nohu si zlomil.

7. Sova.

Už čas, už čas, už máme noc,
mňa láka ta jej tajná moc, uhu!

Už usnul dlhý jasný deň,
včul na lov poletím si ven, uhu, uhu, uhu!

8. Mravci a kobyľka.

Pri slnečku teplém w garni chvilji mravci swau potravu si fuffili. Prigde sfočná kobyľka a pravj: „Budte dobrj, udelte kus strawy.“ Mravci ku nj: „Cos dělala w letě?“ — „Hudla sem a zpjwala po swětě.“ — „Aduž si hudla w čas roboty, nynj tancug w době psoty.“

9. Ozvena.

Malý Jurko ešte nič nevedel o ozvene. Raz prišiel k háju a veselo si poskakujúc, zakrikol: »hop, hop!« A hľa, i z lesa sa ozvalo: »hop, hop!« Zadivený nad tým zavolá: »kto je to?« Zaraz počul ohlas: »kto je to?« — »Ty osol,« volal Jurko; ale nazpät ozvalo sa mu hneď: »ty osol!« Toto napaprčilo Jurka, i vždy špatnejšie priezviská do hája vykrikoval; ale všetky sa mu nazpät ozývaly. Teraz sa pohnul Jurko do hája, aby vyhľadal toho chlapca, čo sa mu toľko posmieval. Ale nikoho nenašiel.

Prišiel domov a ponosoval sa matke ako posmieval sa mu v háji ktosi. »No teraz si ver pochodil!« povedala matka. »Sám na seba žaluješ. Lebo, ako tvár svoju často vidíš vo vode, alebo v zrkadle, tak si teraz počul tvoj vlastný hlas v háji. Čo si kričal, to sa ti ozývalo: počul si teda len tvojho hlasu ozvenu. Kebyš bol pekné slová vyvolával, tak by ti aj ozvena pekne bola odpovedala.

Ako sa ty k iným prihováraš,
takú od nich odvetu dostávaš.

10. Sdelenie obšírne.

V S . . . . ., dňa 25. júna 1873.

Milý Pálko!

Včera bolo mena nášeho pána učiteľa. Mali sme dvojakú slavnosť, dopoludní jednu a odopoludní druhú.

Dopoludňajšia patrila pánu učiteľovi, odpoľudňajšia ale nám. V čas ráno ozdobili sme školu premnohými vencami a kytkami, ktoré predošlého dňa dievčence navily. My chlapci boli sme napomáani pri snášaní kvieťa. Môžeš si myslieť, jakú radosť mali sme už pri týchto pripravách! — Keď sme teda už školu kvietim ozdobení mali, priniesli sme do školy dary, ktoré sme k dnešniemu dňu pre pána učiteľa kúpili. Naposledy vysypali sme cestu, z izby pána učiteľa vedúcu, až po učebňu samými ružovými lístkami, a sviatočne oblečení očakávali sme príchod pána učiteľa do školy. Toto netrvalo dlho. Všetkých zraky stretly sa na milej tvári pána učiteľa, keď tento do učebne vstúpil; srdcia naše tlkly rýchlejšie, a duše naše plesaly a ďakovali Bohu, že dal dobrému pánu učiteľovi dožiť tento deň. — O prednesení našich višnov a o priebehu celej dopoludňajšej slavnosti vôbec neidem Ti písať; porozprávam Ti o tom ústne, keď sa spolu sídeme.

Závirka poďakujúcej reči pána učiteľa bola: Odpoľudní pôjdeme do lesa! Radosť naša bola doplnená. Nasledovavšie nato krátke vyučovanie skončilo sa veselo, bo úlohy dnes každý dobre znal.

Popoludní s odbitím jednej hodiny, boli sme už všetci v škole. O štvrt hodiny nato kráčali sme v pekných radoch von do poľa, a pod spevom ubierali sme sa k lesu. Slnko milo svietilo a príjemný vetrik povieval. Na ceste zastavili sme sa pri jednej studienke, z ktorej sme sa po malom odpočnutí čerstvej vody napili. Tu zaspievali sme si aj nektoré veselé piesne.

Pokračujúc na našej ceste v krásnej prírode, poučoval nás pán učiteľ o všeličom. My do jeho rozprávok zamyslení, ani sme nezbadali, že sme vkročili už do lesa. Hej, a tu ti až bol život! Ani ryba vo vode, tak sme sa v lese dobre cítili. Pán učiteľ zavedol nám všelijaké pekné hry a aj sám sa s nami hral. Keď sme sa do vôle pohrali, zavolala nás pani učiteľka, ktorá medzitým za nami i so služkou bola prišla, k olovrantu. Na mäkkom širokom trávniku bol stól náš prichystaný. Chutnalo nám znamenite. Po olovrante išli sme hlbšej do lesa — na jahody. Tu chytili sme aj nejedného pekného motýľa a chrobáka. Pán učiteľ ukázal nám aj nektoré jedovaté rastliny.

Pod večer pripevnili sme si na čiapky a klobúky vetvičky dubové, a zase v tom poriadku, jako sme prišli, a so spevom poberali sme sa z hory.

Takto uradovaný, ale aj hodne ustatý prišiel o 9. hodine domov

Tvoj

Pavel Senický.

11. Hádky.

1. Ktorý les je bez listia?
2. Vážený pán brum-brum-brum vyhladať si sum-sum-sum; chcel on dostať lahôdku, sladšiu, nežli jahôdku. — Pichy-pichy vylie-tali, aby hosťa, privítaly. Brum-brum-brum však dlho nečakal, do diery prerýchle zutekal. Kto to? *mešovit*
3. Kto zná hovoriť všetky jazyky na svete?
4. Ako sa volá to *zelené mesto*? *Wien*

12. Prúpowědi a porekadla.

„Hľadte na ptactvo nebesťe, žeť nelegi ani shromáždugi do stobol, awšsať Dtec wáš nebesky žiwj ge.“ —

Vtáka poznať po perí, a človeka po reči. — Chce, aby bol aj vlk sýty aj baran celý. — Jaké drevo, taký klin.

13. Píseň po gjdle.

G a t o : G ať žiwjch wod gelať žába.

1. Sláva buď tobě, Bože náš, S swatě děkowánj; Žes nařmil, napogil nás, Toť z twěho požehnánj: Rač chlebem slowa twěho Sytiti z nás kaž-děho; Deg též w nebesťem křá-lowstwj, Gjsti chleb blahosla-wenstwj.

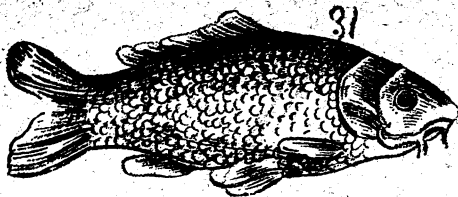
2. Dítě náš, genž gfi w ne-besťch, Bořiwětiž je gměno twě, Kralugž ty sám w nassjch řed-cjch, Buď wšle twá i w nás zde, Chleb wězdegšsji deg nám sám, Dpušť nasse winny nám, Neuwod nás w potušenj, Zbaw zlého, přiwedť k špašenj.

VIII. Voda.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Kapor.

Milé dietky! Obzrime si teraz tohotam na dru-hej strane *vyobrazeneho* živočicha. Vy ste už pravda nečo podobného aj živého videli. Vy už viete, že obrázok náš *predstavuje rybu*. Taká ryba, jakú tam *vyobrazení* vidíte, volá sa *kapor*.

- *Kapor* žije ako aj všetky ryby *vo vode*. K tomu ho *Stvoriteľ* veľmi múdre pristrojil. Telo jeho je *pod-*

hovorato-gulaté, z oboch strán *stlačené*, veľkými, tenkými *šupinami* pokryté a *slzké*. Hlava končí sa do malého pysku. Oči má malé, bez viečok. Miesto nôh a krýdel má na prsoch, na bruchu, na chrbte a na chvoste *plutvy*, t. j. lopatkovité blanky, tenkými ostami pretkané. Týmito plutvami pláva, sťa malá *lodička*. Prsné a brušné plutvy sú mu *veslami*, chvostové *kormidlom* a chrbtové *povetrnou plachtou*.

Doista videli ste na štedrý deň, keď maminka kapra čistila, už aj *mechúr* (puchier) z neho. Volajú to aj *dušou*. Keď sa to stlačí, počuť pravda, jako pukne. To je preto, lebo vnútri je povesenie. Mechúr ten potrebný je rybe ku plavaniu. Chce-li totiž na hor, ku povrchu vody plávať, *naduje* ho povesením, a tak stane sa mu telo ľahším. Keď ale mieni dolu hlbšie pod vodu, lebo práve na dno sa spustiť, *stiahne* ten mechúr a vyprázdni z neho povesenie.

Jakože ale vydrží kapor tak dlho pod vodou? veď by sme sa my tam zadusiť museli. Na to má on za hlavou po oboch stranách po jednom otvore s priliehajúcou *rohovitou klapkou*, a v ňútri v tom otvore nachodia sa *červené, mäsité strapky*, tak zvané *žiabre*. Voda, ktorú kapor pýskom do seba chlípe, prechádza popri týchto žiabrach a vychodí potom žiabrovými otvory zase von. V tej vode je ale toľko povesenia, aby kapor dýchať a žiť mohol. *Dýcha teda kapor nie pľúcami, lež žiabrami*. Že ale pľúc nemá, nemá ani hlasu: je nemý.

Kapor je studený, lebo má *krv tudenú*, trebars *červenú*. Mäso jeho je biele, a miesto pevných kostí

má končité *osti* čili *kostice*. — Kapor kladie mnoho tisíc malých vajčiek, tak zvaných *ikier*, a z tých ľazú sa potom na brehu, ná úslní malé rybky, starým celkom podobné. Ty rastú veľmi chytro.

Čo do farby sú kapry na chrbte nazelenkavé, na bokoch a bruchu ale nažltkavé. — Kapor žije v *sladkých, pomály tekúcich vodách* a v *rybníkoch*. Živí sa červačou, rozličným hmyzom, ale aj rastlinami, ako: hrachom, zemiakmi, chlebom atď., čoho sa mu v rybníkoch dostáva. Kapor môže dožiť veľmi vysoký vek. Mäso jeho je veľmi chutné.

Pri veľkých vodách tisíce ľudí majú svoju živnosť z rýb. Ľudia ti sú bystrí, umní, čerství ako ryby. Sám Pán Kristus vyvolil si *rybárov* za učedníkov svojich. — Zo dvoch rýb a z päť chlebov nasýtil Kristus päť tisíc ľudu. — A to musela hodná ryba byť, čo pohltla Jonáša!

2. Žaby.

V kalužách a v rybníkoch žije si veselá chasa. Sú to *žaby*. Pod večer na jar a v lete vydržiavajú ony hlučné besedy. Najprv ohlási sa stará *žaba* v zelenom dolománe s trimi žltými pruhy na chrbte. Vystrčí *dlhé nohy*, pozdvihne von z vody *tlstú hlavu s veľkýma ligotavými očima*, roztvorí *veľkú papulu* a: kvoak, kvoak, kvoak! Celý sbor kalužných hudcov (muzikantov) ozve sa hneď za ňou: kvoak, kvoak, kr-r-r, rekeke, kvoak. Číže je to hostina pre uši! Pritom prevádzajú rozličné veselé *tance* v zelenej vodnej dvorane svojej, lapajúc si komárov, muchy a iný hmyz i červač.

Zrána, keď slniečko teplo hreje, vykukuje žabka z vody ku modrej oblohe. »Ej číže to musí byť krásne tam von!« myslí si, a — hops! už sedí na brehu.

Tu prichodia chlapani, idúci do školy. Chytrá žabka netuší nič dobrého, skočí aj na siahu ďaleko, a — čup! už je pod vodou, vo svojej, barinatej diere. Akonáhle ale chlapani poodchádzali, už je zase na briezku, a hop, hop! skáče si veselo napred, tá ku zelenej lučine, a sedí si tam, sťa psíček, na dlhých zadných nôžkach dorovna.

Keď nastane zima, povliezajú žaby do hlienistého spodku bariny, a ležia tam nepohnute a zmeravene, sťa mrtvé, nejadiac a nepijúc — až do jari. Sníva sa jim tam o úslní a pekných masných červíčkoch, pokým hore po *ľadovej zrkadline* čerství chlapani na *korčulách* (klzadlách) behajú.

Žaby *plemenia sa vajíčkami* na povrchu vody. Z tých liahnu sa pri teplote slnka drobné, beznohé živočíšky s chvostikom, tak zvané *žubrienky* (mníky, pulce), ktoré žiabrami dýchajú. Po istom čase narastú jim zadnie, neskôr prednie nohy, ztratia chvostik a dýchajú pľúcami. Tu už vychodia ako vlastné žaby aj na breh, učia sa liezť a skackať a žijú si roky a roky, ak jim neukráťa život *tchory*, *šľuky* a iné väčšie zvieratá, ako tiež aj ľudia, — tito pre jích zadnie stehienka, na pôstne jedlo. —

Žaby majú červenú, studenú krv a môžu žiť vo vode i na suchej zemi.

3. Porovnanie kapra so žabou.

Kapor a žaba sú živočíchy, lebo žijú, berú do seba potravu a môžu sa sami od seba z miesta na miesto pohybovať. Kapor môže plávať; žaba môže plávať, liezť a skákať. Kapor má v tele *osti* čili *kostice* a *červenú, studenú krv*; on môže *len vo vode* žiť. Kapor je **ryba**. — Žaba má v tele *pevné kosti* a — ako kapor — *červenú, studenú krv*, ale ona môže žiť jak *vo vode*, tak aj *na suchej zemi*; teda v obojom *žive*. Preto hovoríme: žaby sú **obojživlce**.

Všetky zvieratá, ktoré ako kapor majú v tele osti čili kostice, červenú, studenú krv a žijú len vo vode, sú **ryby**.

Tak aj pstruh, hlaváčka, lípeň, mrena, belica, štika a iné.

Všetky ryby tvoria tiež jednu **triedu** zvierat.

Všetky zvieratá, ktoré ako žaba majú pevné kosti, červenú, studenú krv, a môžu žiť vo vode i na suchej zemi a tak v obojom živle, sú **obojživlce**. *Tak aj všetky jašterice a hady.*

Všetky obojživlce tvoria spolu tiež jednu **triedu** zvierat.

Opište jaštericu a hada a porovnajte so žabou!

Kolko tried zvierat už teraz znáte? — Ktoré sú ony? —

Dľa dokonalosti telesného ustrojenia zvierat zachováva sa obyčajne tento poriadok pri vypočítaní tried zvierat:

1. ssavce, 2. vtáky, 3. obojživlce, 4. ryby, 5. hmyz a 6. červy.

Všetky zvieratá čili živočíchy tvoria spolu **rišu živočíchov**.

Ktoré zvieratá sú ssavce? — ktoré vtáky, — ktoré obojživlce? — ktoré ryby? — ktoré hmyzy? — ktoré červy?

B. Opis vody.

1. Ivan a Anička už vedeli, že voda tečie a je proto tekutá — a že sa dá na kvapky rozliať; ale by oni boli radi i to vedeli, odkiaľ a kam potôček tečie. Tu povedal starý otec (dedko): „Počúvajte, budem vám niečo o vode vyprávať“ — a po chvíli pokračoval takto:

Hlboko v zemi bola jedna kvapka vody. Že ale bolo v zemi tma, a k tomu ona tam tak samotná bola, začalo se jej tam nepáčiť; preto ta šla v zemi ďalej. Tu stretla sa s druhou kvapkou — a ešte s jednou a zas s viacej kvapkami, a ty všetky išly s ňou. Keď jich už bolo mnoho, dostaly silu a riekly si: „Teraz preboríme si cez zem dieru a podívame sa na božie slniečko. A tak aj urobily.

Chlapci práve nahánali pod trávou jašterku, keď jeden z nich skríkol: „**Prameň, prameň!**“ A našim kvapočkám; ktoré sotva byly svetlo božie spatrily, už hrozilo nebezpečenstvo veľiké; lebo smädní chlapci bez odkladu na brucho sa pohádzali a čistú vodičku dychtive piť začali.

33

„Ej ale tento pramienok musí mať veľmi slabé žriedlo (podzemnú vodnú žilu)!“ preriekol jeden z chlapcov, keď sa vody dosť napiť nemohol a pramienok sa chytró zakalil.

O pár dní prišli chlapci zase na to isté miesto sa hrať;

a hľa! — už videli, jako malý **jarček** odnášal vodu z prameňa ďalej. Chlapci tešili sa tomu veľmi a ostali tam sa hrať. Nehajme jich teda tam, a my pôjdeme s jarčekom ďalej. Jarček kam dial tým veselšie hrčí v úzkom korýtku svojom, bo spojil sa s novým jarčekom — a zase s druhým — tretím ... Už je z neho pekný **potôček**. V bystrej vodičke jeho nahánajú a hrajú sa veselé rybky, a gazda kladie naň lavicu, aby mohol cezeň prejsť. V lete sa pravda aj vy radi kúpavate v ňom. Vlvy jeho žení sa na veľké mlynske koleso, pohýňajú ho a ničia, aby mlyn hnalo. Z potôčka stal sa už poriadny **potok**.

2. Potok beží ďalej, stretne sa s jedným, druhým potôčkom, bere jich zase do svojho lona, a hľa! — už je z neho široká a hlboká **rieka**. Cez tú vedú tu i tam drevené alebo kamenné mosty. Nekde padá potok alebo rieka dolu s vrchu s veľikým hukotom, tam je vodopád. Potom už po širokej hladine kolíšu sa malé člny, letia dlhé plte s veselými pltníky, a na prievozoch prenášajú kompy pozdravy a odkazy jedného brehu druhému. Rieka je už plavná. Plynie si ona vážne, už popri krásnych mestách, už popod vysoké vrchy, už zase pomedzi utešené nivy a lúky. Na ty ona z úľubou pozera z riečišťa svojho, i rada by sa poprechodiť po zelenej rovine. A hľa! sňah sa roztápa, dažďe valia sa z oblohy: rieka pystupuje, rozvodní sa, a už je za h a ľ a m i a n á s y p y, ktoré ľudia na jej brehoch postavili, aby ju na uzde držali. Voda zeplaví polia a lúčiny, i vyzerajú, akoby nejaké jazero. Netrvá to ale dlho, rieka navráti sa do svojho riečišťa a plynie zase pokojne medzi brehami svojimi ďalej. Na nektorých veľmi hlbokých miestach tečie nápadne pomaly; tam je pleso. Kde tu se rieka rozramení a potom zase spojí, a tak necháva v sebe kus suchej zeme čili ostrov (sihoť).

Na ceste svojej spojí sa rieka a tu s jedným, druhým, tretím, štvrtým ... prítokom už na pravom

už na ľavom brehu, i zrastá s nimi vo veľkú rieku, vo **veľrieku** čili **veletok**. Teraz už nosí na sebe aj lode čili koráby s vysokými stožiarmi a plachtami, ktoré vietor rozduva a tak loď poháňa, — alebo parníky, lode to s kolesami, ktoré pohybuje para tiež tak, ako kolesá na železnici.

3. Napokon príde rieka k jednej, veľkej, nesmierne, nepriehľadne veľkej vode, väčšej nežli sto riek spolu. To je **more**. Do toho vteje sa rieka širokým svojím ústím (vtokom), privolávajúc mu: Milé more! tu ti prinášam všetky ty jarčeky, potôčky, potoky, rieky a lode, ktoré so mnou cestovať chcely, Odober jich odo mňa, lebo ja som už ustala, a rada bych si odpočinúť.“

A či si už potom ty vody v mori ozaj odpočívajú? Horký je ich odpočinok! Príde slnko a vyparuje jich, a vody v tisíc a tisíc malulinkých bublinkách vystupujú hore do povetria. Z takýchto výparov po-
vstáva mhla a oblaky. Tu pošle Pán svojich sluhov, vetry, aby rozniesli oblaky do všetkých končín zeme. Oblaky sa vyprázdňujú, a na vyprahlú zemičku prší dážď a v zime padá sneh. To potom vsiaka do zeme, ruli životami, vyviera prameňmi, rinie jarkami atď.

Tak koluje voda neustále; tak to ide na vôkol v gazdovstve božom. A nič sa netratí tam, lebo sám Pán Bôh to všetko porátať.

C. Človek a voda.

Voda je veľké dobrodenie božie. Lebo bez vody nemohly by rastliny rásť, bez rastlín mnohé zvieratá, najme statok, žit, a bez vody, rastlín a zvierat nemohli by si ľudia ani pokrm ani nápoj zaopatrit. Voda je najzdravší nápoj pre človeka. Vodu pijú ľudia najviac zprameňov studničných. Voda čistá, súca na pitie, musí byť bez pachu, farby a cudzej chuti. Vody kyslé, sirkovaté, železnaté, horké potrebujú nemocní na pitie a na kúpanie. Zo slaných prameňov vyvárajú soľ, čo ju voláme *varienkou*. V teplotách, kde teplá voda vyviera, ľudia sa kúpajú. Deti kúpajú sa najradšej v potoku, keď je voda teplá. Ale nemajú ísť rozhorúčené do vody a ani tam, kde je hlboko a

nébezpečno, obzvlášte ktoré nevie *plávať*. Na zamrznutej vode, na *lode* sa chlapci zas radi kĺzajú a korčuľujú; nemajú ale na tenký ľad ist. Vodu potrebujeme tiež na umývanie, pranie, varenie, potom na hasenie vápna a ohňa, na polievanie v zahradách a svlažovanie lúk. Voda ženie nám mlyny a nesie lode; vo vode chytajú ľudia ryby a raky. Bez vody nemohli by mnohí remeselníci pracovať.

Voda môže človekovi ale aj veľké *nebezpečenstvo* a *zármuťok* doniesť. Koľko ľudí prišlo už včas *po-vodne* o majetok a život! Koľko detí našlo vo vode svoj hrob! Koľko ľudí darmo o pomoc volalo na *stroskotaných* pláchach a koráboch!

„Ľterafy gest tento, že ho i morové i more poslouchaji.“

1. Kvety a jarček.

Tečie jarček, briežky zmýva,
tisíc kvetín naň sa díva;
každej vlnky sa zpytujú,
kade a kam až putujú.

»Ideme od prameňa z hôr
do potoka, rieky čím skôr!
zatočíme vo mnohý kút,
kým skončíme v mori svú púť.«

prídeme čo dážd tichunký
zase k vám mi z jarka vlnky.

»Ach vráťte sa z vašej púti!
búrne more vás zarúti;
zle opustil je rodnú zem,
nevrátite sa nikdy sem.«

»Nech nás búra len zamorí,
obeliť my chceme v mori,
a potom letieť v oblakoch;
a v sparných dňoch po úpekoch

6 2. Kaluž a potočná voda. 6

Jedna kaluž veľmi nad tým sa divila,
že voda v potoku nikdy nepostojí.

„Čiže si — povedá — rozum potratila,
že si nepohovieš takto pri pokoji?“

Voda jej odpovie: „Bridká sestro moja!
nezávidím veru tvojho ti pokoja!

lež si len a hov si v tvojom bahne,
v ktorom sa len hnusná žaburina liahne.

Mňa každý rád vidí, že som čistá, zdravá:
zver i človek v mojich vlnkách sa kúpava;
a keby som hlievť a lenošiť chcela,
to by som dost špore ako ty smrdela.“

Práca dáva čerstvosť, silu; česť, imanie seba; voda
ale hnilá záhalčivosť — hriech, haňbu a zkaženú plosť.

3. Chlapca na ľade.

Zamrzlo dnes málo,
preto ľad je slabý,
chlapca pri rybníku stálo
a takto sa chlapi:
»Nebudem sa ja báť;
ľad ten musí už udržať,
treba zkušovať.«

Chlapček čižmičkami
na ľad stúpä, dúpä;
škrk! len keď sa prelomi
a v vode sa kúpä.
Chlapček sa trepé, ako rak
rukou, nohou, všelijak,
neborák.

»Pomoc! — kričí — ja sa topím
v tomto sňahu a ľade;
pomoc, jaj! už sa zatopím
v hľbokej tejto vode!«
Keby nebol človek prišiel
chlapček by bol pod ľad zišiel,
o život prišiel.

Ten chlapca za šticu chytí,
vytrahne von z vody!
tento mokrý až do niti,
tak sa domov brodí.
Idúc, — nedarmo plakal,
otec ho už s prútom čakal,
a vysekal.

4. Děti a žaby.

Okolo jezera zvečera chlapani sem tam bĕhali a na žaby číhali. Jako se kde ukázaly, kamenim je napádali. Tu se jedna osmělila, hlavu z vody vystrčila, řekla: Chlapani, chlapani, přestaňte od také roboty! pro vás to jen hračka jěst, nám jde o životy.«

5. Odpověď.

Měj milý Bohumilko!

Ty si mi včera po Petrovi Kalinovicích odkázal, aby som zajtra odpoľudni k Vám prišiel, bo vraj budete rybník spúšťať. Veru pozvaniu tomu som sa ja veľmi potešil, a i hneď som si k tomu od rodičov dovolenie vyprosil. Zajtra odpoľudni o jednej hodine som dozaista u Teba. Keby len po-

časie bolo pekne! Dakujem Ti
srdečne za pozvanie. Do videnia!

V. B. Štiavnici, dňa 21. sept. 1888.

Tvoj
Jvan Zemný.

6. Hádky.

1. Čo je najsilnejší nápoj? *voda*
2. Ktorý živočích má viditeľnú dušu? *ryba*
3. Jaká voda sa dá nosiť v riečici? *čistá*
4. Znáš-li pána zpiatočníka, v čiernom rúchu pustovníka? —
Ten sa tr pokroku bojí, proti nemu stále brojí;
čiermo je vždy oblečený; lež keď koho uctiť mieni,
keď sa dostaví na hody — a to s klepetami, vtody
čierne rúcho hnéd odhodí, plášť červený si zahodí?
5. Jako sa napíše troma písmenami »zamrznutá voda«? *ľad*

7. Prúpoweď a počekadla.

„Kteržž vyhaušstjš potoky přes údolí, aby tekly mezi
horami a nápoj dávaly všechněm živočichům polnjm.“ —

To je pravda, ako v koši voda, — Tiché vody brehy
podmývajú. — Od hlavy ryba smrdí. — Očervenel jako
rak. — Z blata do kaluže. —

Prísne.

8. D Bláň.

1. Ach, můj Pane! Vzhled-
niž na mne A na těžké mé vi-
ny, Děš mne z nebe, Neb from
tebe Respomůže mi ginj.

2. Bých končiny Zeme ny-
ni, Přesel, chtěge pozbyti Kržje-
mého: Předce geho Nelze se mi
šprostiti.

3. Protož k tobě B této do-
bě Utřám se samému; Ach, ne-
sud mne vle winy mé, Deg mi-
bít mně hršněm.

4. Mali byt tať, A ne gmal,
Zepro hřich mušš trepat, Tu
pal, seč, bj, Tam odpust mi,
Bých znal od zlého přestát.

5. Odpust mau zlost, Trpě-
livoš, Deg i srdce posluffné;
Kestánj vzdal, Bých neprohrat
Moge špafenj věčné.

6. Učin se mnau, Gať dces,
tpěmu Káránj je poddám mdu,
Gen neluč mne Od tvé mny,
Lásky, můj Pane, mdu.

7. Ó máj Kriste! Utočisťe,
Gá w twém slowě nacházim;
W čas úzkosti Deg milosti, Ať
pokoge docházim.

8. Tak mne chráň Ob zau-
fáň Pán, bych nebyl zatracen:
Protož doufám, Neb dj Pán sám:
„Wěř, budeš spášen“, Amen.

9. Wěc ernj.

1. Noc gest přede dvěřmi,
Tmy obkličuj zemi; Přjgdť k
nám, ó Gežíssi, Swětlo twé at
nás těšj! Nebs ty, ó Gežíssi!
To swětlo neglepšj.

2. Gá sem tohoto dne páchal
mnohé márnosti; Ty můžeš
mne hodně Saudit, trestat s
přjnostj: Nebo počtu nenj
Wogjch prowěněj.

3. A ač na tisíce Gest mých
hřjchů a zlostj; U tebe wssak
wjce Gest zásluh a milosti:
Ach, odpust mi, Pane, Wě
winny spáchané.

4. A tak gíž w tom čase
Složim se bez starosti; Už mne
zjtra zase Wzbudjš, chcešli, w
čerstwosti; Neb gš ty dnem
nocj Při mně twau pomocj.

5. Rdyž usnu, ty mne bráň,
Rdyž usnu we gměnu twém, Wě
oddechnutj chráň, A rci k stwr-
zenj, Amen: Tu siltau wjru
mám, Žes wěrnj strážce sám.

IX. Zem.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Hlina.

Hlina sa nikde čiročistá nenachodí, lebo je v nej
vždy nečo piesku alebo iných zemnatých čiastok.
Obyčajne je *žltkastá* a *načervenastá*, ale jesto i *biela*
hlina. Je *mäkká*, dá sa *krájať*; vo vode sa *neroz-
pustí* a v ohni *neshorí*. Veľmi dychtíve vpíja do
seba vodu a potom vlahu dlho drží. Vlhká i suchá
zle sa ore. V daždivom lete horsie úrody vydáva,
než v suchom. Hlinastá roľa je ťažká a studená;
možná ju popraviť primiešaním vápna a piesku.
Vlhká hlina zdá sa byť v ruke mastnou a lepí sa,
— Vodou dá sa *rozriediť*, v ohni *stuhne* a potom
vlhkosť nevpúšťa do seba; preto už za starodávnych

časov hotovili z nej ľudia *tehly* a rozličné *nádoby*. Z najlepšej hotoví sa tak zvaný kamenný alebo i porcelánový riad. Ba pri budovaní domov, menovite na dedinách nahrádza vápno.

Hlina nerastie ako rastlina alebo živočích, kvitne, nedonáša ovocie, nesíti, nežije: hlina je *nerast*.

— 12 —

Všetky nerasty, ktoré ako hlina sú mäkké, vo vode sa nerozpustia a v ohni neshoria, volajú sa zeminy.

Všetky zeminy spolu tvoria jednu triedu nerastov.

2. Vápenec.

Či aj *vápenec* môžeme tak medzi prstami rozmeliť, ako kus hliny? Pravda nie. Ale *vápenec* čili *vápenák* tiež ako hlina ani v ohni neshoria, ani sa v ňom neroztopí, ani vo vode sa nerozpustí; pod kladivom však dá sa roztlčiť: *vápenec* je teda *tvrdý, neroztopný, nerozpustný, ale krehký kameň*. Dľa farby je zväčša belavý, sivý, ale aj žltý a šedý. *Vápenec* tvorí celé vrchy a skaliská, prichodí ale aj v menších kusoch, aj čo drobný piesok. *Vápenec* je veľmi užitočný kameň. Z *vápenca* totiž páli sa *vápno* na maltu k stavaniu i na bielenie. Surový *vápenec* je vo vode *nerozpustný*; ale vypálený, čo *vápno*, sa vo vode *rozpúšťa*. Pri hasení *vápna* *vyvíňuje* sa veľiká *horúčosť*. — Nektoré jemnejšie (fajnovšie) a farbité *vápence* sa dajú pekne *vyleštiť* a ty voláme *mramorom*. Z *mramoru* zhotovujú sa sochy, stĺpy, krstiteľnice atď. *Krieda* na písanie je tiež druh *vápenca*.

3. Kuchyňská soľ.

Kuchyňskú soľ kopú v celých kusoch, *zvané* *rečených*, a preto sa volá ináče aj *zvanovka*. Soľ dobýva sa ale aj z vody zo slaných jazier, zriedel a z mora vyvaraním alebo vyparovaním na *služku*.

a táto sa volá preto *varienkou*. Soľ je zväčša biela, niečo blyskavá, presvitná, nie veľmi tvrdá, krehká a vo vode veľmi ľahko rozpustná. Má chuť *slanú*; preto upotrebuje sa do jedál, na zasálanie mäsa a pre dobytok. Soľ je veľiký dar boží!

4. Porovnanie vápenca so soľou kuchyňskou.

Soľ kuchyňská má na jazyku chuť slanú; vápenec toho nemá. Soľ kuchyňská sa vo vode rozpúšťa, vápenec ale nie. Soľ kuchyňská nenie tak tvrdá, ako vápenec. Vápenec upotrebuje sa na stavanie a na pálenie vápna, kuchyňská soľ do jedál a na zasálanie.

Vápenec a soľ *nežijú, necíta, nerastú*; oba sú teda **nerasty**.

13

Všetky nerasty, ktoré ako vápenec sú pevné, tvrdé, vo vode sa nerozpúšťajú a v ohni neshoria, sú **kamene**. Všetky nerasty, ktoré ako kuchyňská soľ v ohni neshoria, ale sa vo vode ľahko rozpúšťajú a na jazyku slanú alebo špejavú chuť majú, sú **soli**.

Všetky kamene spolu tvoria jednu **triedu** nerastov. Všetky soli spolu tvoria tiež jednu **triedu** nerastov.

5. Železo.

Železo nachodí sa v zemi, lež zriedka čisté — rýdze, ale obyčajne s inými nerasty smiešané, najviac so *zeminou*. Taká zemina, v ktorej sa železo nachodí, menuje sa **ruda**. Rudu dobývajú (kopú) *baníci* v *banách*. (*Rudka tesárska*, ktorou aj nekdý zlí chlapi po stenách a hrubú, je tiež železná ruda.) Rudu vydobytú *roztlkajú* na drobno a potom roztápajú vo veľkých pecách, v tak rečených *mašách*, tuhým ohňom. Železo sta vosk rostopené tečie z pece do šuriem pieskom vysypaných, kde ochladne a volá sa **liatinou**. Keď takú liatinu zase do ohňa dajú, rozpála a rozpálenú na ráfy a štangy kujú, to sa volá **kovaným**

železom alebo **kovaninou**. Z kovaniny zase robia **ocel'** tak, že železo s *uhlím* stopia. Ocel' je tvrdšia než kovanina a pri tom aj *pružná*, t. j. dá sa zohýbať, ako konár na strome. Železo je 7—8-raz tak ťažké, ako rovné množstvo vody; preto sa kus železa vo vode tak rýchlo *ponoruje* (potápä). Farba železa je *šedá*. Vo *vlhkóm* *povetří* a vo vode železo *hrdzavie*, a voda dostane od neho farbu *žltočervenú*.

· Zo železa a ocele máme všelijaké veci a nástroje, bez ktorých by sme sa ani obísť nemohli. (Menuj, čo sa všetko robí zo železa a ocele!)

6. Kamenné uhlie.

Kamenné uhlie vyzerá ako čierne ligotavé kamenie, je ale veľmi krehké a tak asi tvrdé ako soľ. Kamenné uhlie v ohni výborne horí, pričom vydáva veľkú *pálcivosť*, ale aj nepríjemný *zápach*. Potrebuje s. miesto dreva na páľivo. Nachodí sa často vo veľkých *ložiskách* v zemi, odkiaľ ho *baníci* mnohokrát s veľkým nebezpečenstvom života vydobývajú.

7. Porovnanie železa s kamenným uhlím.

Železo je nerast; kamenné uhlie je tiež nerast. Železo sa vydobýva zo zeme, kamenné uhlie tiež. Železo je farby šedej; kamenné uhlie je čierne. Železo vo vode hrdzavie, kamenné uhlie nie. Železo sa v ohni roztápä; kamenné uhlie v ohni shorí. Železo sa dá kovať, kamenné uhlie ale nie.

Všetky nerasty, ktoré sa ako železo v ohni roztápajú a kovať dajú, voláme **kovy**. Všetky nerasty, ktoré ako kamenné uhlie v ohni horia, voláme **horľaviny**.

Všetky kovy spolu tvoria jednu **triedu** nerastov. Všetky horľaviny tvoria tiež jednu **triedu** nerastov.

Ktoré nerasty sú teda zeminy? — ktoré kamene? — ktoré soli? — ktoré kovy? — ktoré horľaviny? — Koľko tried nerastov už teraz znáš? — Ako sa volajú?

Všetky nerasty patria do niektorej z týchto **piäť** tried a tvoria spolu **rišu** nerastov.

Jako menovali sme všetkých šesť tried živočíchov spolu? — Jako šesť tried rastlín? — Kolko ríší znáte teda teraz? — Jako sa menujú? — Čo sú zvieratá (živočichy)? — Čo sú rastliny? — Čo sú nerasty? —

Milé dievky! Naučili sme sa už veľa vecí poznať. Všetky ty veci dajú sa vidieť a makat'; všetky zaujímajú nejaký priestor. Každá vec, ktorá zaujíma nejaký priestor, menuje sa **telesom**. Nektore z poznaných vecí a telies, na pr. dom, tabuľa, kniha povstaly rukou ľudskou; človek jich **umelostou** svojou **utvoril**, a práve preto jich voláme **výtvormi umeleckými** alebo len **výrobkami**. — Zvieratá, rastliny a nerasty ale nepovstaly umelostou človeka, ale jich **Bôh** stvoril. Všetko, čo **Bôh** stvoril, menuje sa **jedným slovom prírodou**. Ríša živočíchov, ríša rastlín a ríša nerastov menujú sa preto **troma ríšami prírody**. Zvieratá, rastliny a nerasty niesu teda žiadne výtvary ľudské, ale **tvory, diela božie, telesá prírodné, prírodniny**.

Čo je teleso? — Čo sú výtvary? — Čo je prírodnina?

Menujte teraz každý jedno živé teleso! Teraz jedno neživé! — Menujte veľké telesá! Teraz malé! — Menujte tekuté telesá! Teraz pevné! — Tvrdé! A zase mäkké! — Teraz vo vode sa ponorujúce alebo ťažké telesá! — Teraz na vode plávajúce alebo ľahké telesá! — Menujte priužné telesá! — A zas krehké! — Roztopné! — Neroztopné! — Rozpuštné! Nerozpuštné! — Horľavé! Nehorľavé! — Napíšte (starší žiaci) mená tých telies, ktoré ste teraz menovali, a udajte vo vetách o každom: jaké je? — čo je? — čo robí?

B. Opis zeme.

a) Povrch zeme.

Raz za pekného letného rána vybrali sa žiaci aj so svojim pánom učiteľom na najbližší *vrch*. Ťažko jim to síce prišlo dostať sa nahor, ale zato mali potom veľkú radosť z utešeného výhľadu do ďalekého *okolia*. Zelené doliny, strieborné potôčky, potoky a rieky, požehnané polia, kvetnaté lúky a zahrady, šumné dediny so svojimi kostoly a rozľahlé mestá so svojimi väzami a vysokými budovami — všetko to ležalo naraz pred jich očima! Deti na túto krásu prírodu nevedely sa dost nadívať, a pán učiteľ ani nestačil odpovedať na mnohé a všelijaké otázky zvedavých detí. Keď sa deti konečne trochu upokojily a po mäkkom machu na vrchu rozložily, počal učiteľ svoju dnešniu prednášku jak nasleduje:

Milé dietky! Všetko, čo ste teraz tu doľu videly a vidíte, leží *na zemi*, na **povrchu zeme**, tak ako aj tento vrch aj s nami. Keby sme celý povrch zeme prehliadnuť alebo prejsť mohli, našli by sme, že najväčšiu časťku jeho zaujímajú vody, velikánske a nesmierne to *morá*, a len asi štvrtú časťku *suchá zem* čili *pevnina*.

Na povrchu zeme spatrujeme väčšie a menšie **zvýšeniny** a **prieľbiny**, Tamto vidíte malú zvýšeninu, *kopec* — *pahorek* — *vršek*. My sme teraz na **vrchu**; ale sú ešte aj vyššie vrchy, také, čo až oblaky dosahujú. Ty najvyššie vrchy majú svoje najvyššie časti, *vrcholce* (*končiare*, *temená*) v zime i v lete sňahom a ľadom pokryté; lebo povetrie čo vyšej, je vždy chladnejšie a studensšie. Vrchy s takými vrcholcami volajú sa preto *sňážkami* alebo *ľadovcami*.

Spodná časťka vrchu volá sa *pätou* (úpätim); medzi pätou a vrcholcom je *stráž* (úbočie), povolná alebo strmá. Kde sa viacej vrchov pohromade tiahne, tam je *pohorie*; jejich najvyššie vrcholce voláme *hrebeňom*.

Vrchy, pohoria sú obyčajne lesami pokryté. Stráne pohoria sú v nektorých krajoch *vinicami* obsadené; to sú *vinohrady*. Holé vrchy volajú sa *hole*, na ktorých sa ešte paša pre statok nachodí. Na *brale*, velikej to skáline a na *brhli*, kamenistom úbočí nerastie už nič alebo len veľmi málo.

Medzi dvoma vrchami alebo pohoriami je vždy prirodzená *prieľbina*, ktorú **dolinou** (údolím) nazývame. Veľmi úzka dolina volá sa *úzlabinou*, alebo vedie-li cez ňu cesta, *závozom*. Veľmi úzke priechody v horách menujú sa *prielazmi* (priesmykmi).

Nekde sú pohoria veľmi ďaleko od seba a medzi nimi je väčší kus suchej zeme, na ktorom nieto ani značnejších zvýšení ani prieľbín: to je **rovina**, Leží-li rovina hlboko, nízko, voláme ju *mlžinou*, jestli vysoko, *výšinou* (planinou). —

b) Vnútrok zeme.

1. Na spiatocnej ceste k domovu rozprával pán učiteľ žiakom svojim zase o **vnútoroku zeme** toto:

Nielen na sebe, lež aj v sebe, lone svojom nosí zem prerozličné tvory, pre ktoré Boha, ako Tvorca jejich, velebiť musíme.

V najvrchnejšej vrstve svojej chová zem rozličné **zeminy**; sú to menovite *piesočnatina* s drobným pieskom čili homokom, potom *štrkovatina* so štrkom čili rozdrobeným kamením, *vápenačka* s rozdrobeným vápencom, *hlinačka* s rozličnou hlinou a *prst*, ktorá z hnijúcich vecí povstáva a je najúrodnejšia.

Prerýjeme alebo prekopáme-li tú vrchniu, zo zemín záležajúcu vrstvu zeme, prideme na **kamene a skaly**. *Kamene* sú rozličné, — hovoril pán učiteľ, keď prišli k jednej hromade kamenia, a pritom siahol tiež do vačku a vytiahol z neho dakofko kameňov a pokračoval vo svojej prednáške ďalej: Vápenec už znáte; toto je *žabica*, tento *kremeň*; toto *žarnov* čili *mlynský kameň*; toto zas *horní kryštál*. Všetky sú veľmi tvrdé a dávajú iskry, keď zakrešeme na ocieľke. Toto je kameň *pieskovec*, a tento plochý a hlinastý je *žufák*. Aj vaše písacie tabuľky sú z podobného kameňa, ktorý sa volá *lupok* (bridlica). Nektóre kamene majú neobyčajnú tvrdosť, krásnu farbu a keď sa vybrúsia a vylešia, pekne sa ligocú. Ty nosia boháči v prsteňoch a iných okrasách. Najtvrdší a najdrahší medzi všetkými je *diamant*, ktorým sklári režu sklo. Vyleštený diamant menuje sa *briliantom*.

Skaly sú veľké kamene, balvány kamenné. Ba nektóre vrchy sú číra skala. Skaly sú rozličné, tak ako kamene. Najväčšie a najstaršie skaly sú *žulové*, potom prídu *vápené, piesočné* a iné.

2. V lone zeme nachodia sa ďalej aj rozličné **solí**. Krom kuchynskej soli spomenieme na pr. *horkú sol*; je

dobrá na prečistenie vnútorných častiek človeka, držia ju v lekárňach; potom *liadok* pre farbiarov a koželuhov (garbiarov); *skalica zelená a modrá* na farby a černidlo; *sanitra* na pušný prach, na zasálanie mäsa atď.

A ktože by neznal, že zo zeme máme tiež rozličné **kovy**, ako *železo, meď, olovo, cín*, — potom *zlato*, najdrahší to kov, a *striebro*. Oba tyto posledné kovy nachodia sa poriedku, nemenia sa v ohni, ako iné kovy, nehrdzavejú na povetrí; kyselina jich nekazí: preto sú ony *vzácné kovy*; všetky ostatné ale sú *obecné kovy*. Ale najužitočnejším zo všetkých kovov je a ostane — železo. (Prečo?)

Konečne vykopávajú ešte zo zeme nasledujúce **horľaviny**: *živý oheň* čili *sirku*, ktorá potrebuje sa na zápalky; *kamenné uhlie*, výborné to pälivo; *kamenný olej* čili *petrolej*, víviera s vodou zo zeme a upotrebuje sa, prečistený, ku svieteniu. —

Čím hlbšie do zeme, tým je v nej väčšie teplo. Zem totiž chová v sebe aj oheň. Znakom toho je, že z nektorých vrchov na zemi oheň a dym vybuchuje čili *soptí*, a to sú tak zvané **sopky**; alebo *horúca voda* zo zeme vyviera, pri ktorej sú obyčajne *kúpele* sriadené.

C. Clovek a zem.

Dobrý Bôh dal človeku túto krásnu, bohatou prírodou ozdobenú zem za *bydlisko*, ale spolu i za *hrob*; lebo keď pomreme, teda nás do matky zeme, do jej lona pochovajú; odtiaľ nás nikto nevyvolá, lea sám Ježíš, Spasiteľ náš, a sice dobrých na vzkriesenie života, zlých na vzkriesenie súdu.

Aby zem bola človekovi kým žije príjemným, pohodlným a bezpečným bydliskom, k tomu cieľu zaradili si ľudia na nej mnoho pekného a užitočného. Postavili si domy k prebývaniu, vysadili zahrady, sady, polia k výžive, a založili dediny a mestá k pohodlnejšiemu obcovaniu s inými ľuďmi.

D. Počiatky zemepisu.

Domovina — Rodisko.

Odkiaľže vy sem do školy chodievate?

1. **Z domu.** (Čítaj článok na str. 14. a nasl.)

S kýmže tam prebývate? — Ale váš dom stojí osamote, či má okolo seba aj iné domy? — Kto býva v nich? — Kto býva vedľa vás na pravo na ľavo? proti vám? za vami? — čo sú vám tó?

2. **Súsedia.**

3. **Obloha nebeská a obzor.?** (Čítaj čl. na str. 99.)

4. **Strany sveta.?** (Čítaj o tom na str. 100.)

5. **Ulica — rýnok — osada — dedina — mesto — obec — predstavenstvo obecné — rodisko.?** (Čít. str. 48—50.)

Koľko domov nachádza sa asi v našom bydlisku (osade)? — Koľko verejných stavání poznáš v ňom? — V ktorej ulici ty bývaš? Ako sa menujú ostatnie ulice naše? — Je-li naše bydlisko mestom — mestečkom — dedinou? (Jako sa volá priestor pred mestským domom? Kedy sa u nás trhy vydržiavajú? — A čo predávajú na trhu? — Koľkoráz do roka sú u nás jarmoky? — Koľko asi ľudí počíta naša — obec? — Čím zaoberajú sa naši občania zvlášte? — Ktorí remeselníci pečujú o náš pokrm? — ktorí o náš odev? — K jakému náboženstvu priznávajú sa obyvatelia našej obce? — a jakou rečou hovoria? — Prečo stojí nám na čele obecné predstavenstvo?*)

6. **Nečo z dejepisu miestnej obce** (podá ústne učiteľ).

Chotár.

7. Keď z dediny našej (mestečka, mesta) von vídeme, vidíme role, lúky, lesy a pasienky (nekde aj vinice, potok, rieku, vrchy), Ty role, lúky, lesy a pasienky, ktoré patria k našej obci, tvoria jej **chotár**. Za chotárom našej obce počína hneď chotár *susednej obce*. Kde sa chotár jednej obce končí a chotár druhej obce začína, tú čiaru menujeme **chotárnou čiarou** alebo **hranicou**.

Zvýšeniny, priehlbiny a voda.? (Čítaj o tom na str. 91. a na str. 80. a nasl.)

Jakú polohu má naša obec aj so svojim chotárom vôbec, vrchovatú-li či rovinatú? — Jaká je východná — jaká južná — západná — severná strana chotáru? — Čo nachodí sa na východnej — čo na juž. — záp. — sev. strane chotáru: jaké pole — zvýšeniny — vody?

9. V našom chotári vidíme aj rozličné **cesty**. **Chodník** je úzka cesta len pre peších. Cestu, po ktorej aj voz ísť môže, a je medzi rolami alebo vedie ku najbližšej osade,

Samo sebou sa rozumie, že učiteľ podobné otázky vo väčšej miere upotrebit môže a má.

voláme *poľnou cestou*. Takú cestu, ktorá cez celú krajinu vedie, nazývame *krajiniskou cestou* alebo len *hradskou*. Cestu, po ktorej *rušeň* (parný stroj) ťahá mnoho naložených vozov, menujeme *železničnou dráhou*.

Ktoré cesty znáte v našom chotári? — a kam vedie ktorá?

10. Hlavné prirodzené vlastnosti zeme (pôdy).?

(Čítaj na str. 92. o zeminách, kameňoch a skalách!)

Príklady o uspošobení pôdy chotáru.

11. Všetko to, čo zem vydáva a plodí, menuje sa **plodinou**. *Rastliny a nerasty* sú teda plodiny zeme. — *Zvieratá* zeme menujú sa **stvory**. Tyto žijú alebo v stave *divom*, alebo sú škrotené, a ľudia ich čo užitočné zvieratá pri dome chovajú. (= domáce zvieratá). Práve tak sú i rastliny, alebo *divo rastúce*, alebo *vypestované*. Divo rastie hora, lúka atď.; a čo býva sadené a pestované?

Ktoré plodiny dochovávajú a vydobývajú sa najviac v našom chotári? — Menuj naše domáce — a zase divé zvery!

Súsedné obce — okolie rodiska.

12. Vokol nášho rodiska (dediny, m. m.) v menšej — väčšej vzdialenosti ležia iné obce, ktoré **súsednými obcami** voláme. Ty súsedné obce a chotáre, ktoré nie vo veľkej dialke okolo nášho rodiska ležia, dohromady, tvoria naše **okolie**. (I túto nauku musí učiteľ dľa miestneho polozenia sám doplniť so súčasným pripomenutím: v ktorom smere obce ty ležia a čím sa vyznačujú. •Položu súsedných obcí znázorní učiteľ žiakom na školskej tabuli a tým položí základ k náležitému pochopeniu *m a p y*.)

13. Vrchy a doliny, lesy a vody nášho okolia.?

(Pomenovanie takových a označenie v ktorom smere ležia [aj kriedou na tabuli] a čím sa vyznačujú. Tiež číta sa čl. »Opis ľesa« na str. 69.)

14. Plodiny a zvieratá nášho okolia.?

(Pripomenutie, ktoré plodiny sa kde vo väčšom množstve pestujú a vydobývajú; menovite, v ktorých obcách pestuje sa zvlášte ovocinárstvo, včelárstvo atď. Stádochov? — divina — jaká?)

O k r e s.

15. Viac obcí vospolok tvorí **okres**. Ako obec, tak má aj okres svojich vlastných predstavených. Prvý predstavený okresu je **slúžny**. To mesto, v ktorom je *slúžnovský úrad*, nazýva sa *sidlom okresu*.

Obec naša patrí do okresu . . . . . ho; N . . . . . je naše okresné sidelné mesto.

Do . . . . . ho okresu patria nasledujúce obce (pomenovanie všetkých); spolu . . . obcí.

Stolica.

16. Viac okresov dovedna tvorí zase väčší spolok, totiž **olicu**, čili **župu**. Naša stolica menuje sa . . . . . **skou** tolicou, — a obsahuje . . . (koľko?) okresov. Na čele stolice ostavený je **hlavný župan**, a prvý stoličný úradník je **podupan**. Mesto, v ktorom je hlavná stoličná vrchnosť, sluje **dlom stolice**. Sídlom našej stolice je mesto N . . . . .

Nasleduje **obeznámenie sa so všetkými dôležitejšími mestami, estečkami a prípadne aj dedinami stolice s pripomenutím ich umätností**. Nenie treba každý okres osobitne opisovať, ale pokračujeme v nauke našej nakoľko možno **cestovateľským spôsobom**, použijúc tomu dobrú mapu stolice. — Naposledy podá sa ešte **všeobecný pohľad stolice**: 1) jej **hranice, rozsiahlosť, rozdelenie**; 2) jej **obyvateľstvo**, 3) **rieky**, 4) **pohorie**, 5) **plodiny**, 6) **železnice**, 7) **hárber** stolice.

Krajina — Uhorsko.

17. Za hranicou našej stolice rozprestierajú sa zase iné iné stolice. Tyto stolice spolu aj s našou sú čiastkami dnoho veľkého celku, ktorý **krajinou** menujeme. Meno našej krajiny je **Uhorsko** (Magyarország). Uhorsko je naša **ilá vlasť**. — V krajine vedie správu **vrchnosť krajinská, inisterium**. A nadto nadovšetko, ako **najvyšší predstaviteľ a hlava celej krajiny je kráľ**.

Uhorsko je **kráľovstvo**, ku ktorému pripočítajú sa ešte nektoré menšie krajinky, ako sú: **Horvátsko-Slavonsko s Hranicou a uhorské morie**. Krome týchto otočená je vlasť naša viacej krajinami, ktoré sa vždy toho istého panovníka a kráľa majú, čo my. Všetky tyto krajiny spolu tvoria **rišu čili mocnárstvo** a síce **mocnárstvo rakúsko-uhorské**.

Lež ani za hranicami tohoto mocnárstva nenie ešte koniec sveta, sú na všetky strany zase iné krajiny a mocnárstva. Súhrn viacej krajín volá sa **čiastkou zeme**. Takýchto čiastok zeme je päť: **Europa, Ázia, Afrika, Amerika a Austrália**. — Uhorská krajina leží v Europe. Všetky čiastky zeme otáča more, do ktorého všetky rieky na zemi sa vylievajú. — Zem má podobu gule (**zemeguľa**).

I. Ríjše prírody a ríjše nebeská.

Bedřich Wilém, kráľ pruský, prohledal gednou zemj svých. gedné vsi slavně geg uvítali. Skolnj mládež pozdravila s učitelem svým, a malé děvčátko odříkalo mu básně; z čehož on zradomal, „Tys věc svou dobře promědlo, mé dje“, řekl znešťeny vládný pán. „Nhuj vsíť podám na tě několik otázek. kam náležj toto?“ ptal se a ukázal děvčeti gablko. „Do ríjše stlín“, odpovědělo házlivě. „A kam toto?“ tázal se kráľ dále ukázal jí dukát. „Do ríjše nerostů“, byla odpověď. „A kam

gá náležim, mé dítě?" byla třetí otázka. Přivětivě vzhledlo děvčátko na krále svého a řeklo: "Do říše nebeské." I zastavěla se slza v oku královu, i pozdvihl dítě a poljbil ho.

2. Kdybych byla ptáčkem.

1. Kdybych byla ptáčkem, vzhůru bych letěla, pátravými zraky dolu bych hleděla.

2. Dolu bych hleděla na ty zemské kraje, když si tak pomyslím, srdce ve mně hraje.

3. Pak bych vlasti drahau taužebně hledala, ó jak, shlédnauc tuto, jak bych zaplesala!

4. Tatry, říky bystré, o nichž jsem slyšela, nyní vlastním okem dole bych viděla.

5. Dole bych viděla pole, květné luhy co čalauny pestré, co barevné pruhy.

6. Tu bych si myslila: Hle! ta krásná země chová v sobě zbožné mého rodu plémě.

3. Baňa.

Drahý mój priateľu Miško!

Včera bol som so svákom baníkom v bani. Hja, ale musel som sa ti ja na tu podzemnú cestu najprv pekne pristrojiť! Banický kabát, remenná zásterka, kahaneec v ruke: to všetko nesmeli mi chybovať. V takomto baníckom obleku sadol som aj s baníkom do jedného veľkého vedra, a dobre sme sa chytili za reťaz. Vedro sa pohlo s nami do hlbiny zeme. Čím sme sa ďalej spúšťali, tým väčšia bola tma; slnečného svetla už nebolo vidieť, a z oblohy tiež už iba kúsok. Konečne došlo vedro k zemi, a my sme vystúpili; ale bez kahancov by sme neboli pranic videli. „No, cez ša chtu sme už prešli“ preriekol ku mne baník; „teraz ideme do štolne.“ Šli sme jednou tmavou chodbou; to bola štolňa, tak nízka, že sa baník musel zohnúť v svojom chode. Naposledy došli sme k ostatným baníkom; každý mal remennú zásterku na zadku pripášanú, jako my a v ruke končitý čakan, ktorým rýpali do skalnatej steny a veľké kusy vyvažovali z volakéhosi blyskavého kameňa. Tento blyskavý kameň zvali zlatou rudou. Jeden nakladal rudu na fúrik (táčky), a cez štolňu dopravil ju do šachty. Tam ju druhý povkladal do vedra, a ti, čo hore boli, vytiahli ju von na dennie svetlo. Tak to šlo naporaď. Naraz zaznel večerný zvon; baníci odložili svoje nástroje a zvo-

Druhá čítanka a mluvnica.

tali: „Na zdar!“ (Daj Bôh šťastia! Nemci hovoria: „Glück auf!“) Toto tolko znamená u nich, ako: dobrý deň, dobrý večer. Teraz sme išli k šachte, a kopovratným strojom sme sa dali vytriahnuť na vrch. Veľmi som sa tešil, keď som sa na povrch zeme dostal a božie svetlo znovu uzrieť mohol! To chcel som Ti sdeliť, lebo Tys ešte v bani nebol. Pozdravuje Ťa srdečne a Tvojim pánom rodičom dáva ruky bozkávať

V Kremnici, dňa 18./7. 1888.

Tvoj

Daniel Švárny.

4. Hádka.

Nemilý v tvojom oku hosť je často moja maličkosť.
Lež pýtaj sa len murára a kuchárky a pisára,
a presvedčíš sa, že ver ja hodný som jejích chválenia.
Pritom som šuhaj obratný, a jesli treba, udatný:
svedoctvo môže výchor dať, s nímž mi je neráz bojovať.

Chceš vedieť, kde ja bytujem?

Môj byt: vzduch, voda, suchá zem. ?

5. Prípowědi a pořekadla.

„Kdyžtoli gisti budeš a nasytíš a dobrořečiti budeš Hospo-
dina, Boha svého, za zemi výbornau, kterauž dal tobě.“ —

„Boddámí buďte wšelikému lidskému zřízení pro Pána;
budto králi, gako negwysšimu; budto wladarům, gako od něho
poslaným ku pomůtce zle činjech a k chwále dobře činjech.“

„Každému, což gste powinni, dáwgeť; komu daň, tomu daň;
komu clo, tomu clo; komu bázeň, tomu bázeň; komu čest, tomu
čest.“ A tomu náš napomínagj swatj apóstolowé. A sám Kristus
pravil: Dáwgeť, co gest cjsarowo, cjsari, a co Božjho, Bohu.“ —

Ešte lepšíe zdravie sila, než zlata a stříbra wěla. —
Dokial železo žeravé, kuj. — Všade dobre; doma najlepšie.

6. Píseň Postnj.

1. Gezu Kriste, Pane milý Be-
ránku Božj newinný, Wznesls
::: na kříž ruce swoge, Pro wse :::
nepravosti moge.

2. Pláč ho, člověče mizerný,
Bohled gaf gest milosrdný; Ge-
žjš ::: na kříži umjrá, Slunce :::
swau gajnost zahrývá.

3. Pán řekl: ostatnj slowa,
Sklonila se geho hlawa; Matka

::: pod ním žalostiwá stogj :::
lotwa že gest žiwá.

4. Dpona se gest roztrhla,
Země se ukrutně trásla: Skály
::: twrdé se pukaly, Mrtwj :::
z hrobů wen wstávali.

5. Ma strze mu boť probili,
Krew i wodu wycedili: Zmý
se ::: nassimi slzami, Gezu, :::
smilug se nad námi.

X. Povetrie 10 nebo.

A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí.

1. Slnko.

1- Stojíme-li v šírom poli, vidíme nad sebou oblohu nebeskú, ktorá vypadá, ako vysoké sklepenie. Pod nami a vokol nás rozprestiera sa zem, ako veľiký kruh, na jehož kraji obloha opretá byť sa zdá. Keby sme ale tam išli, kde sa nám obloha so zemou stykať zdá, nuž by sme našli, že tomu nenie tak, lebo obloha nebeská sa nikde nekloní. Až po tú čiaru, kde nebo a zem zdánlivo sa stykajú, môžeme vidieť. Ten kus zeme, ktorý takto okolo seba naraz obzreť môžeme, volá sa **obzor**.

Hore nad našim *obzorom* vidíme za jasného dňa **slnko**. Ako matka na svoje dietky, tak hľadi slnko z nebeskej oblohy prívetive dolu na ľudí, zvieratá, rastliny a na celú zem. Vysiela na zem *lúče* (papršleky, pablesky) svoje, a kam ty padajú, tam sa ona osvetľuje a otepluje, tam je *úslnie*; kde jim ale nečo prístup prekáza, tam je *tien* čili *tóna*, a v toni je *chládok*.

Keď sa slnko zrána k nám blíži, býva už trochu jasno, prv ešte nežli slnko samo na nebi sa objavilo. Vtedy to *svitá* (*brieždi sa, rozodnieva sa*), sme *na svite* čili *na úsvite*. Nebo červená sa tam, kde má slnko výst: ukáže sa utešená *rannia zora* čili *rannie červánky*, len že dlhospácomí nedá sa ona vidieť. Zrazu vystúpi, *výde* slnko, sta zhavočervený, ohnivý kruh, na kraji neba nad oblakmi, a začne svoju dennú púť. O poludní dosiahne najvyššie svoje miesto na oblohe. Tu je blesk jeho najsilnejší, tu lúče jeho najväčšmi osvetľujú a hrejú. Žiaden človek nemôže holýma očima do slnka dlho hľadeť, blesk jeho vydržať, lebo ho oslepuje. Popoludní zostupuje slnko zase vždy nižšie na nebi; jasna a tepla dňového úbe-

začne sa *mrkať, stmievať* čili nastane *súmrak*; slnko zahalí sa do *večernej zory* (*večerných červánkov*) a zmizne nám z očí, *západne* na protivnom kraji oblohy.

Slnko koná púť svoju, jako mu Pán Bôh prikázal, vždy ochotne, s radostou a v tichosti; ono nerobí kriku s tým, že nám dobre čini.

2. Ale slnko nehreje celý rok jednako. To vieš aj ty, že na jar je inak, ako v zime, a v lete zas inakšie teplo, ako v jaseňi lebo na podzim. V lete slnko až páli, a to preto, že jeho lúče prostejšie padajú na zem; v zime zase všetko mrzne, lebo lúče slnka idú šikmo. Odtiaľ povstávajú **4 čiastky roka: jaro, leto, jaseň a zima.** (V ktorej čiastke roka žijeme teraz? — Ktorá čiastka bude nasledovať?)

Tá strana, kde slnko ráno vychodí, volá sa východom, a tá, kde večer zapáda, západom. Obrátme-li sa tvarou k východu, máme na pravo poludnie čili juh, na ľavo ale poľnoc čili sever. Východ západ, juh a sever sú štyri hlavné strany sveta.

Prôstredný bod medzi juhom a východom, volá sa na krátko uhovýchodom. A čo je juhozápad, — severozápad, — a severovýchod? = Pobočné strany sveta Ukážte prstom k východu, — k západu — k juhu, — k severu! — h. juho-východu, — k juhozápadu, — k severozápadu, — k severovýchodu! — Měnuj žiaka, ktorý od teba sedí východne, — západne atď. — Udaťte budovu, ktorá leží ku škole južne! atď. — V jakom smere ide cesta popri škole? — Zajtra povie mi každý: 1) jako leží jeho rodičovský dom od školy; 2) v ktorom smere ide každý z domu do školy — a zo školy domov; 3) v ktorom smere leží kostol od školy — a od rodičovského domu?

2. Mesiac a hviezdy.

Keď slnko zapadne, objavuje sa na oblohe pomaly mesiac a hviezdy. Sú ony vo dne v noci na nebi; vo dne ale nemôžeme jich vidieť pre jasné svetlo slnečné.

Mesiac vidíme, tak ako slnko, v podobe kruhu. On tiež vychádza na východe, vystupuje, potom na juh do výšky a zachádza na západe. On svieti len

veľmi slabo a nehreje. Mesiac, ale ani nemá svoje vlastné svetlo, ale dostáva ho od slnka. Mesiac nevidíme vždy jednako osvietený. Ba nekedy nevidíme z neho zhola nič. Vtedy hovoríme, že je **nov** (●). Nekoľko dní po nove vidáme z mesiaca krivý pruh čili srp, alebo rožek na pravej strane; srp ten je čo deň väčší, a asi na siedmy deň po nove vidíme *pravú* polovicu mesiaca osvietenú: to je ako hovoríme, **prvá štvrt'** (☾). O týdeň nato vidíme celý kruh mesiaca, t. j. máme **splň** (☽). Potom svetla jeho vždy ubýva, a síce na pravej strane, a na siedmy deň po splne vidíme len *ľavú* polovicu kruhu mesiacového, i hovoríme vtedy, že je **posledná štvrt'** (☾). O týdeň na to už neviď zas nič z mesiaca: nastal nový mesiac alebožto *nov*. Toto voláme *premeny* na mesiaci.

2. *Hviezdy* vyzerajú ako väčšie — menšie iskry. Jedny z nich svieťa silnejšie, druhé slabšie. Celé nebo je nimi, akoby posiato. Koľko jích je ale tam? O synku, choď, poviem len k najbližšej rieke a počítaj piesok! — To vie len sám Pán Bôh. — Nektoré hviezdy vidáme hneď tam, hneď inde na nebi. Taká je aj tá jasná hviezda, čo ju vidáme tu ráno na východe, tu zas v podvečer na západe. Keď ju vidíme nezadlho po západe slnka, voláme ju **večernicou (zorničkou)**; keď ju ale vidíme málo pred východom jeho, voláme ju **jutrenkou (dennicou)**. Kto si dobre zapamätaval, kde je sever, ten môže tam viď na nebi sedem hviezd, ktoré sa pre jích podobu **vozom** volajú.

Sta v poli ovečky, tak sa pekne pasú po nebi hviezdičky za nočného času, Sta verný pastierik, mesiačik jích vodi: každá si po svojej cestičke tam chodí. Jedna druhej to tam nikdy neprekáža; jedna druhú to tam nikdy neuráža.

Či sa ku hviezdičkám, dietky, podobáte?

Či tiež o poriadok medzi sebou dbáte?

3. Porovnanie slnka s mesiacom a hviezdami.

Slnko vidíme vo dne, mesiac a hviezdy v noci. Slnko zahrieva zem, mesiac a hviezdy ale nie. Svetlo slnka zatienuje svetlo mesiaca a hviezd. Slnko a mesiac ukazujú sa nám o mnoho väčšie, než hviezdy. To pochádza odtiaľ, že sú hviezdy vzdialenejšie od oka nášeho, tým sa nám menšie zdá byť. Pritom ale aj slnko a mesiac sú nesmierne ďaleko od nás, musia teda i ony o veľa väčšie byť ako jich vidíme.

72

Slnko mesiac a hviezdy ukazujú sa nám ako sviečacie telesá. Ony niesu na zemi, nepatria k zemi, ale do toho veľikého nesmierneho priestoru nad nami, ktorý nebom menujeme. Slnko, mesiac a hviezdy niesu preto zemské — ale nebeské telesá. — Zem, slnko, mesiac a hviezdy menujeme jedným slovom SVET; všetky sú svetové telesá. Milý mocný Bôh stvoril tento veľký svet.

A to *nebo*, do ktorého všetci pobožní a dobrí ľudia a všetky dobré deti prídu, je oné nebo, čo ho ani oko nevidalo, ani o ňom ucho neslýchalo, to je v samom Bohu. A Bôh je koe? . . . Kto verí v Boha a v Krista Spasiteľa a miluje ho, ten v Bohu býva a Bôh v ňom. A v Bohu bývať, to je viac, ako v samom nebi. Lebo veď Bôh stvoril nebo; on je viac, ako všetky nebesa, čo by hneď jich tisíc takých nebies bolo. A toto nebo, ktoré vidíme, je len brána do toho večne slávneho neba, do ktorého všetky dobré deti a dobrých ľudí poberie Bôh Spasiteľ, a do ktorého sám On po predku vstúpil.

4. Pary, mha, rosa, mráz, oblaky, dážd, sňah, krúpy, ľadovec a búrka.

Keď na oblok viacraz dýchneme, vidíme na skle **paru**, ktorú sme vydýchli. Z počiatku je sklo len vlhké, neskôr ale spoja sa pary na *kvapky*. Keď je vonku zima, vidíme tiež, ako ľudia vydychujú paru. Práve tak vystupujú pary zo zeme, z rastlín,

potokov, mora hore, do povetria, I tyto pary len vtedy videt môžeme, keď nekde v povetrí ochladnú. Ochladnú-li pary blízko zeme, máme **mhlu**; ochladnú-li ale až vo vysokých vrstvách povetria, hovoríme o nich, že sú to **oblaky**. Za jasnej tichej noci sadne nekedy para z povetria na rastliny a iné veci a my hovoríme, že je vonku **rosa**. Zamrzne-li rosa, máme **mráz**. Keď sa bublinky vodných pár v oblakoch na kvapky posrážajú a sa tak ťažšími stanú než povetrie, padajú dole, a my hovoríme, že prší **dážď**. Keď len drobulinké kvapočky padajú, vtedy vravíme, že *mrholá*. (A čo je *prival*. — *leja*? — čo *prehánka* — a čo *krajinský dážď*?) Keď voda v oblakoch pozvoľna zamrzne, padá ako **sňah** alebo **krúpy**; zamrzla-li ale rýchlo v nižšej vrstve povetria, máme **ľadovec**. Ládovec môže v zahradách a na poli veľkú škodu narobiť.

V lete sa často blýska a hrmí, býva **búrka**. Hrom (hrmenie) nikdy neuderí, ale *blesk* udiera. (Do čoho? — Či je to dobre počas búrky bežať pod strom sa uchýliť, lebo proti búrke zvoniť? Prečo nie? Jestli za bleskom hrmenie hneď nasleduje, je búrka blízko. — Búrka *sparné* povetrie očisťuje; poznenáhla sa mračná rozídu, a slnko z novu svietiť počne a na *protejšej strane* oblohy ukazuje sa utešená sedemfarebná **dúha**.

Pary, mha, oblaky, rosa, mráz, dážď, sňah, krúpy, ľadovec, búrka a dúha — to všetko ukazuje sa nám v povetrí, i hovoríme, že sú to **úkazy povetrné**.

B. Opis povetria.

Keď chytro ideme, alebo rukou zčerstva pred tvárou pohybujeme, cítime nečo na tvári. Je to *povetrie (vzduch)*. Môžeme byť kdekolvek, v dome, v poli, na vrchoch, v dolinách, na vode alebo na suchej zemi, v jaskyňách a jamách — všade je povetrie, všade nás ono obkľučuje. Vylejem-li vodu z pohára, povetrie

že je potom prázny; a preca je aj vtedy ešte nečo v ňom, totiž povetrie. Ono je všade tam, kde nič iného nieť; ono vniká aj do tých najtenších škár a škulín, ba aj do vody a rastlín. — Povetrie vidieť nemôžeme, tak nežným a tenunkým je ono telesom.

Často vidáme, jak sa na stromoch konáre a listy hýbu, a čujeme jakýsi šum. Čo je toho príčinou? Povetrie tiahne to tadiaľ, sráža sa s tým, čo mu v ceste stojí, privádza to do pohybu a spôsobuje tak ten šum. My hovoríme vtedy, že to **vietor** veje. Jemný, tichý vetrik je v sparný deň veľmi príjemný, preto, že povetrie ochladzuje. Veľký, silný vietor ale čili **vích**or alebo **vích**rica je strašná; hrozne hučí, buráca a často veľmi pustoší. Vyvracia stromy od kôreňa, váľa strechy, tlčie obloky, rúca domy, vozy, zvieratá a ľudí, zmieta sem a tam a troskotá lode na mori, kým sa konečne neutíši. — *Vietor ale je aj užitočný.* On čistí povetrie, keď je škodlivými výparami naplnené; priháňa oblaky, aby z nich pršal dážď, keď je sucho, a odháňa jich neraz, keď sa už ošť napršalo; suší prádlo; ženie povetrné mlyny a odháňa rozostreté plachty na loďach, aby po veľkých moriach a morách snadno a chytro letely.

C. Clovek a povetrie.

Povetrie je nám k žitiu nevyhnutne potrebné. (Próbujte len zastaviť si dych. — No pravda, dlho to nevydržíte.) Bez povetria ale nemôže ani zviera žiť, ani rastlina rásť. Bez povetria tiež neslyšali by sme lúbežný spev vtáctva, ani velebného spevu v kostole; bez neho nehorel by oheň, a my nemohli by sme sa s nikým shovárať. (Prečo? o tom dočítate sa v tretej čítanke.)

Povetrie nenie všade čisté a čerstvé. Na dedine je obyčajne čistejšie, nežli vo veľkom meste. Najčistejšie povetrie býva v širom poli, blízko lesov

a hájov. V takých izbách, kde je vlhko, kde sa dymieva, alebo kde mnoho ľudí býva, povetrie sa chytró kazí a obťažuje dýchanie. Preto sa také príbytky majú každodenne viacraz *prevetřovať*. Ľudia hlúpi nikdy neotvárajú okno, aby chyže prevetřilo. Preto aj vyzierajú, ako nory, bleďo a sú chorľaví.

Práve tak ako povetrie, je aj svetlo a teplo slnečné a tiež dážď v čas príhodný veľké dobrodenie božie. Bez týchto *živlov* nemohlo by žiadne stvorenie na zemi žiť a ani žiadna rastlina zo zeme rásť. Roľník mohol by síce semeno do zeme siať, ale aby kľučilo sa a rástlo, aby rosa, dážď a slnko v čas príhodný prišly, to nemôžu ani všetci ľudia dokázať. *To môže len sám Pán Bôh*. On to všetko stvoril, všetko múdre a predívne usporiadal a všetko až po dnes zdržuje.

1. Nebo

»Jak je vysoko do neba?«
 To ti ja razom vysvetlím:
 Bársky bol i orol z teba
 a letel by si povetřím,
 a na krýdlach bys vyletel
 až ku nebeskej modřine.
 A konečne bys priletel
 k niektorej hviezdy výšine,
 a tam by ti bolo treba,
 anjelika sa opýtať
 »jak vysoko je do neba,
 kedy budeš Boha vítať.«

Ver, ten anjel ti povie tam:
 »Moje dieťa, ja neviem sám;
 ale hľad tam, ponad hlavu,
 snad' tá hviezda ti dá správu;
 nemáš čo pospiechať síce,
 to je mil len sto tisíc.«
 A letel bys zas na novo,
 aj tam počuješ to slovo;
 a letel by si dial a dial
 a všade bys sa zpytoval;
 o tom žiadna duša radou,
 neposlúži tebe zdravou.

»Jak vysoko je do neba?« —
 to vie — len božská veleba.

2. Slnečné lúče.

Vyšlo krásne slniečko, i vysielalo zlaté svoje lúče budiť spiacich na zemi. Prvý lúč spustil sa ku *škrovánkovi*. Veselý vtáčik pozdvihol sa z lúžka svojho, vyletel hore do povetřia a švitóril: čirí čirí ri! krásny čas ranní! — *Drhý* lúč vnikol do hája k *veverke*. Tá čerstvo vyskočila z teplého hniezdočka a ta šla skákať so stromu na strom, hľadaj

si žalúdy a om... Tretí lúč dopadnul na *mravenisko*. Mravce sa prebraly a rozliezly sa na všetky strany, sbierat si potravu na zimu. — Štvrtý lúč strelil do *kurienca*. Tu zanôtil kohút: kykyryký! a sličky slétaly s pántikov, koťkôdkaly na dvore, hľadali si červíčekov a zrnká a niesly vajcia do hniezd. — Piaty lúč zbudil *rolníka*. Ten vstal, pomodlil sa, zapriahol pejka a sivka a tašiel do poľa robiť. — Šiesty lúč rozobral všetkých bystrých *chlapcov* a *dievočky*. I vyskočili oni hneď na nohy, obliekli sa zčerstva, pomodlili sa a pobrali sa do školy učiť sa. — Naposledy siedmy lúč padnul na posteľ *leňocha* a začal mu oči pretierať. Leňoch ale odvrátil sa od jasnej žiare, obrátil sa na druhý bok a chrápal znovu, kým, všetky ostatní pracovali.

3. Mějje

Když Bůh oblohu stvořil, a nešťastné hvězdy trápení se počaly, měl se i měsíc na nebi obgemit a svítiti, ale ten nowáček neměl světla. „Wypůgč si od slunce,“ řekl Bůh. I uposlechl mějje a brzo wzejšel w podobě špa.

„Wypůgč si wjce!“ Mějje si wypůgčil wjce, i přibýwalo ho, až byl úplný.

Tak zahanbil diamantové hvězdy a stal se po slunci největším světlem na nebi. —

Co žák méně nadaný pilností zmocí může, ukazuje mějje.

4. Hviezda.

Letela hviezda z vysoka, povzdychla som si zhlboka: kebý som ta hviezda mala, komu bych ta darovala?

Dala bych ta matke milej, vychovateľkyni mojej, za trápenie a staranie, za lásku a opatrenie.

5. Večer.

Slnce luči sa so zemou, vtáci k spánku sa chystajú, a od vážovitých vrchov obrovské tône padajú. Žiar ostatnia slnca hasne na sivom čele Kriváňa, statok domov postupuje, zvonár na večer vyzváňa. A nábožné zvuky zvoná ďaleko, sa zanašajú —

a roľníkov unavených spať volajú, spať volajú, — Blednú zore na západe a noc šerá sa rozkladá, hviezdičky sa zažihajú, chladná rosa na zem padá. Večerný vetrik podúva a horami pošuskáva — anjel pô nad svety lieta, dobrým sladký sen podáva.

6. Čas.

Do roka počítame tri sta šesdesiat päť (365) dní.

Prestupný rok — každý čtvrtý — má o den viace.

Den má čtyri a dvacet (24) hodín a hodina šesdesiat (60) minút.

Ze sflabikáre vieme, koľko dní sa čítá do téhodne.

Uvieme také gmenovať dni a mesiace, keď po sobě následujú.

Brezen, duben a květen gsau měsíce garmj.

Červen, červenec a srpen gsau měsíce podzimnj.

Září, říjen a listopad gsau měsíce podzimnj,

Prosinec, leden a únor gsau měsíce zimnj.

W kterém měsíci připadají Vánoce?

A kterým dnem počíná se Nový rok?

W kalendářích gsau všeseky dni do roka význameny.

Na každý den, výjma svátky výroční, připadá památka něgaktého Svätého, aneb o zvelebení cirkve Kristovy nad jiné zaslužitého muže.

Vidě vymysleli všeliké nástroje k měření času.

Známe hodiny stojací, visací, opakovací, bicí, povězní a kapesní hodinky.

K čemu gsau na ciferníku ručičky, a co ukazuje která?

Živobytí člověka netrvá vždy rovně.

6. Čas.

Do roka rátame tri sto šesdesiat päť (365) dní.

Prestupný rok — každý štvrtý — má o deň viac.

Deň má štyriadvacat (24) hodín a hodina šesdesiat minút.

Zo slabikára vieme, koľko dní sa ráta do týždňa.

Uvieme takže menuvat dni a mesiace, jako jeden za druhým nasledujú.

Marec, apríl a máj sú mesiace jarnie.

Júni, júli a august sú mesiace letnie.

September, október a november sú mesiace jasenné.

December, január a február sú mesiace zimné.

V ktorom mesiaci pripadajú Vianoce?

V ktorý deň sa počína Nový rok?

V kalendároch sú všetky dni do roka zaznamenané.

Na každý deň, výjmu sviatky výročité, pripadá pamiatka dajakého Svätého alebo o zvelebenie cirkve Kristovej nad iných zaslužitého muže.

Ludia vymysleli všelijaké nástroje na meranie času.

Známe hodiny stojace, visacie, opakovacie, bjuce väzové a včkové hodinky.

K čomu sú na ciferníku ručičky, a čo ukazuje ktorá?

Živobytie človeka netrvá vždy rovnako.

Umírají děti, chlapci, mladíci,
muži i starci.

Veš náš gešt buď kratsj neb
delšji.

Nevjme, kdy nás Bůh po-
volá na věčnost.

Připravugme se na tu pauz
do života věčného.

Čas nemrhegme zahálkou!

Zegtra, zegtra, neřjegme!

Dneš, co možno, dodelegme:

Umierajú deti, chlapci, mla-
díci, muži a starci.

Vek náš je buď kratší, lebo
dlhší.

Nevieme, keď nás Bôh
povolá do večnosti.

Pripravujme sa na tú púť
do života večného.

Čas nemrhajme zahálkou!

Zajtrá, zajtrá, nehovorme!

Dnes, čo možno, len dorobme!

7. Garo.

Řetný, milý, jarní čas gde po zimě, těšji nás; lauty, pole
zelené, kvitnau kvitky milené; i hory se rozvjeggi i teplé větrjky
věgi, zpěv ptáčků se ozývá, slunceťo nás ohřívá. Welese si za-
hráme, zpěvem garo wjtáme: wjteg, wjteg garo milé, wjteg u nás
této chwjle!

8. Gara květy.

Krásný mág našel nám kvitky,
po wšji fragině;
ó gať radugi se djtjy
w městech, w dědine!

Ó gen wigte, djtjy dráhě,
pestré kylice,
když wám sřytá garo blahé
kwětů tjjce!

Kdožby nechtěl wence wjtj,
dokud blažj kwět;
kdožby neměl wešel býti
w garu mladých let?

Gle i wy gste kwitky Božj,
Báně sřtipenj;
ó též šad wáš, prost gsa hložj,
w rág se proměnj!

Wšřať gaťo to polnj kwitj
krátky trvá čas,
tať i krásné garo žitj
rychle mine zaš.

9. Na veľkú noc.

Každého jara mávame Veľkú noc,
vtedy Syn boží prelomil smrti moc.

On, jenž za nás umrel, v hrobe neostal,
ale tretieho dňa slavne z mrtvých vstal.

To tá naša slávnosť jarnia. Hallelujah! Hallelujah!

10. Leto.

Lunce vždyj wjc hřege, peče, po twáři pot dolu teče; předce každj k práci beží, gen lenoch we stjnu leží. W letě gest den negdelšj, a noc za to negkratšj. — Sauty gšau už potosené, už i seno wysuffené; zatjm žatwa přichodj, nowj chléb se urodj. Žencům třeba gšny čas. Než w tomž slyšno hromu hlas; na nebi se mračno dwjhá, blesk ho krjžem už probjhá; děšst se lege; ale zase wygšni se w krátkem čase. Po hauři swět pěkněgšj, kwět a člowek čerstwěgšj. Leto dobré, leto gšné, děkugme zaň Bohu krásně!

11. Sucho.

Pršelo zá několiť dnj; děti se mrzely na děšst a řekly Bodegby namždy po děšsti bylo!

Pršestalo pršet, slunce stále gšně swjtilo, celj měšic nebylo widěti ani mráčku po obloze. Pro suchotu ale wadnulo kwjť w zahradách, na pastwištách wyhořela tráwa, a len byl, gšobny ho spálil.

Widjte, prawila matka, že děšst ge tak potřebnj gšto slunečné gšno. Nemaudřj lidé nebh汪j spofogeti s powětrnostj; gedniby čteli pořád gšno, a ginj w tu samau dobu děšst. Báh obogjmu wykazuge swug čas.

12. Dúha.

Kto to na nebeskom krúhu prestrel onú krásnu dúhu, čo sta z rajských bariev lém s nebom spája našu zem? Tys to, Tys to, Bože náš! Ty len sám tak zdobit znáš!

12. Gešeň.

Mračnj, chladnj čas přichodj; nechť přjgde, wšsednj úrody už dozrelj w zahradě, na poli; naplnjme tomory, stoboly. Dozrela nám owocina, máme hrozna, máme wjna. Komu se ž gšra, w letě nelenj, wšsednj našhromadžj w gešeni. Přjgdau w mračny a šlota; ale náš nezagde.

14. Dieťa a preletáky.

Dieťa: Kamže v takých krdloch vtáčkovia bystrúka?

Vtáci: Do teplejších krajov, náš priateľ milunký.

Dieťa: Ach však poblúdite cez hory a vody!

Vtáci: Nie my, bo nás sám Bôh vzdýcky, všade vodí.

*

Miznú vtáci milí za lesmi čiernymi,
dieťa zamyslené len hľadá za nimi.

»Tak vám ľahko — rečie — keď máte takého
vodca.« A pozrúc do neba vysokého,

vzdychlo dieťa seba: »Bože, buď aj mojím
vodcom!« — Vetric zavial a šepce: »Aj tvojim!«

15. Zima.

Listy opadlo, pustý háj; pominul je již letný ráj; dni se náramně skrátily, tmavé noci prodloužily; sněhy kryjí pole, laučky, zamrzly bystré potůčky; wjtr studený gen wěže; i to slunečko nehřeje. Kamže před zimou ugdeme? tu teplé peci jedne-me. Zatopená teplá pec, to ge w zimě milá věc. Wšak milé i sanfománj, milé chlapcům i klauzánj. Milé i ty Wánoce, když zpíváme ze srdce: „Čas radosti, veselosti světu nastal nyní, neb Bůh věčný, nekonečný narodil se z Panny: w městecu Betlémě, w gestličkách na sláme ležj malé pacholátko na zimě.“ Necht gen tedj mrzne a ge zima, chváľjme i za to Hospodina. Skoro zima přestane, znowu garo nastane.

16. Vianočné dárky.

Vianočný sa stromiek jasným svetlom žiari, dieťkam kvitne radosť na veselej tvári. Mirko aj sestričky dárky utešené obzerajú si pod stromkom rozložené. Bár tu ale všetko tak sa krásne skvelo, Mirka v dobrom srci čosi zabořelo. Znal: chudobné vedľa dieťky prebývajú, ty takýchto dárkov nikdy nemáujú.

Poprosil rodičov, by mu dovolili, by aj ty dieťky sa s nimi potešily. — A už pomedzi ne dárky svoje deli: oj čiže sa mu to srdiečko veselí. A z očiek chudatok Ježiško sa díva! že sa mu to ľúbi, Mirkovi on kýva.

17. Novoročné pranie.

Najmilejší rodičia!

Prijmite moju najvrúcnejšiu vdaku za všetky dobrodenia, ktoré ste mi v predošlom roku preukázali.

Bôh Vás zato požehnaj a odplacť Vám všetko stonásobne.

Zachovajte ma i v tomto roku v láske svojej a ja sa všemožne usilovať budem, abych sa zachoval vo Vašej priazni.

18. Hádky.

1. Videť ma nemožno, ale hvizd môj čuješ? *rebo*
2. Jeden otec má dvanásť synov, každý syn má zas triať synov, a každý s tých triciatich má jednu tvár bielu a jednu čiernu. Jeden nevidí druhého a živí sú len za dvacať štyri hodín. — Kto je ten otec? a ktorí sú to synovia s bielou a — čiernou tvarou? *ten otec*
3. Na vode sedíme, preca sa nezmočíme; zrkadla nemáme, preca sa uzeráme; vždy sa trasieme, báť sa nevieme, radovať sa chceme, keď sa ligoceme? *stĺp / otcha*
4. Keď sa otec tamto smeje, a mamička slzy leje; panna dcéra v také časy sedmorakej krásy pásy oblieka, si? *z hamezia*

19. Prôpovedi a porekadlá.

Kto ráno stáva, Bôh ho požehnáva. — Nech dažď prší, nech sňah veje, nech sa božia vôla deje! — Vetrom podšitý, (pochabel, šašo). — Čas na nikoho nečaká. — Čo ťa nepáli, nehas.

20. Píseň Hannj.

G a f b: Hospodine, ušľh hlas náš.

1. Povstali sme z lože svojho, | smaté spravodlivosti, Božia ge-
Sledáme kráľovstvoj svojho A | diný v bytnosti.

2. Kraluž, nebesťj Bože; w nás W tento rannj i ginj čas, Prawdē, ctnosti nás wnučug, Nebs ty Bůh náš, a my lid twůg.

3. Duchownjch darů udjleg, Čajnjch wěcj neodgjmeg, Ať

gřau nám ony přidany, Podle twěho přikázanj.

4. O přidegž gich, Pane milj, A našsemu wšech wyžiwenj, Nebs ty wšeho swěta Panem, Čenž žiwjš swě wěrné. Amen.

21. Oslavujme Boha!

Bože, nevýslovná je Tvoja veleba, nedostihne ju zem ani krása neba; hlása ju tichá noc aj dennia krása, hlása ju hromu blesk, keď zemou zatriasá; pred touto velebou môžem sa len korit, Bože, lebo nie som v stave ju vysloviť.

A Tvoju dobrotu kto vysloví, Pane, ktorou osypávaš svety neprestajne? Svetlom slnca, dažďom, bohatstvo vyľievaš, polia, lúky, hory do krásy odievaš. Pred touto dobrotou môžem sa len korit, Bože, lebo nie som vstave ju vysloviť.

XI. Človek.

A, Opis, porovnanie jednotlivých čiasťok.

1. Oči, nos, ústa a uši.

1. Mám na tvári dve *oči*. Každé oko záleží z vlastného oka čili *bulka*, z *jamky očnej*, z *obočia*, *vička* a *mihalnice*. Oči ležia v jamke očnej, nad nima sú obočia, pod obočiami sú vička (klapky), z ktorých trčia mihalnice (riasy). Obočia, vička a mihalnice ochraňujú oči pred prachom a potom. Oči samé sú rozličnej farby: čierne, sivé, belasé čili modré. Očima hľadím a vidím všeličo, keď *zřem* na to; mám **zrak**. Zrak je **smyslom**. **Oči sú ústrojom zraku**. — Oči si máme starostlivo chrániť. Nemáme sa dívať do slnka, nie čítať, písať, šif na mraku alebo pri mesiačku. Aj dym a prach škodí očiam. Opatrne máme tiež zachodiť s nožmi, vidličkami, nožničkami a inými končitými vecmi, lebo tým už nejedno dieťa o oko prišlo. — Ach, jāk veľmi nešťastlivý je *slepý*. Mevidí on ani otca, ani matku, ani iných ľudí, ani ničoho

pod slnkom hoším. O, jak povďačným musím ja byť Pánu Bohu za to, že vidieť môžem! O, jak chrániť si ja budem oči moje!

2. *Nos* je medzi očima a líčmami. Nos má *nosdruhy* dve (dierky do nosa). Nosom môžem rozoznať či nečo *voní* alebo *smrdí*: nosom voniam, ňušim čili *čuchám*, a preto hovorím, že mám *čuch* (ňuch). Čuch je tiež *smysel*. *Nos je ústrojom čuchu*. Nosom človek aj dýcha a kýcha. Nos má si každý vždy čisto držať, a nato má mať šatku. Keď kýchame, máme sa odvrátiť od ľudí, pred ktorými stojíme.

3. *Ústa* sú pod nosom a nad bradou. Záležia z *gamby, zubov, sánok, dásen, jazyka, podnebia a hrtána*. Len gamby čili pery stoja zvonku úst a sú dve, hornia a dolná gamba. Zuby osadené sú vo dvoch sánkach (čelustách), v hornej a dolnej. Deťom do siedmeho roku vypadajú zuby, tak rečené *mliečne*, a narastú jim druhé. Zuby sa ľahko pokazia od cukrovín, od veľmi horúcich alebo veľmi studených jedál a nápojov, od hryzenia veľmi tvrdých vecí, ako aj, keď si jich kto pilne nečistí, nevymýva. *Bolenie zubov* je veľmi trápne. — Hneď nad zubami sú *dásna*. Podnebie je dutina nad jazykom. *Hrtán* je zadná časť úst. — Ústami môžem jesť, piť, hovoriť, spievať atď. V jedle a v pití má byť človek mierny a opatrný; nemá jesť nezreté ovocie, nedopečený alebo horúci chlieb, veľmi masné a veľmi korenené jedlá; čo jie, má najprv požuť a nie hltáť dychtively; keď je rozhorúčený, nemá hneď piť. Najzdravší nápoj je čistá, studničná voda. Že môžem hovoriť, že mám *hlas* a *reč*, že som nie *nemý*, za to Pánu Bohu vrúcne ďakujem. — Ústami a menovite jazykom môžem poznať *chuť* (šmak) jedla: mám *chuť*. Chuť je tiež *smysel*. *Ústrojom chuti je jazyk*.

4. *Uši* sú medzi tvárou a *tylom*. Ucho má *chrti* *tadľo*, *perinku* a *ňátoru* (dieru). Ušima čujem či *lyším* milých rodičov, sestry, bratov a iných ľudí. Mám *mysel sluchu*, *uši sú ústrojom sluchu*. Tak môžem slyšať aj utešený spev vtákov, hlahč vonov, zvuky organa atď. Dobré, pekné reči mám ochotne načúvať, spatných ale mám sa chrániť. Ušami si vždy čisto držať, tiež si jich mám chrániť pred silným hrmotom a úrazom, a nemám pchať do nich končité veci. — Kto nedobře počuje, je *na* *vluchlý*; kto nič nepočuje, je *hluchý*; a kto ani nepočuje, ani vraveť nemôže, je *hluchonemý*.

2. Ruky a nohy.

1. Mám dve *ruky*, pravú a ľavú. Každá pozostáva z *hornieho* a z *dolného ramena* a z *ručiny* ili vlastnej *ruky*. Medzi horným a dolným raménom je *lakeť*. Na každej ruke mám po päť *prstov*; palec, kazovák, stredný, zlatý (prstenný) a malík. Na prstoch mám *články*: na palci dva, na ostatných prstoch po tri; medzi každým článkom je *hánka*. Na koncoch prstov sú tvrdé rohové *nechty*. Pod nechtami sú mäkké *brušká*. Rukou môžem urobiť *hrst*, oboma *riehrštie*, a zase jednou *päsť* a *štipku*; kam prsty ohýnam, tam je *dlaň*. — Ruky potrebujeme na došetko k práci a k jedeniu. Veselý človek rukama *lieska*, nešťastný rukama *zalamuje*, modliaci sa a prosiaci ruky *skladá*, *spína*. — Rukama a zvlášte pruskami na prstoch môžem poznať, ohmatať, *pocítiť*, či je nektorá vec hladká alebo drstnatá, mäkká alebo vrdá, mokrá alebo suchá, teplá alebo studená: ja mám *cit* (*hmat*). Cit je tiež *mysel*, a *ruky sú ústrojom citu*. Ale aj kožou na celom tele cítim, bár už nie došetko tak dobre; len vlasami a nechtami necítim. — Každý by si mal rovno cvičiť jak pravicu, tak aj ľavicu. Kto je *kršniak*? — Kto *hantáľ*?

2. *Nohy* mám tiež dve, pravú a ľavú. Každá má tyto častky: *horní hnät* (stehno) *koleno*, *dolní hnät*, dva *členky* a *stupäjä*. V predku kolena je *jabléko*, v zadku *podkštenie*. Prednia časť dolného hnátu volá sa *holeňou* (rúrou), zadnia *lýtkom*. Na stupäji rozoznávame: *priehlavok* (nárt), *päťu*, *podošvu* (šlapadlo) a päť *prstov*, z ktorých najväčší je palec. — Že mám nohy: môžem chodiť, behať skákať, skackať, klačať atď. Kto úzku čili tesnú obuv nosí dostáva *otlaky*. Nektorí ľudia majú nohy *povytkýnané*, a preto pri chodení *šmatkú*; iní nešťastníci zase *krivajú*, alebo práve len o palci, o barlách alebo o drevených nohách chodiť môžu: to sú *chromí* a *kaliky*. Ani z takých ľudí nesluší sa vysmievať.

3. Porovnanie očí, nosa, úst a uší s rukama a nohami.

Oči, nos, ústa a uši sú čiastky tela ľudského; ruky a nohy tiež. Zdravé oči, nos, ústa a uši sú veľký dar boží, v nich máme štyri smysly: *zrak*, *čuch*, *chuť* a *sluch*; aj zdravé ruky a nohy sú veľký dar boží, v nich mám tiež jeden smysel, totiž *cit*.

Oči, nos, ústa a uši sú na hlave; ruky a nohy ale sú na *stane* (trupu). Tamty sú čiastky malé, tyto sú o mnoho väčšie a volajú sa aj *údami*.

Zrak, sluch, cit, čuch a chuť sú päť smyslov človeka. Každý zdravý človek má týchto päť smyslov.

Menujte ústroje týchto päť smyslov!

B. Opis tela ľudského.

1. Na tele ľudskom rozoznávame tri *hlavné čiastky*; ty sú: *hlava*, *stan* a *údy*.

Hlava je najprednejšia čiastka tela; preto sa aj hovorí, že „hlava pán.“ Podobou svojou ponáša sa na gufu. Vrchnia časť hlavy volá sa *temenom*; *zadnia*

tylom, prednia *tvárou* čili *obličajou*. Na tvári je *čelo*, *oči*, *nos*, *ústa*, *brada*, *líca*, *sluchy* a po stranách hlavy *uši*. Temä, tylo a z čiastky aj sluchy zarostlé sú *vlasmi*. Vlasy sú rozličnej farby: čierne, počerné, kaštanové, belavé čili rusé, aj červené, na starosť bývajú šedivé; dľa podoby sú hladké alebo kučeravé. Komu vlasy zídu (vypršia), ten je plešivý (lyšý). Každý poriadny človek češe si vlasy každodenne. — Tvár je podlhovatá alebo okruhlá, jasná alebo blädá. — Čelo je vysoké alebo nízke, široké alebo úzke, hladké alebo vrázkovité (u starcov). Čelo má byť otvorené: vlasy sa majú z neho hore vyčesávať. — Líca, hornia gamba a brada zarastajú u mužov vlasmi (fúzy, licuzy čili bočná brada, brada). Sluchy sú nad lícama; ty sú veľmi citedlné, a tuhšie uderenie na ne často aj smrť spôsobí.

2. Druhá hlavná čiastka tela je **stan** (driek trup). Stan spojený je s hlavou hybkým *krkom* (väzmi), ktorý má na predku *hrdlo* a na zadku *šiju*. Stan je horní a dolní. Horní stan volá sa aj *driek*. Na drieku sú zpredku *prse*, po stranách *boky*, vzadu *chrbát*, hore po oboch stranách *plecia*, pod pleciami *pazuchy*. Medzi horním a dolným stanom je priehyba, voláme ju *pásom*. Dolní stan má spredku *brucho*, po bokoch *gby*, vzadu *kríže* (ľadvie) vspodku *zadnicu*. — Chrbát majú nektorí ľudia nerovný, to sú *hrbatí*. Z hrbatého nemáme sa vysmievať.

Tretia hlavná čiastka tela sú **údy**, to sú *ruky* a *nohy*. Ruky pevne súvisia s plecami; preto môžem rukama zdvihnúť tak veľkú ťarchu. Kto má zdravé a silné ruky, ten nemusí hladovať, lebo si môže zarobiť rukama. Nohy prirastnuté sú na dolnom stane. Nohami pohybujeme sa z miesta na miesto. — Menujte jednotlivé čiastky ruky a nohy!

Celé telo ľudské pokryté je *kozou*. Po celej koži sú malulinké *dierocky*, ktorými *pot* z tela vychodí, a ktoré preto aj *potnými dierockami* alebo ináč *póra*-mi sa nazývajú. Nečistotnému sa dierocky tyto zapchajú, a tak povstávajú u neho rozličné výsypy na tele a iné neduhy (svrab atď.).

4. Tak vidíme človeka od hlavy až do päty. Ale to je len ešte *zovňútorne* videne; lež jakože je to *vňútorne*?

Omakám-li si telo, cítim, že v ňom hneď pod kozou je nečo mäkkého: to je mäso (svaly); pod mäsom ale cítim zas nečo tvrdého: to sú *kosti*. Všetky kosti viazané sú hlbkými viazadly (suchými žilami) a tvoria spolu *kostru*. Tá drží postavu tela ľudského a dáva mu pevnosti.

Vnútri v hlave sú *mozgy*. Z mozgov rozchádzajú sa po celom tele tenulinké žilky, čo sa *čuvami* (nervy) menujú. Čuvami čujeme čili cítime. V *prsnej dutine* pod *rebrami* na ľavom boku leží *srdce*, a po oboch stranách jeho sú *pľúca*. V *brušnej dutine* nachodia sa *žalúdok* a *črevá*. — Prse si máme šetriť: keď píšem, nemám jich veľmi zohýnať, ani opierať. — Zo srdca prechádza ustavične teplá krv žilami po celom tele a vracia sa zase do neho: preto nám *srdce ustavične bije*. Keď už srdce viac nebije, je človek mrtvý. — Pľúcami vdychujeme do seba čerstvé povetrie, ktorým sa krv čistí a obživuje. — Žalúdok prijíma pokrmu a trojí jich tak, že jich prerabá na bielu šľavu, ktorá potom ide ďalej dolu do čriev.

Ponevác je zdravé telo alebožto *zdravie najvyšší poklad zemský*; preto si ho má človek šetriť; *menovite má byť mierny v jedení a pití; má si čistotne držať telo, odev a príbytok; má usilovne pracovať a často na čerstvom povetri sa pohybovať*. Človek si je

zväčša sám príčinou, že *ochorie*. *Lekári* chorých neraz vylieča *liekami*. Často ale všetky lieky nič neosožia, a chorí *zomre*. *Každý človek musí zomreť*. Mrtví sa pochovávajú a spočívajú v zemi, až kým jich Syn boží **JEŽIS KRISTUS** skriesi v deň súdny.

D. Duša človeka.

1. Človek je najprednejšie stvorenie božie. On už telom svojím prednosť má pred inými stvoreniami. Človek nenie ako zvierka, ku zemi sklonený: on má *priamu postavu*, stojí a chodí dorovna a povznáša hlavu svoju k nebu. Ale najväčšia prednosť jeho zaiste v tom záleží, že ho Bôh stvoril k *obrazu svojmu*, t. j. že mu dal **rozumnú a nesmrteľnú dušu**. Takejto duše nemá žiadne druhé stvorenie na zemi, len sám človek.

Človek mŕtvý nevidí, nečuje, nečuchá, nechutná, necíti, ani sa nehýbe. Čo je toho príčina? *Duša opustila telo*. Duša tedy to činí, že vidíme, čujeme, čucháme, chutnáme, cítime, že sa hýbeme; duša vládne našim telom a smyslami; ona to činí, že sme živí. Telo je príbytkom duše. Po smrti sa telo pochová do zeme, kde obráti sa na prach. Duša naša ostane živá, nikdy neumre; duša je *nesmrteľná*, „Navráť sa prach do zeme, gaľ, prvý bol, duch pak navráť se k Bohu, kterýž geg dal.“

2. Keď zijeme, môžeme seba aj všeličo iné poznať a o tom myslieť: máme *mysleň* — môžeme o tom hovoriť; máme *reč*; — môžeme si to, čo sme poznali, pamätať a na to sa rozpomínať; máme *pamäť*; — môžeme rozsudzovať, čo je pravda a čo nepravda, čo je krásne a čo špatné, čo je dobré a čo zlé: máme **um** a **rozum**; — môžeme chcieť a činiť vždy, čo je dobré, a nikto nás nemôže prinútiť, aby sme chceli a činili to, čo je zlé: máme **slobodnú vôľu**; — čujeme v sebe

jakýsi hlas, čo nám hovorí: »to je dobré, to máš činiť!« a zase: »to je zlé, to nemáš činiť!« a keď vykonáme nečo dobrého, cítime v sebe pokoj a radosť; jestli ale dopustíme sa nečoho zlého, cítime v sebe nepokoj, čosi nás mrzí, a hanbíme sa za to: máme **svedomie**. Kto poslúcha hlas svedomia, čini dobre, drží sa **cnosti**, je **cnostný**; kto ale hlas ten neposlúcha, **hreší** čili pácha **hriech**. Cnosť blaží človeka, hriech ale čini ho nešťastlivým: lebo Pán Bôh dobré odmeňuje a zlé tresce, tu na svete i po smrti.

Tak pozostáva človek z *tela smrteľného* a z *duše nesmrteľnej*.

20 1. Človek.

Človek, človek tvor prekrásny
máš výborné vlastnosti,
Bôh ťa stvoril v nekonečnej
svojej láske, múdrosti.

Rovným čelom hľadíš k nebi
pánom sluješ v prírode,
zvieratá hľadia do zeme
a živoria v porobe.

Dal ti cituplné srdce,
rozum krásny, sysoký,
štihlú, spanilú postavu,
zrak velebný, hlboký.

I pozdvihni oko k Bohu;
povýž, nač si stvorený,
prečo ťa Bôh nad zvieratá
tak povýšil na zemi.

2. Trogár a gedinka.

Dve úšji máš a gedny ústa; chceš-li tu nažiťat? Máš
dosti mnoho slyšet a mluvnosti odvíhjat.

Dve oči máš a gedny ústa; tu ťi hľad zachovať: O mnohém
pomlčet máš — a přec mnoho spatřovat.

Dve ruce máš a gedny ústa; můžeš v tom žregmě číť:
Dva pracovatí magj, a gen gedben má tu gíť.

3. Prsty.

Päť prstov sa sem tam háda;
ktorému prednosť pripadá?
»Ticho! najviac sily mám ja,
viac ako vy všetci štyria!
Bezo mňa nič nespravíte!
Mňa jak kráľa ctíť musíte.
Takto palec. — »Nie tak ostre,
ukázováč hneď sa ozve;
»Najhrubšie, najtenšie veci
lepšie spravím, lež vy všetci!

Najsúcejší, najsilnejší
som ja, a tak najprednejší!
Prostředný vraví: »Pán som ja;
vy ste len moji sluhovia!
V prostredku som medzi vami,
ako pán medzi sluhami!
Na to vraví prstienkový:
»Ja musím byť viac ako vy!
Na mňa kladú perly, zlato;
že som prvý, to je za to!»

Ticho bol maľičok krátky,
nemiešal sa do tej hádky.

Lež druhý sa ho pýtali:

»Co ty povieš! sused malý?«

A on na to: »Všetkých nás

Pán Bôh stvoril, mňa jak vás.

Kto mňa stvoril, vedieť musí,

jaká úloha mi sluší!

On všetko múdre sporiadal,

aj nás dobre porozkladal!

Kto koná svoju úlohu,

ten je milý Pánu Bohu! —

Ostatní ho počúvali,

o tom múdre rozmýšľali:

keď to povážili všetci,

takéto vraveli reči:

Tak je, malý! Cenu máš

takú, jak barsktorý z nás!

4. Hrávam sa.

Ja sa hrávam, telo cvičím, to si s dovolením zičím;
lebo to je milá vec; gaľo, ľalo je chlapec, čo sa nezná pekne
baviť, musí darmo ústa zavíť; a to dievča je len mazna, čo
sa pekne zahrať nezná. Dobrým detom dobrá hračka, ale
zlým je len ruvačka.

5. Materčina.

Otec. Či vieš, syn môj, už zo školy, čím sa rozoznáva
človek od zvierata?

Syn. Ano, otecko: pán učiteľ nám povedal, že rozumom.

Otec. Tak je! Človek vie rozsudzovať, čo je pravda a
čo nepravda, čo je krásne a čo spatné; čo je dobré a čo
zlé. Zvieratá to nemôžu, ony nemajú rozumu, a preto aj ho-
voríme: nerozumné zvieratá. Ale človek rozoznáva sa od
zvierat ešte aj všelícim iným, menovite — pravda — aj tým,
že môže hovoriť?

Syn. Ano, otecko; človek má reč, a zvieratá nie.

Otec. Pekne, syn môj! To ma teší, že tak dobrý pozor
dávaš vo škole a že si všetko tak dobre zapamätávaš; po-
učím ťa teraz aj ja o nečom. — Keď si na svet prišiel, to
si ty, tak ako ktorékoľvek iné dieťa, nevedel ešte hovoriť
čili mlúviť: bol si nemlvyňa. Za dlhší čas bol si ako nemy;
okolo teba ale ozývaly sa zvuky, zvuky slovenské, najme od
drahej matky tvojej, keď ťa chlácholievala, kolisavala, uspa-
vala. Pozmenáhla začal sa ti jazyk rozyázovať, i počínal si
za matkou blábolit. Ona ťa to učila hovoriť, svet a Boha
poznávať, modliť sa a spievať. Tak si si pomaly osvojeval
reč matkinu, reč to slovenskú. Reč slovenská čili slo-
venčina je teda tvoja reč materinská tvoju materčina.
Slovenčina, syn môj musí ti byť veždy milou, akožto vzácny
poklad od drahej matky tvojej.

Syn. Oj, otecko, ďakujem vám za poučenie toto. Oj vrúcne, si ja budem milovať svoju reč slovenskú, reč materinskú!

6. Slovák — Slovenka.

Ja som Slovák (Slovenka) som od rodu, slovenského pôvodu! Moja reč je reč slovenská, ľubozvučná, premilá; v nej sa mi radosť nebeská po prvýraz zjavila, keď som začal rozprávať: »Otec môj a moja mať.« Reč tu si ja milujem, Bohu za ňu ďakujem.

Ja som Slovák od rodu, slovenského pôvodu! Slováci sú národ milý, bystrý, verný, umelý; vo vojne silný, zmúžilý, aj pri práci veselý. Ja ten národ milujem a zaň Bohu ďakujem: Sláva je Slovákovi (Slovenke) byť; Slovák som (Slovenka) aj vždy chcem byť!

7. Rozumný chlapec.

Rád ma vidí otec, mať; ja si myslím, že to všetko je len preto, že ma chcjú vychovať na človeka práve Pánu Bohu k sláve a mne k dobrému. Pamätám si, koľkokrát počul som ten milý hlas: „Naše milé, drahé dieťa! radi veru vidíme ťa; ale aj ty nás miluj! školu, knižky si piluj; pekne sa drž, počúvaj! dobre si to zachovaj, keď ťa vedú k dobrému.“ Rozumiem ja teda to, že to preto a nato milujú ma otec, mať, budem si to pamätať.

8. Dobré a zlé svedomj.

Nie horšjšo, gaťo, toho zlé svedomj pichá;
zaš nie lepšj, toho duše potogná a tichá.

Geť toňž se žáciť nauč, lekár zapaměti,

gen gaťo by židla dostal, tať do šfoly leti.

Alé toňž lekár nezna, wěta dobré milí!

gaťo šlimat pomátičty, leze do té šfoly.

Edňž ge dobrj, gen se mu tať swjty gajné čelo,

a před každj, nech ge kdo chce, postamj se smělo.

Alé toňž něco prowsiml, od každjho bočj,

twáť mu horj a od hanby nesmj ždrihnaut oči.

Čj, muž nech si kdo chce strogi sigle, pětawa mnoho,

gd se gen budem wysřihati ode wšeho toho;

moga duše muj šhwat potogná a tichá;

a kdo ge zšj, nechje ho tam zlé svedomj pichá!

9. Hádky.

Milá Boženko!

Ty si nedávno tú žiadosť vyslovila, aby sme si v listoch svojich raz i hádky zahádaly. Počínam teda ja.

Hádaj!

1. Kedy vidi slepý? *vo sne*
2. Co učinil Pán Bôh pred tvárou všetkých ľudí?
3. Čierne semä, biela niva, múdra hlava ju posieva. Co je to? *papier, káva, maso, pivo*

V najbližšom liste udaj mi rozluštenie a zahádaj i Ty mne.

V Novom Jade, dňa 12. júli 1888.

Tvoja verná

Marina Koreň.

10. Prúpovědi a počekadla.

„Hospodine, co gest človek, že gfi naň pamětliv? a syn človeka, že geg naušštevugeš? Nebo učinil si ho málo menššho angelu, slávou a ctj korunoval si geg. Pánem si ho učinil nad djem rukau svých, vsjecko si podložil pod nohy geho.“

„S stvoril Báh človeka k obrazu svému, k obrazu Božjemu, stvoril geg.“

„Před sšedivou hlavou povstaň a ctj osobu starého.“

Kto nemá v hlavě, musí mať v nohách. — Mal taký strach, že mu vlasy dúbkom stály. — Pravda oči kole. — Druhým mrvu voku hľadá, sám v svojom brvno nebadá. — Oko je do srdca okno. — Pustil to jedným uchom dnu, druhým von. — Pečené holuby nikomu nepadajú do hrby. — Dobré sa jej lica plameňom nechytia. — Slovák ochotne r

vuje prse za očinu. — Leží mu ona na srdci. — Záchovaj si

srdce čisté, potom máš aj nebe isté. — Má dlhé prsty. — Mocné je rameno božie. — Už je jednou nohou vo hrôbe. — Proti smrti niečo lieku. — Čistota pol zdravia. — Kto sa skromne drží, lásku si utrží. — Človek bez vďačnosti, hoden ošklivosti. — Kto je ľudom nezdvorilý, nebýva jim nikdy milý. — S poctivosťou najdial dôjdeš.

11. Píseň o človeka poruffenj.

1. Pamatuj človeče, Proč tě Pán Bůh stvořil, Nade vše stvořenj Na zemi povýšil: Proto, Abys genu slaužil.

2. Vzácné tobě darj Tworce twůg darowal, Dal ti rozum zdravý, Bys njm se spravowal, Dussi k spasenj dochowal.

3. Přessiti zakázal, Wydam přikázanj; Blého i dobrého Přissel si k poznánj Strze Sich přestupowanj.

4. Odplatu zasljbil Každému za enosti Dáti sprawedliwau z paubé své milosti, z trest za wse neprawosti.

5. Ne ty swewolně Činjš mnohé chyby, W swětě rozkoš mage, Co se tělu ljbj Pácháš, Přikázanjm zhrdáš.

6. Prawdě gsi odporaj, Přichau se nadýmáš, W žlosti neustupně Nad giné wypináš: Hdmj! Twého žde nic nemáš.

7. Krátčj wěť na swětě, Twá letá pominau; Gato rosa w létě Utechy twé zhnau: Bozueg, Čloweče, swau Hdu.

8. Pokoř se w modlitbě Tiché Bohu swému, Božádeg lékářstwj Sobě nemocnému Spisse Dd Krista Gežisse.

XII. Bôh a jeho kráľovstvo.

A. Opis gednotliwých wlastnosti Božich.

1. Lásta Božj.

Lásku Božj wyprawuge wůkol wšsecko stwořenj; lásku, gež nás stále blažj a se nikdy neměj.

Lásku, gež nám žiwot dala, i wse čeho potřebj; lásku tu i srdce djetel nechat wděčně welebji!

„Bůh lásta gest.“

„Dkuste a wizte, gať dobrý gest Hospodin; blahoslawený člowěť, kterýž doufá w Něho.“

„Každě dánj dobré a každý dar dokonaly z hůry gest sstupugjci od Duce swětěl.“

2. Všemohoucnost Boží.

Nebeša i wogška gegich,
i hmežd gasných tisícje
glautě djlo Twárce twěho
wšsemohaucj prawice.

Země, moře — wětrj, bauře —
zima, leto — den i noc,
doliny i strmě stráně
wyprawugj Boží moc.

Wšsecko což se w swětě hýbe, ruka Páně stwořila: —
tebe pať — ó, wěz to, diťko! pro wěčnost tež určila.

„Nebo On řekl, a stalo se; On rozkázal, a postavilo se.“
„Bůh náš gest na nebi, čině wšsecko, což se mu ljbj.“

3. Wšsewědaucnost a wšsudypřjtomnost.

Oko Páně proniká
negtagněššj skrýšje,
temnau noc i samotu,
paláce i chýže.

Před swětem ccaukryto,
o čemž nišdo newj, —
negtagněššj myššlenj
Pán Bůh gednau zgewj.

Onť gest s námi w každy čas — i na každěm mjšťě;
a řohž wšse nás opuštj gest on s námi gště.

„Prwě než gestě mám na gazyku slowo, ay, Hospodine,
Ty gž to wšsecko wjš.“

Kanžbych zassel od ducha Twěho? aneb kanžbych před
twáři Twou utekl? Gestlže bych wstaupil na nehe, tam gšj Ty;
paťki bych sobě uštlal w hrobe, ay, přjtomien gšj. Wžal-
li bych řjzla záře gštňj, a zaletěl bych, abych bydlil při
nejdalššim moři; i tam by mne ruka Twá provedla; a prawice
Twá by mne popadla.“

4. Swatost a sprawedliwost.

Swatý gesti Pán Bůh náš, zlého nenáwidi,
a to samě žádá šj tež od nás lidj.

Zatwrdilě hřššnyky přjšně wždy trestáwá,
řagjcjm wšsak ochatně milost swogi dáwá.

„Ty, o Bože šilný, neoblibugeš bezbožnosti; nemá mjšta
u Tebe neschetnyš.“

„Nemyšte še, Bůh! nebude pošmjwán; nebo cožbykoli roz-
šjwal člowěť, toť bude i žjti.“

5. Věčnost, neproměnitelnost, věrnost.

Čas minau, wisse je měnj.

při něm čas se shledáwa;

Bůh wissal věčně zůstáwa,

Co čas slibil to se stane,

aniž gaťe proměněnj

24. ~~Gezrußit~~ On slowo dané.

„Ty pak gšti tentiž, a leta twá niřdy nepřestanau.“

„Rebe a země pominau, ale slowa má niřoli nepominau.“

B. O Bohu a jeho milém Synu Gežisji Kristu.

1. Pána Boha widěti nemůžeme, nebo on gest duch; ale jeho djla widíme na nebi i na zemi. Co lidé udělati nemahou, on gedinj učiniti může. On dáwa živo- bntj a zachowáwa to, co od něho bylo učiněno. Od Boha máme dušsi i tělo a giné dary; cokoli je dokonalého, pocházi od něho.

Bohu gest powědomo, co bylo, co ge nřnj i co bude na wěky. On widj, co se děge na nebi i na zemi, on i naši dušsi widj; on wj, čeho žádáme i co konáme. Warugme se toho, co se Bohu neljbi.

Mnoho wěci gest na swětě, které žádná lidská ruka neudělala. Wěci takowé gsau: hory, skály, wody, celá tato země, hvezdy, měsje, slunce, celé to nesmjrné nebe; a na této zemi živočehowé, a co ge tu nade wšsecko giné, osoby lidské, lidé, a také angele. To gsau djla Božj.

Poněwadž nemůže wšsecko, což na swětě widjme, lidskými rukami uděláno býti, tehdy musj ginj učinitel a mistr býti, kterjž wšsecky tyto wěci a osoby mistrowně učinil; od něhož, sřrže něhož a w něm to wšsecko gest. A ten učinitel a mistr wšseho toho gest **BŮH**.

Poněwadž pak ničeho nebylo, dokud toho wšseho Bůh neučinil; tehdy Bůh ty wěci na swětě, celý ten swět, lidj i angely učinil z čeho? — Z ničeho.

Toho wšseho tak učiniti niřdo nemohl, ani nemůže, gen sám Bůh. A proto, že Bůh to wšsecko tak učinil, musj se řeci, že Bůh to wšsecko stwořil. Rebo z ničeho něco učiniti, gest tolik, co stwořiti. A tak Bůh gest stwořitel nebe i země i wšseho, což w nich gest.

2. O tom všem nepochybně a na to aniž bychom myslili nemohau nerozumní živočichové. Jen člověk může svou rozumnou dušičkou Boha, svého stvořitele poznati; on jest nepřehlédnutelně stvořen na zemi. Velikau lásku dokázal Bůh člověku zajištěním, že obdaril jej k obrazu svému stvořenou dušičkou; ale největší láskou a dobrotou Boží k člověku zjevila se přece v tom, že smiloval se nad padlým hříšným člověčenstvím a dal mu svého jednorozného Syna **Gejzse Krista**, aby lidy poučil z hříchů vykoupil a spasil. Nebo

Tak Bůh svět ten miloval,
že nám Syna svého dal;
spaseni by všichni byli,
když by v něho uvěřili.

Já my, děti, přisvědčíme,
Pánu slávu vzdámevte:
Onť i za nás vydal sebe,
by i vám vydobyl nebe.

3. Bůh stvořil nás k tomu, abychom jej, toho jediného pravého Boha a toho, kteréhož on poslal Gejzse Krista poznali, milovali, jemu sloužili a s touto věčnou spásenou dosáhli. My ale milujeme Boha a sloužíme mu, když v něho věříme a jeho svatou vůli plníme, t. j. když jeho přikázání zachováваме. „Kdožebych měl přikázání má a ostrýchal gich, onť jest ten, kterýž mne miluje.“

Co věřiti, a jako Bohu sloužiti máme, to učil nás Spasitel Gejzš Kristus; on jest zakladatel našeho svatého **náboženství**. „A není v žádném jiném spasení, neboť není jiného jména pod nebem daného lidem, s kterých bychom mohli spaseni býti.“ Vidě uči se náboženství nade všecko z jedné knihy, která se jmenuje **Písmo svaté** aneb **Bibli**.

Písmo svaté dělí se na Starý a na Nový Zákon.

C. Někteří biblické historie.

I. Ze starého Zákonu.

1. **O stvoření.** Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země pak byla nesličná a pustá, a tma byla nad propastí, a

Duch Boží vynášel je nad vodami. Vtedy řekl Bůh: „Bůh světlo“; i bylo světlo. A oddělil Bůh světlo od tmy; a tak byl večer a den první. V druhý den rozšířil Bůh oblohu nebeskou. V třetí den oddělil na zemi vody od sucha a rozkázal rostlinám ze země vyrostati. V čtvrtý den učinil slunce, měsíc a hvězdy; v pátý ryby a ptáky; v šestý den rozkázal zvířatům pozemským ze země vygti. Potom řekl Bůh: „Učinme člověka k obrazu a podobnosti našemu, kterýmby panoval nad rybami mořskými, nad všelikým ptáctvem a zvířaty a nad celou zemí.“

I stvořil Bůh člověka k obrazu svému; stvořil pak muže a ženu a požehnal jim, řka: „Blahobřeť a rozmnožte se, naplňte zemi a podmaňte ji!“ — A viděl Bůh vše, což učinil, a ai, bylo velmi dobře! — Sedmého dne odpočinul Bůh od díla svého a nazval geg sobotou, t. g. dnem odpočinití a posvětil ho.

2. O pádu člověka. Adam a Ewa byli první lidé na světě. Pro nich učinil Bůh v Eden pěknou zahradu, ráj, u jehož prostředku byl strom „vědení dobrého i zlého.“ Z tohoto stromu zapověděl Bůh Adamovi gisti, řka: „Z každého stromu rájského gisti budeš; ale ze stromu „vědení“ nikoli negeš; nebo ve kterýkoli den bys z něho gebl, smrti umřeš.

Had pak byl chytrý, a řekl ženě: „Nikoli nezemřete smrtí — ale wj Bůh, že w kterýkoli den z něho gisti budete, otevrou se oči vaše, a budete gafo bohové, vědauce dobré i zlé.“ — Žena usaudila, žeby ten strom o všem měl býti dobrý k gidlu, kdž slauží k nabytí rozumnosti; proto wzala z ovoce geho, a gebla; dala také i muži svému, a on gebl. Tedy otevřeny gsau oči gegich, a poznali, že gsau nazi. I nawázali listi stromého, a nadělali sobě záster.

Večer přišel Stvořitel do zahrady, wolage: „Adame, kdež gfi? Adam pak a Ewa strhvali se u prostřed stromowj rájského, nebo se báli. Kdž tedy odpowjdati měli, proč přikázanej Božské zawrhli: tu gedem na druhého winu wzkládal. Adam totiž řekl: „Žena mi dala ze stromu toho.“ Ewa pak mluwila: „Had mne podwěbl.“ Kež na tom nepřestal Stvořitel, ale wyhnal ge oba z ráje, a nadto každému naložená gest zwášttní gessťe pokuša. Gwě Bůh řekl: „S bolestí roditi budeš děti, a pod mocj muže twého bude žádost twá, a on panowati bude nad tebou.“ Adamovi tež mezi giným i to řekl: „W potu twáři své chléb gisti

nebo

prach gfi, a w prach se nawrátjš.“ Gadu pať řekl Bôh: „Semeno ženy potre tobě hlavu.“

(Bôh gménem zaslíbeného semene ženského nic gineho je nerozumi, gediné Gejzís Kristus, který w plnosti času ze ženy měl se naroditi a hlavu dáblu potřstti.)

3. Bratrská vražda. Adam měl dva syny; gméno staršjho bylo Kain, a mladšjho Abel. Kain byl oráč, Abel pať pastýř ovbec. Štalo se, že obětowali tito dva bratři obět Hospodinu: Kain z úrody zemské, Abel z prvorozených věcj stáda svého. Byla pať obět Abelowa přjgemněgšj Hospodinu, než Kainowa, nebo Abel obětował u wšre, Kain pať byl tvrdosšigný a záwistivý. Protož rozljtil se Kain náramně; a když opět gednau byli bratři na poli, zabil Kain Abele.

Tedy řekl Hospodin Kainowi; „Kde gest Abel bratr twýg?“ On odpowěděl: „Nevím! zďalž gsem gá strážným bratra svého?“ — Š řekl Bôh: „Co si učinil? Hlas krwe bratra twého wolá ke mně ze země. Protož nyní zlořecaný a tulákem budeš na zemi. Nynj Kain upadl w zausalstwj, a řekl: „Wěššj gest nepravost má, než aby mi odpustěna býti mohla.“

† Tak tedy odšjel Kain od twáři Hospodinomi se ženou a dčtkami swými, a wystawěl potom prwnj město na zemi a nazwal ho gménem syna svého Enoch. Geho potomci byli wšbec bezbožnj lidé, kteří w Bšsmě swatém synowé lidšstj slugj. Město Abele pať dán gest giný syn Adamowi, gehož gméno Sét, což se wykládá; náhrada za ztratu. Sětowj potomci byli bohobognj lidé, a proto i w Biblj gmenugj se synowé Božj. Mezi potómky Sětowymi pamětný gest Matuzalem, který mezi wšsemi lidmi negdlauzegj žiw byl, totiž dewět stó šsedesáte a dewět let.

(Abel byl obrazem Pána Gejzisse od bratřj swých, Židů, newinne usmrcešého, Kain pať obrazem Židů po wesskeré zemi rozptylených.)

4. Potopa. Čim wjce se lidé rozmožowali na zemi tmj wjce se i zlost mezi njmi rozmáhala. A když gž ani potomci Sětowj nechťeli Duchu Božjmu powolni býti, tedy řekl Hospodin: Wyhladjm ze zeme člověka, kterého sem stwořil.

Než mezi lidmy byl i jeden dobrý. Tento se gmenowal Noe. Řekl tedy gemu Bôh: „Učiň sobě koráb, gehož dlawhost bude třista loktů, šširokost padesáti loktů a wysokost třidceti loktů, a pofoge w něm. Nebo, ai gá uweđu potopu na zemi. Ty pať we-

25

† Křížikom poznačené odseky pořážne přibehy môžu sa až vo vyšších triedach prebrať.

gdeš do korábu i synové twogi, žena twá, i ženy synů twých s tebou; a uvedeš do něho ze wšech živočichů po dwau z každého druhu, abys ge živé zachowal na zemi. Kromě toho naber s sebou wšeliké potravny, aby byla tobě i gim tu pořmu.“

A Noe učinil tak. Když pať do korábu wšel, protřeny gsau wšecky studnice propašti, a průduchové nebesťj otwřjny gsau. S byl přjwal na zemi za čtyřidceti dnj a čtyřidceti nocj, tak že wodny přitřhly na patnácte loktů i negwňššj hory na zemi.

Když pať wodny po 150 dnech konečně upádati počaly, odpočinul koráb Noe na hore Ararat. Tu chtěl zwědětj Noe, zdáljž by powrch země giž osussen byl; proto rozdlňm časem wypoústěl ptáky z korábu. Nejprw křawce a potom tři holubice. Křawec wyletuge, zase se wracowal. Podobně i prwnj holubice se wrátjla. Druhá nawracuge se, přinesla list oliwowy, utřzený w ustech swých. Třetj se nenawrátjla wjce, nebo země giž byla uschla.

Když Noe z korábu wysšel, obětowal zápalu Hospodinu; načež Hospodin řekl: „Nebudu wjce zlořečiti zemi pro člověka; nebo wysšlenj srdce lidškého zlé gest od mladosti geho; nybřz do-lawadž země trwati bude, setj a žen, studeno i horko, leto i žima, den také a noc nepřestanau.“

Tedy požehnal Bůh Noemowi a synům geho, wšel we smlawu s nimi a na znamenj smlawy této, krásnau sedmibarownau duhu na obloze postawil, řka: „Totoť bude znamenjm smlawy, kterauž sem učinil mezi mnou a wšelikou duššj žiwou na zemi.“

5. Wěže babylonšká. † Když se pať lidé opět rozmnožili, umjnili sobě město založiti, a w něm wěži, gegjžto wrch by k nebi dosahowal, wystawiti, aby sobě tak slawné gméno učinili, a po wšj zemi snadno rozptřleni býti nemohli. Toto wšak počjnánj gegich neljwilo se Hospodinu; pročež řekl: „Estupme a zmaťme tam gazyk gegich, aby geden druhého gazyku nerozuměl!“ Byla totiž až po tu dobu gediná tolko řeč na zemi. S přestali stawěti města, kteréž pať nazwáno gest Babel, t. g. zmatenj. Odtud rozptřlil ge Bůh po wšj zemi.

6. Abraham a Sára. Mezi potomky Noe žil w Kanaan bohobogný Abraham (asi okolo roků 2000 před nar. Kr. P.). Když gednau Bůh s Abrahamem mluwil, dal mu toto slawné zasljbenj: Požehnanj budau w tobě wšecky čeledi země. Toto znamenalo tolik, že se Spasitel wšech lidj z potomků

Abrahamových narodj. Abraham měl sice manželku, gegjž gméno bylo Sára. Mez ona dítky nerodila, neploďná gšauc. Nebýlo k tomu giž žádně ani nadege, nebo oba byli sešleho wětu.

Awšak přece uwěřil Abraham, že Bůh swé zaslíbenj doplnj; tať že tato wjra počěna mu gest od Boha za spravedlnost. — Když gednauc Abraham pozdwihl oči swych, a ai, widěl tři muže neznámě k sobě gdaucj. To pať byl Syn Boží s dvěma angely, kterj wšickni lidstau twárnost byli na se přigali. Abraham prošil těch třj mužů, aby se k němu sklonili, rozkázaw přinešti wodu, aby umyli nohy swé. Potom wědl ge pod strom, a předložil jim tele mladá, podpopelně koláče, mléto a mášlo. Sára, manželka geho, nebýla sice při stole, ale wšak w kuchyni wšseco wohla slyšeti, co bylo praweno při gidle. Mezi ginými slovy řešl Hospodin Bůh Abrahamowi: „Gistotně se nawrátjm k tobě, a ai, syna mji bude Sára, manželka Twá.“ Sára pať slyšecj to u dweřj, smála se. Ale Bůh domlawal jí za to, a řešl: „Zdátiž co nemožného bude před Hospodinem?“ Ona sice chtěla se wymlawiti, zapjragc, že se nesmála. Bůh wšak jí přestwědčil a řešl: „Neniť tať, ale smála si se.“ Mezitjm zaslíbenj se doplnilo, a syn, gehož porodila Sára, nazwán gest gménem Izák. To se stalo, když Abraham byl we stu a Sára w dewadesáti letech.

7. Sodoma a Gomora. † W městě Sodomstjch nebýlo wjce bohabogných lidj, kromě Lóta a rodiny geho. Lót sedě pod wěcer w bráně domu swého, uzšel dwa angely přicházeti do města. Tito když na prosbu Lótowu, přes noc u něj zůstali, lidé sodomstj celau noc tať welikau prostopassnost a zlobu prowodili, že od angelů slepotou raněni byli, tať že ani dweřj na domě Lóta nagiti nemohli. T řešli angelé Lótowi: „Máš-li gestě zde někoho, kterjžby tobě náležel, wyweď ho z mjišta tohoto, nebo zkazime mjišto toto.“

† Lót oznámil to přjbužným swým. A když oni s odchodem prodšewali, tedj uchopili angelé wšsech za ruce, a wywědli ge wen z města. Před bránou přikázali jim, aby pospjchali a neohlědali se zpět, ažby na horu přišli. Tehdy Hospodin deštil na Sodomu a Gomoru srou a ohněm a zpustossil wšsecku tu rowinu, kde se až podnes mrtwě moře nalezá. Lót zwolil sobě městěčko Sěgor za útočiště. Žena pať geho se na útěku ohledla, a proto obrácena gest w slaup solný.

8. Izák. Když pať ty wěci pominaly, zkaussowal Bůh Abrahama a řešl mu: „Bezmi nynj Izáka, syna swého gedineho, kteréhož milugeš, a gdi do země Moriah a obětug ho tam w obět

zápalnou na gedné hoře, o něj povym tobě. Tedy wstow Abraham welmi ráno, opětal osta swého a wzał dwa služebnjtj své a Izáka syna swého se sebou. Třetjho dne, kdž to mjsto zdaleka uzřeli, rozlázal služebnjtám swým, aby pozůstali s oflem a wložil dřjwj k oběti zápalné w Izáka syna swého; sám pak něš oheň a meč w ruce. S slli oba spolu. Mluwě pak Izák k otcí swému, řekl: „Dítě můg, ai teď oheň a dřjwj, kdž pak gest owce k zápalné oběti?“ Abraham odpowědel: „Bůh opatřj sobě zápalnau oběť synu můg!“ S slli oba spoly w tichosti.

A kdž přislli k mjstu tomu, udělal tam Abraham oštář a položil nan dřjwj, a swázaw syna swého, wložil ho na dřjwj; potom pak wztáhl ruku swau a chtěl ho zabiti. Tedy zawolal na něho angel Hospodinůw: „Abrahame! Abrahame! newztahug ruku své na pachole; neboť sem gíž poznal, že se Boha bogjs, kdž si newdřstl synu swému gedinému pro mne.“ A pozdwiw Abraham očj swých uzřel škopa, wězjcjho w trnj za rohy. S wzał ho a obětowal mjsto syna swého.

Tato poslussnost ljbila se tak welmi Hospodinu, že poznowu gessť přigal Abraham to požehnánj, totižto že w semení geh o požehnánj budau wšicnj národowě země. —

Kdž měl Izák 40 let, wgal sobě řizenjm Hospodinowym Rebeku, dceru Bathuelowu za manželku.

9. Izák a Ezau. Izákowi porodila Rebeka, manželka geho, bljzence, gegjchžto gměna gšau: Ezau a Izák. Prworozený, Ezau, byl lowec; Izák pak bydlel we stanech předstj swých. Sednau, kdž Izák uwaril krmičku, řekl mu Ezau: „Děg mi prosjm gisti krmě té čerwené, nebo gsem umdlel na poli. Dñen mu wšaf řekl: „Brodeg mi prworozenstwj své pod přjsahou.“ — Kdž se pak Izák sestaral a possly oči geho, tak že newiděl, řekl Ezawowi, synu swému, kteréhož milowal: „Gdi a ulow mne zwěčinu, a přistrog kmi, gakaž rád gjdám, atby požehnala tobě duffe má, přmē než umru. Kdž pak odesel Ezau, přistrogila Rebeka kmi z kozelce a poslala s nj syna swého Izákoba, na něhož lastawá byla, k otcí, aby požehnánj Ezawowi lstiwě uchwátíl.

S řekl Izák otcí swému: „Dítě můg!“ Izák pak řekl: „Kdož gší ty, synu můg?“ S odpowědel Izákob: „Gá gsem Ezau, prworozený twůg; sedni a gez z lowu mého, aby mi požehnala duffe twá.“ Tedy omakal geg otec. Měl zagistě Ezau ruce chlupaté, Izákob pak hladké. Matka wšaf Izákobowa pokryla ruce geho řsřj kozelcj.

Ížák tedy byl w tom domněni, že gest před ním Ezau. A když se nasytil a napogil, řekl Jákobowi: „Přistup nyní a polib mne, synu můj.“ Potom požehnal mu, řka: „Degž tobě Bůh z rosy nebeské a z tučnosti zemské i hognosti obilj a wjna. Nechť slaužj tobě lidé a sláněgj se před tebou národové; nechť gšau zlořečeni, genžby zlořečili tobě, a požehnáni, kteršby dobrořečili tobě.“ — Sotwa že wyšsel Jákob od Ížáka otce swého, přišsel Ezau, bratr geho z lowu, a pripravil krmě chutné. Zwěděn wyšaf, že Jákob podwodně uchwátíl požehnanj geho, s plácem řekl: „Požehneg mně také otce můj!“ Ížák pak i gemu požehnal, řka: „A w tučnosti země bude bydlenj twé a w rose nebeské shárn, a w meči swém žiw budeš, a bratru swému slaužiti budeš; ale přigde čas, že budeš panowati, a swržeš gho se šfige swé.“

Z té přjčiny w nenávisti měl Ezau Jákoba, a chtěl geg zabiti. Jákob ale utekl k Lábanowi, bratru Rebečy, do Harán. Klam Jákobůw a Rebečy wyšaf neljbil se Bohu, pročež poslal na Jákoba mnohá zkauffenj.

**Co Bůh ráčil zasljbiti,
to se musí i splniti;
ale každé wynucenj
přiwodj k zlému činěnj.
Co gest tobě přisljbeno,
bude také naplněno.**

10. Wystěhowánj Jákobowo. Když Jákob cestowal k ugi swému, stalo se, že gednau musel přénocowati na poli, podleže sobě kámen pod hlavu. Í widěl we snách řebřjč, který stál na zemi a až k nebi dosahowal. Angelé pak Božj sestupowali a wystupowali po řebřjč, a Hospodin stál nad ním, a řekl Jákobowi: „Gá gšem Hospodin Bůh Abrahamůw a Ížákůw; w tobě a w semeni twém požehnánj budau wšecch čeledě země; gá gšem s tebou a neopustjm tebe.“ Když Jákob procitnul, označil toto mjšto kamenem, který pod hlavou měl, a nazwal ho Beth El, to gest: dům Božj. — Když pak přišsel do Harán, našel u studnice sličnau Ráchel, dceru Lábanowu. Í zamilowal gi a slaužil za ni sedm let. Lában wyšaf zawědl Jákoba a dal mu Lju na mjšto Ráchel za manželku, řka: „Í za tuto mi slaužiti budeš sedm let.“ Jákob i to učinil.

Když Jákob čtrnáctiletu sluzbu dokonal, zůstal u Lábana gessť šest let. Potom ale, když bohatstwj welikého nabyl, odstěhowal se i s čeledj swou do země otce swého.

Na cestě obáwage se Jákob hněwu bratrč swého, poslal k

němu služebný s dary velikými, aby se poklonili genu. I přepravil zástup svůj přes řeku Jábok, on pak sám zůstal pozadu.

Tu zapásl muž gahší s ním až do switánj. A když se rozednívalo, řekl muž ten: „Buť mne, nebo zařwítává!“ Jábok ale řekl: „Nepustím tě, leč mi požehnáš!“ I dj genu muž: „Nebude wíce nazhováno gméno twé Jábok, ale Izrael (t. g. přemáhač Boží); nebo si wítězky zacházel s Bohem i lidmi, a přemohls“ — Ezau pak zapomena na provinění Jáboka, wysšel mu wstříc, a padna na sřigi geho, plakal. I nawrátíl se Ezau cestou swou; Jábok pak přišel k otci swému do země kananegské.

11. O Jozefowi. Jábok měl dwanácte synů. Neglepš; z nich byl Jozef; proto ho otec nade wšsecky milowal, a udělaj mu sukni promenných barew. Té mu záwiděli bratři geho a polčali ho nenáwiděti. Mimo to měl Jozef dwa sny; že totiž wázali snopy na poli, a geho bratrů snopy klaněly se snopům geho; potom že widěl, kterať slunce, měšce a gednácte hwězd klanělo se genu. Tehdy otec domlawal Jozefowi, řka: „Zdálíž přigdeme gá a matka twá i bratři twogi, abychom se klaněli před tebou?“

I poslal gednauc Jábok Jozefa ku bratrům kterj pášli stáda, daleko od Sichem, aby ge nahlédnul. Kterjžto uzřewisse ho daleka, řekli: „Ei, mistr snů teš gde, poďme a zabime geg!“ Wšsať Ruben, negstaršj bratr, řekl: „Nemiléwogte krwe geho, uwrzte ho radegi do cisterny; nebo chtěl ho wysloboditi z ruky gegjch. — Když pak ho tam již byš uwrhli, uzřeli kupce izmaelské, cestugicj do Eghypta. Tedy řekl Juda bratrům swým: „Boďte, a prodegme ho!“ I probali Jozefa za dwacet sřjbrných. Sukni pak geho pokropiwisse krwj, poslali otci.

Jábok, uzřew sukni syna swého Jozefa, zarmautil se welmi a nedal se potěšiti, řka: „Sukně syna mého gest, zwěr ljtá zezrala geg, konečně roztrhán gest Jozef; gá w zármutku wstauwjm za synem swým do hrobu.“

12. Jozef w Eghyptě, w domě Butyfarowě. † Izmaelité probali Jozefa w Eghyptě, gako otroka Butyfarowi, dworenjnu krále eghyptského. Dworenjn tento, wida wtip a pobožnost Jozefowu, a že wšsecko, cokoli činil, Hospodin k prospěchů přiwědl; předstawil ho domu swému, a wšsecko swé gměnj dal w ruku geho. Tak měl Jozef i we swém otroctwji přjgemné dny.

† Měl pak Putyfar nesseslechtnau ženu, která Jozefa k velikému hříchů a newěrnosti zvěsti chtěla. Jozef ale řekl jí! "Gaf bych učinil tak velikau nesseslechtnost, a hřěšil proti Bohu?" Widauc tedy žena, že se dle wůle gegi neděge, proměnila tuto swau žádost w pomstu, a obžalowala ho před swým manželem, gako kdyby on gi byl k newěrnosti pobyzel. Kacež rozkázal Putyfar Jozefa do žaláře wsaditi.

13. Jozef w žaláři. † Jozef nalezal se nyní w žaláři mezi zločinci. Hospodin wšak dal gemu milost u wladáři nad žalárem, tak že tento důwěru k němu měl, a gemu wšsech wězně swěčil. A na tento způsob Jozef i w samém žaláři snestitelně dny naleznuł.

† Toho času byli i dwa králowští wězňowé, gedem totižto wladár nad ššentýři a druhý nad pekari do žaláře wsazeni, a přišli i oti pod spráwu Jozefowu. Gednoho dne naleznuł ge welice zformaucené. Když pak se ge na příčinu toho tázal, wyprawowali mu, že oba w noci zwlášttnj sny měli, a nemagi, kdoby gim ge wyložil. — "Wyklad gegich přináležj samému Bohu," řekl Jozef; "wyprowugte mi ge wšak!"

† Spráwce nad ššentýři wyprawowal, řka: "Zdalo se mi we snách, že sem widěl před sebou wimný kmen, a na něm tři ratolesti, kterýchto kmen poznenáhla rostl a kwěl, až k sezdání přišly hrozny geho; gá pak mage kofljk Faraonůw w ruce, bral sem hrozny, wytlačowal ge do kofljka a podával ho Faraonowi." J odpowědel Jozef: "Ty tři rěwowé gsau tři dnowé. Po třech dnech powyšj Farao hlavy twé, a k úřadu twému tě nawrátj, i budeš podawati kofljka do ruky geho. Ale mēgž mne we swé paměti, když se ti dobře powede, abys zmjnků učinil o mne před Faraonem, a mne wyslobodil z domu tohoto." Wida pak spráwce nad pekari, že na dobrau stránku wyložil sen tento, radowal se, a řekl Jozefowi: "Mně také zdalo se we snách, že sem nēšl tři kofse na hlavě a na wrchným bylo rozličné pečiwow pro Faraona, a ptáci gedlj z něho." Jozef odpowědel: "Tři kofse gsau tři dnowé. Po třech dnech odegme tobě Farao hlavu a oběšj tě na dřewě a ptáci budau gisti maso twé z tebe."

† J stalo se třetjho dne, když Farao den narozenj swého slawil, že se rozpomenul na tyto dwa wězně a nawrátil negwyššjho nad ššentý k mjstu geho; wladáři pak nad pekari oběšti rozkázal. Radowal se prvňj se štěstj swého, ale na Jozefa ne-

vzpomenul. Po dvou letech měl Faraos sen, a žádného se nena-
ležalo, kterýchby mu ho byl vyložiti mohl.

14. Jozefovo povýšnění. † Nyní teprv rozpomenul se
negvoňšší sstentýr na svůj slib. S vypravoval králi, že v žaláři
nalezá se geben mládenec hebrejský, genž někdy gat gemu samémur,
tak i pečari sny náležitě byl vyložil.

Byl tedy Jozef hnedky ze žaláře vypuštěn a přeb krále
doweden. S řekl mu král: „Měl sem sny, a není, k soby, mi ge
wyložil; o tobě pať slýssel sem, že umýš dobře wykládat sny;
Jozef odpowěděl řka: „Není to má wěc! Bůh wšsal oznámj
sskafné wěci Faraonowi.“ Tedy wyprawowal král takto: „Zdalo
se mi we snách, že sem stál na břehu Nilu (řeky přes Egypt
tekaucj). S potoka toho wystupowalo sedm kraw tlustých a pěkných,
kteréžto pášly se na mokřinách. Za nimi wystupowalo sedm giných
kraw churawých a sšeredných welmi a hubených, gatowých sem
newiděl we wšji zemi egyptské. A zežraly krátoy ty hubené a
ššeredné sedm kraw prwnějšjich tlustých, a přece i pozatjm byly
na pohleděnj tak mrzké, gako před tjm. S procitnul sem. Smed
zatjm widěl sem we snách sedm klasů wyrostlých ze stebła gedno-
ho, genž plné a pěkné byly; za těmito wycházelo sedm klasů
drobných, tenkých a uswadlých; které pohltili těch sedm klasů plných.“

Jozef odpowěděl Faraonowi: „Sen gest gednoštegny. Což
Bůh činiti bude, to ukázal králi. Sedm kraw a sedm klasů pěkných
gest sedm let úrodných; sedm pať kraw hubených a sedm klasů
uswadlých, bude sedm let hladu. A, sedm let nastane, w nichž
bude hognost weliká we wšji zemi egyptské, a po nich nastane
sedm let hladu. Je pať opětowan gest jen Faraonowi po dwa-
krát, znamená, že to Bůh gisté a tjm spjisse wykoná.“ — „Pro-
tož nyní,“ prawil dále Jozef, „ať wyhledá Farao muže opatrného
a maudrého, kteréhož by ustanowil nad zemj egyptskou. Tento ať
běře páty djl z úrod země po sedm let hogných od gednohotaž-
dého, a potrawy w městech ať se chowagj pilně, aby nebyla zta-
žena země tato hladem.“

Wyklad tento zaljbil se Faraonowi spolu i s tou radou,
kterau mu dal Jozef. Tedy řekl služebnjům svým: „Magdeme-liž
podobného tomuto muži, w němžby byl duch Boží?“ Ustanowil
tedy Jozefa nade wšji swou zemj, a řekl mu: „Toliko stolicj
králowskou wyššj nad tebe budu.“ A šňaw prsten s ruty swé,
dal geg na ruku Jozefowu, oblekl ho w rauchy kmentowé, wložil

zlately řetěz na hrdlo geho, a dal ho na swém královském voze voziti a před ním wolati: „Klaněte se!“ Potom řekl Farao Jozefowi: „Gá gšem Farao; bez dopuštění twého nepozdvihne žádný ruky ani nohy své we wšij zemi egyptské.“

Tak powššil Bůh Jozefa.

15. Bratři Jozefowi w Egyptě. Co Bůh oznámiti poručil, to se i stalo. Přišlo totižto těch sedm let úrodných a Jozef shromáždil pátý díl wšseligakých potraw z celého Egypta, což tak mnoho učinilo, že mu ani počtu nebylo. Za těmito počalo sedm let hladu přicházeti; a rozmáhala se nauze po wšsich okolných krájinách, tak že wšsecko do Egypta přicházelo, a od Jozefa, co bylo potřebj, kupowalo.

Byl pak nedostatek i w zemi kananegské. Tedy řekl synům swým Jákob: „Co hledjte geden na druhého? Slysšel sem, že magj potrawu w Egyptě; gděte tam a kupte nám odtud, abychom žijw byli a nezemřeli.“ Š islo deset bratrů Jozefowych do Egypta, Bengamin pak sám zůstal při swém oci. Přišli tedy před Jozefa a splaněli se před ním twářj až k zemi, gakožto před zwláštijnim egyptským pánem. Učtoli ale on ge poznal, přece se ukázal k nim gako cizj a twrdě mluwil k nim, řka: „Odkud ste přišli?“ Oni řekli: „Ze země kananegské, abychom nakaupili chleba.“ Tedy řekl jim Jozef: „Spehěři, gste! a přišli ste, abychom hledli neperwná mjsta země.“ Kterjžto odpowěděli gemu: „Nemáme pane náš! my negsmě spehěři, ale poctiwj lidé, dwa bratři a jnowe gednoho muže, negmladšj z nás gest nynj w brnem našim domu, a gednoho nenj.“ Načež Jozef: „Potom poznám, jakliž prawdy mluwjte, neboť: wysšlete ze sebe gednoho, ať přiwede negmladšjho bratra washeho, wy pak u wězenj zůstanete.“ Na to dal ge ipotu wšedy do wězenj za tři dni. Třetjho pak dne powolal ge před sebe a řekl jim: „Gá se bogum Boha a žádnému nechci křiwdy činiti. Baněchegtež gednoho z was w žaláři; wy pak gděte a odnešte obyj do domu swých. Bratra ale swého mladšjho přiwedte ke mně, nebo gurate zemřete, když se opět sem nawrátjte. Š mluwili geden k druhému w galském židowském: „Totot prowiniłi sme proti bratru swému; neboť wšdělí sme sauženj dusse geho, když nás pokorně prosil a newyslyšsely sme ho; protož přišlo na nás sauženj toto.“ Newěděli wšak, žeby rozuměl Jozef, nebo strze tlumače mluwil s nimi; při těchto pak slowjch obrátil se od njch a plakal. Potom rozkázal Simeona před očima gegich swázati a do žaláře wsaditi; ostatnj odesšli do domu swého.

Otec gegich uslyšew věci tyto, zarmoutil se welice a řekl: „Wy mne zbawugete synů: Jozefa nenj! Symeona nemám! a Bengamina též chcete wzjiti? Na mneš gšau se wšsecky tyto věci swalili. Restaupjt syn můg s wámi.“

16. Druhý příchod bratrů Jozefowych do Egypta.

Poněwadž se w zemi kananegské i nadále hlad zmáhal, přinuceni byli synové Jákobowi i druhého leta do Egypta cestowati, aby nakaupili obylj. I Bengamina musel otec s nimi pustiti; mimo toho wzali s sebou i mnohé dary pro Jozefa. Když přišli do Egypta, rozkázal ge Jozef k sobě přiwésti, a chtěge něčeho o robině gegich zwěděti, lástawě s nimi rozmlawal. Také gim rozkázal gjdla přiněsti a gebl s nimi. Batri se tomu diwili a to tjká wjce, anť při stole poble prworozenstwj a wěku swého posazení byli; awššat Jozefa nepoznali.

Botom rozkázal Jozef pytle gegich potravou naplniti a penje každého do pytle wložiti, a nad to Bengaminowi pro zkaufšsenj i kosljk swúg tagně do geho pytle položiti. Když pať oni ocestowali, dohonil ge správce domu Jozefowa, řka gim: „Pročěž ste se odplatili zlým za dobré? wzawšse stříbrný kosljk pána mého.“ Synové Jákobowy přeswědčeni gšauce o swé poctiwosti, hned wyřkli: „U koho kosljk nalezen bude, nechť umře ten, ostatnj pať budeme služebnjci pána twého.“ Když gať rozmázany byly pytle gegich, nalezen gest kosljk w pytli Bengaminowě. Tedy roztrhše raucha swá w strachu, wrátili se do města. Jozef pať mluwil twrdě s nimi. I řekl Juda: „Což djme pánu swému, aneb kterať mluwiti budeme, a čjm se oprawedlnjme? Wáh gest nassel neprawost služebnjků twých; ai, služebnjci gšme pána swého, i my i ten u něhož nalezen gest kosljk.“ Jozef odpowědel: „Odstup to ode mne! muž u něhož nalezen gest kosljk, ten bude mým služebnjkem; wy pať gďte w pokogi k otcí swému!“ Nad tým negwjce se zděšil Juda, poněwadž byl Bengamina přigal na starost a zaručil se zaň. Protož prošil snažně, aby geg raděgi mjsto negmladššjho bratra za služebnjka zdržel; sic gináce, gestli nepřiwedau domáw Bengamina, že štediny otce swého s žalosti uwědau do hrobu.

Jozef pať nemoha se déle zdržeti, kázal wšsechnem egyptským wen wygiti. Botom řekl bratřjm swým s pláčem: „Gá gšem Jozef, bratr wáš! gessť-li gest žiw otec můg?“ A když bratři geho pro strach a zahambenj gaťo zkaamenělj tu stáli, řekl gim dále Jozef: „Nermuttež se a, neztěžugte toho, že ste mne prodali

do Egypta, nebo pro zachování života vašeho poslal mne Bůh před vámi. Dznámte vše, co ste viděli, otcí mému a přigdite spolu s ním ku mně." Potom padl na šíji Bengamina a plakal; Bengamin tež plakal na šíji jeho; a poljbiw všech bratří svých, propustil a poslal wozy a wzácné dary pro otce svého. Dni pak s radosti wstupowali do země kananegské.

17. Kterak se Jákob wštěhowal do Egypta. "Jozef gestě žiw gest, ano i panuge we wšji zemi egyptské," zwolalo těchto gedenácte synů při swém přichodu k otcí. Jákob wšak nechtěl wěřiti, až spatřil wozy, kteréž Jozef poslal pro něho. S okřál duch geho a řekl gim: "Dostil gest, když gestě syn můj žiw gest; půgdu a užijm ho přiwé než umru."

Wybral se potom Jákob s celým domem svým, který záležel z dušsi sedemdesáti a dwau. Jozef pak zapřáhnul do svého wozu, wygel wštrjc otcí swému, a garkž ho užel, padl na šíji geho a plakal dlouho. S řekl Jákob Jozefowi: "Nechť giž umru, když sem widěl twář twou, nebo ty gestě žiw gš!"

† Potom postavil Jozef Jákoba otce svého před Farao-nem. "Kolik gest let žiwota twého?" zeptal se ho král. Račez Jákob odpowěděl gemu: "Dnů let putování mého što a třicet let gest; nemnozi a zlj byly dnové žiwota mého a nedostly dnů let žiwota otců mých."

Gestě jedmnácte let žiw byl Jákob w zemi Gesen, nejkrásnegšji krajině egyptské. Před swou smrti požehnal gestě synům Jozefowým, Manasjesowi a Efraimowi a učinil ge rownynst mezi syny swými, tak že twočili potomci gegich také dvě pokolenj w národě izraelském. Nato dal požehnanj i synům swým Jákob a umřel. Pochován byl w zemi kananegské w gestyni Machpeláh od Abrahama k dědičnému pohřebowánj ustanowené. Synové Jákobowi obávali se nynj pomsty Jozefa; ale on ge uspokogil řka: "Nebogte se, nebo gsem pod mocj Boží; wy skládali ste proti mně zle, ale Bůh obrátil to w dobré, aby učinil to, což widjte a při žiwotu zachowal lid mnohý.

Tak žil Jozef s bratřjmi swými w Egyptě gestě mnoho roků

(Jozef byl obzwláštjným obrazem Gežjše Krista. Byl nenáwiděn od svých bratří, — Pán Gežjš od Židů. Jozef byl probán za 20 střjbrných, — Pán Gežjš za 30. Jozef se nebránil, gsa newinně obžalowán, — Pán Gežjš mlčel před swými soudci. Jozef wyšsed z žaláře, byl pomýšsen, — Pán Gežjš wstaw z hrobu, wstaužil na nebesa a má wšselitau moc na nebi i na zemi. Jozef wyšlobodil mnoho lidj od smrti hladu, — Pán Gežjš celj swet od wěčné smrti. Jozef odpustil bratřjmi swým, — Pán Gežjš na kříži wrahum swým, atd.)

18. Mŕgžjš. Po smrti Jozefa, newědlo se židům dobře, nebo nowj úřednjci k negtěžšjim prácem ge šilili. Ba král Járao ten přššnj rozkaz wybdal babám, aby wššeka narozená pacholátka zabily. Rozběgi gať rozkázal Egypťčanům, aby narozená pacholátka matkám židowským odňali a do wody uwrhli.

Š stalo se, že gedna žena, židowka, měla krásného synáčka, kterého blaugo uťrhwala. Rdyž geg ale děle uťřiti nemohla, učinila ze štj kossjt, do neg pachole wložila a na wodu pustila. Widauc to dcéra Jaraonowa, kázala kossjt wyňati a pachole we dwoře swém wychowáwati, dawššj mu gměno Mŕgžjš. Tohoto Mŕgžjšse wywolil nestár Bůh k tomu, aby wywědl lid izraelský ze služby egypťské.

19. Wyswobozenj lidu izraelského. Š šel Mŕgžjš s Aronem k Járaonowi, a prošil ho, aby propustil lid izraelský, ale on nechťel. Proto Pán dopustil mnohé weliké rány na zemi egypťškau. Š stal se křik weliký w Egypťe. Tedy powolaw Járao Mŕgžjšse a Arona, řekl gim: Wygděte s lidem wššim, a slaužte Bohu wššěmu.

Šitowal pať Járao, že propustil lid izraelský, a šel za nimi aby gich wrátil. Ale se Izraelsštj ššastně wyswobodili; Egypťčané pať w rudém (čerweném) moři se zatopili.

20. Wydánj zákona na hoře Synai. Po wygjtj z Egypťa o tři měšce přššli Izraelsštj k hoře Synai. Š wštawpl Mŕgžjš na rozkaz Hospodinůw na horu, a tu u weliké hrůze blhškanj a hromobitj wybdal Bůh zákon: desatero přššlázanj.

Potom gešště za 40 let byli a chodili Izraelsštj na pausšti. Mŕgžjš pať umřel a pochowan gest od Hospodina na hoře. Po šmrti geho stal se wůdcem Izraelských Jozue, kterýž ge po mnohých nesnázech uwědl do zeme kananegské.

21. Králowé. Po smrti Jozue šprawowali židů šaudcowé. Ale lid nebyl s nimi špokogen, proto kněz Šámucl pomazal Saule za krále, který w gedné bitce přemožen, sám se o žiwot připravil. Ba njm stal se králem Dáwid, který gešště za času Saule, obra Goliásse byl přemohl a powěštným se stal.

Rdyž Dáwid w starostj zemřel, stal se králem šyn geho Šalomaun. On wštawil slawnj chrám w Geruzaléme. Po něm

se Izraelsští na dvě části roztrhli, proto gich eizj. králowé přemohli a do zagetj babylonského odwedli. Sice se gestě wrátili do zemi kananegské a zbořený chrám wystawili, ale o krátký čas strze Rimanů přemoženi byli. Od toho času po celé zemi rozptýleni žijí. —

26

II. 3. Nového Zátona.

22. Jan, předchudce Páně. Za dnů Herodesa krále žil gistj pár pobožných manželů totižto Zachariáš kněz a Alžběta. Neměli dítě a to ge velmi rmautilo, tjm wjce, ant byli giž u wysokém stáří.

Ž stalo se, když gednau Zachariáš wšsel do swatyně, aby položil zápal na oltár, ukázal se mu angel Gabriel. Zachariáš ulekl se, užrew geg. Angel pak řekl gemu: „Nebog se Zachariášsi, modlitba twá wyslyšená gest! Alžběta, manželka twá, porodj tobě syna, a nazweš gméno geho Jan.“ Ž řekl Zachariáš k angelu; „Po čem to poznám? Něho gá a manželka má giž staří gšme.“ Odpowědel mu angel: „Ai, budeš němý, až do dne, we kterémž se tyto wěci stanau; proto, že si neuwěřil řečem mým.“

Wyšsel také skutečně němý z chrámu, nemoha mluwiti, až se mu narodil syn, který obdržel gméno Jan. Dítě pak rostlo a prospjwalo na dussi. Z něho stal se časem pamětný muž, kteržž připrawowal cestu Páně, uče zástupy a wolage: „Bohánj čňte, nebo přiblížilo se králowstwj Božj.“ To byl Jan Krstitel.

23. Zwěstowánj panny Marie. W měsíci ssestém poslán gest Angel Gabriel do Nazaréta, města galilegského, ku panně Marii a pozdrawil gi těmito slowy: „Zdráwa buď milostj obdařena. Pán s tebou, požehnaná ty mezi ženami!“ Nad tým nemalo zdesila se Maria; pročez řekl gi Angel: „Nebog se, Maria, neboť si nalezla milost u Boha, ai, porodjš syna a nazweš gméno geho Gežjš. Tent bude weliký a Syn Negwššijho slauti bude a dáť gemu Pán Bůh stolicu otce geho Dáwida a kralowati bude w domě Jákobowě na wěky.“ A když se Maria otázala, kterať se to stane, odpowědel gi Gabriel, řka: „Duch swatý staupi w tě, a moc negwššijho zastjnj tebe, a protož i to,

čož se z tebe swatého uarodí, slauti bude Syn Boží. Neboť není nemožné u Boha žádné slovo.“ I řekla Maria: „A, jsem děvka Páně, staniž mi se podle slova twého.“

† Hned po zvěstování angelském navštívila Maria Alžbětu, manželku Zachariášovu. Při prvním pozdravení naplněna gest Alžběta duchem swatým a nazývala Marii matkou Pána swého. Maria pak zapěla přerokostný chválozpěv: „Welebi, dusse má Hospodina, a weselj se duch můj w Bohu, Spasiteli swém, že wzešel na ponížení děvky své. Neb ai, od této chvíle blahoslavití mne budau wšični národové, neboť mi učinil weliké věci ten, kterýž mocný gest a swaté gméno geho!“ — Po třech měsících nawrátila se Maria do Nazaréta, do domowa swého.

24. Narození Kristowo. Panna Maria byla zasnoubena muži, gehož gméno bylo Jozef, a ten byl tesářem. Oba byli chudobní, ac pocházeli z královského rodu Dawidowa. Jozef newěděl doposud, co se Marii bylo stalo. Proto určázal se mu angel we snách a řekl gemu: „Jozefe, synu Dawidůw, nebog se přigisti Marie, manželky své. Čož w ni gest započato, z Ducha swatého gest. Porodíť syna, a nazweš gméno geho Gežíš, onť zagistě wyswobodí lid swůg od hříchů gegich.“ Jozef učinil, gakož mu přikázal angel.

Stalo se w těch dnech, že wysšlo poručení ad císaře Augusta, aby byl popsán wšedek swět. I šli wšični, aby zapsáni byli, gednkazdy do swého města. Wstoupil pak i Jozef do města Dawidowg, kteréž slowe Betlém, proto že bil z domu a z teledi Dawidowi; aby zapsán byl s Marij zasnoubenau jobě manželkou tehotnou. I stalo se, když tam byli, že se naplnily dnové, aby porodila. I porodila syna swého prworozeného, a plénkami ho obwinula, a položila geg w geslech, proto, že neměli místa w hospodě.

Nedaleko Betléma byli pastýři na poli, straž noční držíce nad swým stádem. A ai, angel Páně postawil se podle nich, a slawa Páně oswjtila ge; i báli se bázní welikou. Tedy řekl jim angel: „Nebogtež se! nebo ai, zvěstugi wám radost welikau, kteráž bude wšemu lidu. Nebo narodil se wám dnes Spasitel, kterýž gest Kristus Pán, w městě Dawidowě. A toto wám bude za znamení: naleznete nemluwnátko plénkami obwinuté, ležící w geslech.“ A hned s anelem zgewilo se množstwí rytčístwa nebestého, chwalícjch Boha a řkaucjch: „Slawa na wšostech Bohu, a na zemi pokoj, a w libech zalíbení.“

Rdyž pak odešli od nich angelé do nebe, pospíchali pastýři gesťte té noci do Betléma, a našli Marii a Jozefa, i ta nemluvnát, ležici w geslech. I wyprawowali jim a pak i jiným lidem, co na poli spatřili a slyšeli.

† A když se naplnilo dnj osm, bylo dítě toto obřezáno a gméno jeho Gežíš nazváno.

† Čtyřicátého dne po narození jeho byl Gežíš dle zákona Mlogzřřřowa do chrámu geruzalemského přinesen. We chrámě tomto byl geděn pobožný stárec gménem Simeon, gemuzto zgeweno bylo od Ducha swátého, že neužij surti, ažby prwé uźel Krista Pána. Ten přišel ponuknut byw od Ducha, do chrámu, a wzaw dělátko na lokty své, řekl: „Nynj propaustřř služebníka swého, Pane, podle slova swého, w pokogi. Nebo widěli oči mé spaseni twé.“

† I gedna zestaralá prorokyně gménem Anna přišedšřř k nim, chwálila Pána a mluwila o něm wšsechném, kteržž očekáwali Wtkupitele.

25. Zgewenj Krista Pána Mudrcům. Když se byl Gežíš s rodiči swými nawrátíl do Betléma, přigeli mudrci z wýchodnjch fragin do Geruzaléma, řkauce: „Kde gest ten narožený král židowšřř? Nebo widěli sme hwězdu jeho na wýchodu slunce, a přigeli sme, abychom se klaněli gemu.“ To uslyšew Heródes král zarmoutil se, i wšsecken Geruzalém s njm. A protož swolan wšsecky biskupj a učitele lidu, tázal se gich, kdeby se Kristus měl naroditi. Dni pak řekl gemu: „W Betléme Judowe, nebo tak gest psáno šřřze proroka Micheáše.“ Tehdy Heródes tagně pomolan mudrci, pilně se gich wyptáwal, kteréhoby se jim času hwězda byla ukázala. A když ge propaustřřel do Betléma, řekl: „Gduuce, wyptegte se pilně na to dělátko; a když naleznete, zwestygtež mi, ať i gá přigdu poklonjim se gemu.“ Dni pak wyslyšewšřře králageli; a ai, hwězda, kterauž byli widěli na wýchodu slunce, předcházela ge, až i přišedšřř stála nad místem, kdež bylo dělátko. I wšsedšřř do domu, našli dělátko s Marij matkou jeho, a padšřře klaněti se gemu; a otewřewšřře poklady swé obětowali gemu dary, zlato, kadidlo a mirru. A qd Boha napomenuti gšauce we snách, aby se nenawraceli k Heródesowi, ginou cestou nawrátili se do fragini swé.

26. Utřřkání Kristowo do Egypta. Když pak odgeli mudrci, ai, angel Páně ukázal se Jozefowi we snách řka: „Wstana

vezmi dělátko i matku geho, a utel do Egypta, a buď tam, dokudž nepovím tobě; neboť bude Heródes hledati dítě, aby ge zahubil." Kteržž wstau w noci wzał dělátko i matku geho, a obšel do Egypta. Tedy Heródes uzrew, žeby oklamán byl od mudrců, rozhněwal se náramně, a poslaw zmordowal wšsecky dítě, kteréž byly w Betléme i we wšsecky končinách geho, šd dwau-letých a nižje. Nebo myslel, že také Gežjš zabit bude s nimi.

Trest Boží Heródesa neminul. Po dwau letech zemřel tento tyran ohybnou smrtí. Tehdy angel Páně ukázal se opět Jozefowi we snách a rozkázal mu nawrátiti se do vlasti své. Kteržžto wstau, wzał dítě i matku geho, a nawrátíl se do Nazaréta; kdež potom Gežjš wychowáwan gja, rostl.

27. Dwanáctiletý Gežjš. Rodičowé Kristowi chodjwali každého roku do Geruzaléma na den slawný welikonocnj. A kdžž byl Gežjš we dwanácti letech, wžali ho s sebou. A kdžž wytonali w dni, a gžž se nawracowali, zůstalo dítě Gežjš w Geruzalémě, a newěděli o tom Jozef a matka geho. Domnjwagjce je pať o něm, žeby byl w zástupu, ušli den cesti; i hledali ho mezi pří-
ružnými a známými. A nenalezše geho, nawrátili se do Geruzaléma, hledagjce ho. I stalo se po třech dnech, že našli geg w chrámě, an sedj mezi doktory, poslauchage gich a otazuge se gich. A dělili se wšsicni, kteréž geg slyšeli, nad rozumnoštj a odpowědmí geho. A uzrewšše ho rodičowé, ulekli se; i řekla matka geho k němu: "Synu, proč si nám tak učinil? ai, otec twóug a gá s bolešti hledali sme tebe." I řekl gim: "Cože ste mne hledali? Zdáljž ste newěděli, že w těch wěcech, kteréž gšau Otce mého, musjm gá býti?" Ale oni nerozuměli těm slowům, kteráž gim mluwil. I ššel s nimi, a přišel do Nazaréta, a byl poddán gim. Matka pať geho zachowáwala wšsecka slowa ta w srdci swém. A Gežjš prospjwal wěkem i milostj u Boha i u lidí.

28. Gežjš pokřten od Jana Kristitele. Kdžž byl Gežjš w třiceti letech, přišel také k Janowi na břeh Jordanu, aby pokřten byl od něho. Ale Jan welmi zbraňowal gemu, řka: "Mně gest potřebj, abych od tebe křtěn byl, a ty pať gdes se mně? A odpowidage Gežjš dj gemu: "Necheg nynj, neboť tak flussj na nás, abychom plnili wšselikau sprawedlnost." Tedy nechal ho. A pokřtěn gja Gežjš wystaupil i hned z wody; a ai, otewřjna gšau mu nebesa, a widět Duchu Božjho, sstupugjciho

gato holubici a přicházegicjho na něj. A ai, hlas s nebe řkauce: „Tentoť gest ten můg milý Syn, w němž mi se dobře zaljúbilo.“

29. Gežjś pokauffen od dábla. † Potom weden gest Gežjś na poušť od Duchy, aby za čtyřidcet dnj pokauffjn byl od dábla, a postiw se přes celj čas tento, potom zlačnel. Tedy přistupiw k němu pokauffitel, řekl: „Gšili syn Božj, řciž at kamenj chlebowé gšau!“ Gežjś ale odpowědel mu, řka: „Přánoť gest: ne samým chlebem žiw bude človět; ale každým slowem wycházegicjm řtze usta Božj.“ Tedy pogal geg dábel do swatého města a postawil na wrchu chrámu a řekl mu: „Gšili syn Božj, spustiž se dolu, nebo přánoť gest: že angelům swým přikázal o tobě a na ruce uchopj tebe, aby někde o kámen nohy swé neurazil.“ I řekl mu Gežjś: „Zase přánoť gest: nebudeš pokauffeti Pána Bohy swého!“

† Opět pogal ho dábel na horu wysokau welmi a ukázal mu wšsecka králowstwj swěta. řka: „Totoť wšsecko tobě dám, gestliže padna budeš mi se klaněti.“ Tedy řekl mu Gežjś! „Odegdiž šatáne!“ neboť přánoť gest: „Pánu Bohu swému klaněti se budeš a gemu saměmu slaužiti budeš.“

† Dábel po dokonáném pokauffenj tomto opustil Gežjśse, a ai, angelé přistaupili a slaužili gemu.

30. Gežjśsw prwnj diw w Káni. Třetjho dne potom stala se swadba w Káni Galilegské, a byla Maria matka Gežjśowa tam. A pozwan gest také Gežjś i učednjci geho na tu swadbu. Kdnyž se pak nedostalo wjna, řekla Maria Gežjśowi: „Wjna nemagi.“ Dj gj Gežjś: „Gesťte nepřisla hodina má.“ Dj matka geho služebnjkům: „Cožbykoli wám řekl, učňte.“

Bylo pak tu kamenných staudwj šest postaweno. Gežjś řekl služebnjkům: „Naplníte ty staudwe wodou!“ I naplnili ge až do wrchu. Potom dj gim: „Kalewegtež gjž a neste wrchnjmu zprawci swadby!“ Mezi tím pak se woda na wjno proměnila. A gažž ofušil wrchnj spráwce swadby té wody wjnem učiněné a newědel odkudby byla, pomolal ženicha, genž podobně o tom nic neznał a řekl mu: „Každj človět negprwě dobré wjno dáwa a kdnyžby se hosté hodně napili, tedy to, kteréž gest horšj; ty pak zachowal si dobré wjno až dosawád.“ — To učinil Gežjś počátek diwů a zgewil sláwu swau, dle kteréž chatrných wěcj weliké činj. I uwěřili w něho učenjci geho.

31. Druh Pán. (Domenj ryb.) W třicátém rohu žiwota swého, počal Gejzš lid wynaučowati. Tym cilem nawstj-wil mnohá místa.

Štalo se, že gedentráte přiffel k gezeru Genezaretstému. Užew tam lod, wstaužil na nj a učil zástup. Gaž slowá swá skončil, řekl Petrowi: „Wez na hlubinu a rozestři sjt. Simon Petr tak učinil, a ulowil tak mnoho ryb, že dwe lodě naplnili. Rdyž pak Petr ctil, že nezaslaužil od Gejzše tak welikau milost, pabl před njm. Gejzš ho ale potěšil a řekl: „Rebog se Petre! Od toho času budeš lidj lowiti, nebo wjra twá gest škále podobná.“ A od toho času zůstal Petr učedlnikem Gejzšowým a nasledowal ho.

(Wětrowé ho poslauchagi. Rdyž byl Gejzš opět gineho času i s učedlniky swými na lodi wstaužil, ai hanře weliká škala se na moři, tak že wlny přitřwáli lodi; on pak byl ujnul. Tedy přistaupiwše učedlnjci geho, zbudili geg, řkauce: „Páne! zachoweg nás, hynemet!“ Š dj gim: „Proč se bogíte? ó lidé malé wjry!“ Tedy wstau, pohrozil wětrům a moři; i štato se utiffenj weliké. Lidé pak dimili, se, řkauce: kterak gest tento, že ho i wětrowé i moře poslauchagi!

(Uzdrawěnj ženj. Gednau přistaupila žena, kteráž nemocj swau trápěna byla od dwanácti let, ku Kristu po zabu a dotkla se podolka raucha geho. Nebo řekla sama w sobě: dotknuli se gen toliko raucha geho, uzdrawěna budu. Gejzš pak obrátiw se a užew gi řekl: „Daufeg hcera! wjra twá tě uzdrawilu.“ Š ozdrowěla ta žena od té chwjle.

(D widowě naimské.) Potom šsel Gejzš do města, kteréž slowé Naim a šsli s njm učedlnjci geho mnozi a zástup weliký. A rdyž se přibljžil k bráně města, ai, mrtwý byl nesen wen, syn gediný matky swé, a ta widowu byla; a zástup města mnohý s nj. Ateraužto užew Pán milosrdenstwim hnut gest k nj a řekl gj: „Replaciž!“ A přistaupjw dotekl se már; a ti, kterjž nesli, zastawili se, i řekl: „Mláděnce, toběl prawjm, wstaň!“ Š posadil se ten mrtwý, a počal mluwiti; i dal geg materi šgeh. Tedy podgala wšsech bázeň, i welebili Boha, řkauce: Prorok weliký powstal mezi námi, a Bůh nawstjwil lid swůg.

† (Najiceni pěti tisíců lidj.) Před welikonočnjmi swátky šessel se weliký zástup k Pánu Gejzši Kristu, aby geg sly-

řeli, nebo viděli divy jeho, kteréž činil nad nemocnými. Když spatřil Gejzš to množství lidu, dj k Filipovi: „Kde nakaupíme chlebu, aby pogedli tito?“ To wšak řekl pakauffsege ho; nebo on wěděl, coby měl učiniti. Odpowěděl gemu Filip: „Za dvě stě peněz chlebu nepostačej gim, aby gedentáždy z nich něco maličko wzal.“ Potom ptal se Gejzš: „Kolik máte chlebu?“ Dndreg odpowěděl: „Gestli mládencek gedem zde, kterýž má pět chlebu gecných a dvě rybicek; ale což gest to mezi tak mnohé?“ I řekl Gejzš: „Rozklázte lidu, at se usadj!“ I usadili se na zelené tráwě. Ledy Gejzš wzal ty chleby, a djty učinitw, rozdáwal učedlníkům, učedlnjci pak sedjcjm; též podobně z těch rybicek, gaťz mnoho chtěli. I gedli wšickni, a nasyčeni gšau. Potom řekl Gejzš učedlníkům swým: „Sberte ty drobty, kteréž zůstaly, at nezhygnau.“ I sebrali a naplnili dwanácte kossů plných. A bylo těch, kterýž gedli, okolo pět tisíců mužů, krom žen a dětj. A lidé užewšse ten div, kterýž učinil Gejzš, prawili: Tentot gest gště ten prorok, kterýž měl přigiti na swět.

Mnohé byly gšstě divy Báne, kterak na pr. slepým zrak a hluchým sluch nawracowal; kterak němým gazhř rozmazowal, kulharé k choděnj přiwázal, a málomocné očistowal; kterak po moři chodil, dábelstwj wymjtal a wšsem trpcjm pomocj swou přispjwal. O wšech těchto a gim podobných skutecjch w Nowém Zátoně zpráwou nalezáme.

32. Podobenstwj Gejzšowa. Gejzš při swém wyučowánj welmi často užjwal podobenstwj, nebo by ho gináce polucháci geho anj nebyli rozuměli. Swým pak učedlníkům, který k poznánj prawdy wjce spásjownosti měli, wyšwětlowal podobenstwj tato. Zwláštnešj bylo:

(O čwera kě roli.) Wyšsel rozsewáč, aby rozšjwal sjmě swé; a když on rozšjwal, gedno padlo podlé cesty i posslapáno gest a ptáci nebesstj zžobali ge. A giné padlo na škalu a wzesslé uwadlo, proto, že nemělo wláhy. Giné pak padlo mezi trnj, a spolu zrostlé trnj udušilo ge. A giné padlo w zemi dobrau a když wzesslo, učinilo užitek stj. To powědew, wolal: „Kdo má ussi k šlyšsenj, šlyš!“

I otázali se ho učenjci geho řkauce: „Gaké gest to podobenstwj?“ A on řekl: „Wám dáno gest znáti tagemstwj králowstwj Božjho, ale giným w podobenstwj. Sjmé gest slowo Božj. A kteréž padlo podlé cesty, gšau ti, kterýž šlyšj a potom přicházi

Dábel a vymytá slovo ze srdce gegich, aby neměřice spaseni nebyli. Ale kterěz na slávu gsau ti, kterj s radostj přigimagi slovo, ale ti kořenů nemagi, ti na čas měřj a w čas pokussenj obstupugi. Kterěz pak mezi trnj padlo, tiť gsau, kterjž slýssi; ale po pecowánj a zbožj a rozkošech života gdauce, bhwagi udússeni a nepřinášsegi užjtku. Ale kterjž w zemi dobrau — ti gsau, kterjž w srdci ctěm a dobrém slýssjce slovo, zachowáwagi a užjtel přinášsegi w trpěliwosti.“

33. Geziš přitel djetel. Gednoho času přinášseli k Gezišowi djetj, aby ge požehnal; ale učedlnjci zbraňowali těm, kterjž ge nesi. To widěw Geziš, nelibě to nesl a řekl gim: „Nechte djetel giti ke mně, a nebraňte gim; nebo takowýchť gest králowstwj Božj. Amen prawjm wám: Kdožbykoli nepřigal králowstwj Božjho gako djetě, nikolít do něho newegde. A bera je na lokty swé, a wzlábage na ně ruce, požehnanj gim dáwal.“

34. Geziš gde na oslici do Geruzaléma. Když se Geziš s učedlnjty přibljžil k Geruzalému, poslal dwa učedlnjty do gednoho městečka a řekl gim: „Gdetež do městečka, kterěz proti wám gest, a hned naleznete oslici přiwázanau a oslátko s nj. Odweztež ge a přiwedte ke mně. A řekl by kdo co wám, rcete: že ge Pán potřebuge.“

J odesli učedlnjci a učinili tak, gať gim byl přikázal Geziš, a wložiwše na oslici raucha swá, Gezišse na wrchu na nj posadili. Zástup pak stlali raucha swá na cestu, a ginj ratolesti šelali a metalí na cestu. A ti, kterjž z předu i z zadu šli, wolali: Gosannah synu Dáwidowu! Gosannah na wšjosti!

35. Wečeře Páně. A když se přibljžila Weliká noc, zasedl Geziš i s učedlnjty swými w Geruzaléme u gednoho člowěka k wečeři — poslednj. A když gedli, řekl Geziš: „Amen prawjm wám, že gedem z was mně zradj.“ Učedlnjci se zarmautili a řekli: „J kdo gest ten?“ Geziš odpowědel: „Kdo se mnau omáčj w mjsě. Amen prawjm wám, lépe by tomu bylo narozennu nebyti.“

Potom wzal Geziš chléb, djetj učiniw, dal učedlnjtkim řka: „Wezmete a gezte.“ Potom wzal kalich, řka: „Pite z toho wšjickni, nebo nebudu wjce s wámi gisti a pjtí. Takto ustanowena gest šwátost wečeře Páně.“

36. Utrpení Gejssie. Po večeri šel Gejss i s učedníky svými na horu Olivetskou a tam se modlil. Mezitím přišel Sidáš zrádce s ozbrojeným zástupem a lapili Gejssie. Nato veden gest Gejss před radu a biskupa, kteří příležitost hledali k tomu, aby ho zabili. Sidáš pak vltímal svůj štít, oběsil se. Z rady vedli Gejssie k Pilátovi, kde na něj žalovali. Pilát ale viděl newinnošt geho a řekl: „Gá na něm žádné winy nenalezám.“ Ale množstwj lidu křičelo: „Ukřižug, ukřižug!“

37. Ukřižování a smrt Gejssie. Po mnohém trápení veden byl Gejss na místo Golgota; a tam ukřižován gest i s dvěma lotry. Mezi jinými pak stály pod křížem geho matka a sestra matky, kteréž plakaly. Z zwolal Gejss hlasem velikým: „Bože můj! proč si mne opustil?“ Potom řekl: „Dítě w ruce tvé poručím ducha mého!“ A nakloniw hlavu, umřel. Tedy opona chrámu se na dvě roztrhla; země se třásla, stály pukaly, a mrtwí z mrtwých wstávali. — To widew setník, řekl: „Gistek syn Boží byl tento!“

38. Gejss w hrobě pochován. K večeru přišel Josef z Arimatie k Pilátovi a prosil o tělo Gejssowo. Pilát mu dowolil. A wzaw Gejssie s kříže, obwinul geg plátnem a wložil do hrobu newého, w skále wytesaného. Židé pak, poněwadž Gejss za živa byl gest řekl: že třetjho dne z mrtwých wstane, postavili stráž ku hrobu a na hrob veliký kamen přivalili.

39. Z mrtwých wstání Gejssie. Když pak pominula sobota, Maria Magdalena, matka Jakubowa a Salome wzaly mast drachau, aby pomazaly Gejssie. Z šly k hrobu ráno prwnjho dne po sobotě. Z řecky mezi sebou: „Kdo nám odwalj kamen z hrobu?“ Ale když pohlédly, giž byl kamen odwalen. A wšedšse do hrobu, uzřely tam sedjeho angele. On pak řekl jim: „Gejssie hledáte Nazaretského, toho ukřižowaného; wstalt gest; nejst ho tuto, ai místo, kdež geg byli položili. Ale gdete do Galilee, tamt geg uzřjte, gadž powěděl wám.“

40. Na nebe wstápení Gejssie. Pán náš Gejss Ari-
stus mluwil k učedníkům svým řka: Dána gest mi wšeliká mo-
na nebi i na zemi. Protož gdauce učta wšedky národy, křtjce ge

we gméno Otce, i Syna, i Ducha swatého. Kdož uvěří a pokřtí se spasen bude, kdož pak neuvěří zatracen bude." Takto ustanovena gest Swátost Křestu swatého. Potom gesté řekl gim: „Neodcházejte z Jeruzaléma, ale dočkájte zaslíbení Otcovo, který wám posle moc Ducha swatého, a budete mi swědkové. Když řekl slova tato: odebral se od nich, a wzhůru wzat gest w oblacích do nebe, kde posadil se na pravici Boží.

41. Seslání Ducha swatého. Když pak přišel swátek Pěnic, byli učedníci gednomyslně spolu. I stal se rychle prudký witr a naplnil wšecké dům, kdež seděli. I ukázali se gim rozdělení gazylowé, jako oheň, kterýž posadil se na každém z nich.

I naplnění gšau wšickni Duchem swatým, a počali mluwiti rozličnými gazykly. I divili se tomu lidé, že muži galilejský tak rozličnými gazykly mluwj. Učedníci pak rozěšli se po wšem swětě, učíce národy a křtíce ge we gméno Otce i Syna i Ducha swatého.

D. Cirkew.

1. Kristus Bůh založil spolek a gednotu swých wěřících zde na zemi mezi národy wšeligakými, na nebi ale mezi lidmi oslawenými a swatými. To ge **cirkew Kristowa, cirkew křestanská**. Apóstoly pak, kterýž zřídili gednotlivé sbory cirkewnj, ustanowil Kristus Bůh za swědky swého žiwota, utrpení a wzkříšení, za zwěstowatěly ewangeliu a za přísluhowatěly swátosti.

Tato cirkew křestanská gest **králowstwí Boží, králowstwí nebeské** giž zde na zemi, gehož králem a hlavou gest sám Kristus; On ho řídí a spravuge; wěřící pak gšau údowé geho a gmenugi se křestané.

2. Negwysší zákon w cirkwi křestanské gest zákon Lásky, genž zní: Milug Boha nadě wšecko, a bližního, gako sebe samého. Každý člověk gest

nás bližnj. Tím zákonem smíruge také církev svatá vslechť národy uvádějic je pod geden a tůž negwššij zákon lástj. W té swaté církwi gsau vslechť národy různěného původu a gazyfa shromážděny w gednotu wjry a spogeny gednjm swazkem lástj.

Než aby wššicni ti národové se wespoleť po gednom hesle w té církwi poznali, tedn uznáwagj gedn zákon Boží zgewenj, a to ge: **Desatero Boží přikázanj**; wznáwagj wššicni gednu a tůž wjru obecnu křesťanskau, a to ge wjra w **Boha Otce, gako Stwořitele, w Boha Syna, gako wylupitele a w Boha Ducha swatého, gako poswětitele, čili w Trojici swatou**, — a modlj se tůž negswětěgšij modlitbu Páně, genž gest: **Otče náš, genž gšj w nebesich!** atd.

3. Tak sme wššicni křesťané a křesťanky. Wššak křesťanstwo na zemi děl j se na rozličné zewjtnj církwe a wznánj. Gestit totiž **církew řimsko-katolická**, gegjž negwššij biskup gest pápež řimstj. Gest **církew řecko-katolická** čili prawoslawná, kteráž pápeže za hlavu církwe neuznává.

Církew ta, ku njž my se přiznáváme, gest **církew křesťanská ewangelická dle augšpurstěho wznánj**. Ewangelickou je gmenuge proto, poněwadž wějme gedině tomu, co we swatém ewangelium Kristowém napsáno stogj a co we vslechť knihách Starého i Nowého Zákona pro ewangelium to zaznamenáno gest. Ewangeljci dle augšpurstěho wznánj proto je gmenugeme, že tuto samau ewangelickou wjru tak wznáváme, gakož gi Reformatorové církwe Doktor Martin Luther, Filip Melancton a ginj podle Pjisma swatého napsali a roku 1530 cjsari Karlovi V-mu w městě německém Augšpurku předložili. Církew tuto, genž menowitě i we vlasti našij uherstě těžké časj přetrpěla, spravugi u nás knězi, seniorové a superintendentové (biskupové) spolu s dozorcemi (inspektormi) strže konwentj. — Gsau gesttě

i evangeljci **helwetského wýznaní**, kterj se od nás w některjch člancjch wjry dělj.

Kromě náboženstwj křesťanstého magj lidé na wětšjím díle, giná náboženstwj; gatláž gsau: **židowské, mahomedánské a pohanské**. Žid a mahomedán wěrj také, gako křestan, že ho Bůh stwořil, ale newěrj, že ho Bůh wykaupil a poswětíl; newěrj w Gezišse Krista a w Duchu swatého. Bohán konečně newj ani o Bohu Stwořiteli ničeho.

A tak: **Sláwa Trojgedinému Bohu Otci, Synu i Duchu swatému**, gakož byla na počátku, tak buď i nynj i wždycky i na wěky wěšiw! Amen.

E. Služby Boží.

A počtě Boží a tu wzdělání i k spasení dušj křesťanských děj se každau neděli a swátek a často i w pracovnj den **služby Boží** w milém přjbytku Hospodinowu. Wšlé tyto služby Boží magj dospělj křesťané i se staršjimi swými djetkami, gako to dwanáctočnj Geziš činwal, rádi namštwowati. Tam spolu sedj bohatj i chudobnj, mladj také starj, co djetky gednoho Otce. Medělnj služby Boží odbývmagj se u nás obyčegně následugjcjm pořádkem. Kněz započne před sw. oltárem předzpěw „**Regiwětgssj**,” kterj cirkew dozpjwá. Na to zawzněg ž káru mohutné warhany a cirkew zpjwá Hospodinú swaté písne ze Zpěwnjka, obyčegně tři. Prwnj píseň býwá wzhwánj „**Hospodine**”, druhá přiměřená ku kázni toho dne a třetj wznánj wjry: „**Wěrjme**”. Mezi prwnj a druhou písní wykonává se liturgie (obřady oltárnj), kde při čtenj Bjsma swatého pozdwihuge se cirkew z mjst swých. Po odzpjwánj třetj písně wystaupj **Slowa B.** kazatel na kazatelnici a zwěstuge a káže cirkwi **Slowo Boží**. Za tím následuge modlitba a opět zpěw. A když kněz udělil cirkwi požehnánj Boží, wšlicknj shromážděnj w tichosti opaussštgj dům Boží, odcházegjce poučení, potěšeni, wzdělání do domů swých, a blahoslawneni wšlicknj, kterj slyšj **Slowo Boží** a oštrj hagi geho a plnj wůli Otce, kterhž gest w nebesjch.“

1. Slawa Hospodinowa.

**Hallelujah! Slavme Boha,
Hospodina našeho!
Země, moře i oblaha
hlásá moc, sláwu Jeho.**

**Dobrořeč Hospodinú,
duše v každau hodinu,
slavtež Jej i mé wnitřnosti
wždy s upřimnou oddaností!**

2. Bůh vsecko vidí.

Jeník byl sám doma se stářšou sestrou Annou a pravil jí: »Hledejme si něco pod zuby!«

Sestra řekla: »Ukaž mi jen místo, kdeby nás nikdo neviděl.«

»Pojďme do komory na smetánku!« vybízel Jeník.

Anna odpověděla: »Nádenník štipá, na dvoře dříví, a uvidí nás.«

»Tedy otevřeme almaru v síni, tam je med!« řekl bratr.

»Do síně vidí sausedka,« pravila Anna.

»Pojďme tedy do sklepu na jablka! tam je tma, tam nás nikdo neuvidí?«

Anna odpověděla: »Bratře, myslíš-li opravdu, že nás ve sklepe nikdo neuvidí? Něčeho-li nevíš o oku Božím, které proniká zeď i tmu?«

Jeník se zarazil a po chvíli pravil: Máš dobře, milá sestro! Na to jsem já v tu dobu nepomyslel. Bůh nás vidí i tam, kde nás oko lidské viděti nemůže.

3. Modlievam sa.

Tak Pán Kristus to povede, že Bůh detom anjelov dal, čo mu v nebi česť dávajú. Stvár jeho sa divajú. Keď sa deti modlievajú, s anjelmi sa objímajú. Štastia, že rodičia milí modlit sa má naučili. Keď vykonám modlitbičku, tak mi voľno je v srdiečku; za rodičov, učiteľov, za rodinu, za priateľov, za dar Ducha svätého, keď sa pomodlím skrúsené, tak mi je to potešene, tak mi dobre na duši; anjel Otcá nebeského má mä vtedy v náručí.

4. Ja som krestan — krestanka.

Ja som krestan (krestanka som) to je viac, ako človek samý, lebo tu je Pán Bůh sám spolučlovek s nami; pri krste mä za dieťa božie večné prijal, život, božie kráľovstvo do plienok hneď mi dal. Ani cisár, ani kráľ, ani žiadon pán, kňaz; ani otec, ani mať nereknú, že sú viac. Čoby komu Pán Bůh dal slnce, hviezdy, zem svet; krestanom byť nad to viac nikde, nikdá niet, niet!

5. Biblj.

Biblj kniha svatá gesti, o milém tam Bohu psáno; komu zbožně číst gi přáno, ten z nj wáží radost, štěstj.

Tam je o Gežísi hlása, kterak s nebe na zem sštaupil, by od hříchů náš wyštaupil, wěrcjich swých wěčná spása.

O nebi tam také stogi, kterak mi za Kristem giti, chci-li oslawen s njm žiti, až dofonám w časnért bogi.

Knihy wšech knih, čisti w tobě bud mi wolno po wšse časj! hudba ragská gsau twé hlajj, w nj mne Bůh sám zowe k sobě.

6. Z úst maličkých sobě Pán chwału pripravil.

Cyrill, syn gednoho pohanského otce, welmi milował Pána Gežíse. Otec ho proto wyhnal z domu swého. Tu dal ho saudec

pred seba zavolať a reč mu: „Gá ti odpustim, mé dítě, a tvoig otec tá zase príjme: w tvé to moci gest, dědicem býti twého otce, neb né, gestli gfi gen maudrý a své wlastnj dobré hledáš.“ Máčež dítě odpowědělo: „Gá trpjm rád; gá se dostanu do lepšijho přjbytu.“ Po tomto wyznánj powázali ho a na poprawiště wědli. Me pohled na oheň, na němž zpálen býti měl, chlapce neobšťrafil. Přitomnj od lstosti plakali; on gim ale řekl: „Měli by ste se ráděgi těšiti, ale wy nic nerjste o tom městě, do kterého gá gdu.“ Tak odesel k smrti a byl divem pro wšech obywatelů (r. 260).

7. Smrtné oznámenie.

Milá Aničko!

S rozžialeným srdcom Ti oznamujem, že môjho milého a dobrého bratricka Stefka už viac nemám.

Včera k večeru keď slnce zapádalo, aj on chudáčik dokonat. Pred svojou smrťou sa ešte pekne somnou k Panu Bohu pomodlil, a nato o chvíľu tichúčko v Panu zomrel. Pohrabí bude sa zajtra odpoľudni o 4. hodine vykonávat.

V B., dňa 9. mája 1888.

*Tvoja skormitena
Milina Rusalka.*

8. Přípowědi a přjsslowj.

„Bůh duch gest, a ti, kterjž se gemu modlj, w duchu a w prawdě mussegj se modliti.“

„Bůh láska gest, a kdož w lásce přebhwa, w Bohu přebhwa a Bůh w něm.“

„Mistrče! co čině žiwot wěčný dědičně obdržim? — Milowati budeš Pána Boha swěho z celého srdce swěho, a ze wšj duše swé, a ze wšj sily swé, i ze wšj myšl swé, a bližnjho swěho, gako sebe samého.“

„Totol gest wěčný žiwot, abychom samého prawého Boha a toho, kteréhož poslal, Gežisse Krista, poznali.“

„Po wšsecky dni, synáčku, na Pána Boha nasseho pamatuj, a zúmynsne nehřeš a nepřestupug přikázanj geho; ale spramedlnost čin po wšsecky dni žiwota swěho, a nechod cestami nepravosti.“ —

Když Bůh s námi, kdo proti nám? — Wšsecko na čas, Pán Bůh na wěky. — Kdo je Boha bogj, petwně stogj. — Slowět mnj, Pán Bůh menj. — Marné nasse počjnani bez Božjho požehnánj.

9. Pjseň o přidrženj se Krista Pána.

Gežisse se nezpustjm, Neboť on sebe samého Wydal za mne, o tom wjm, Chci se mocně držet geho: On gest žiwot mé duše: Nezpustjm se Gežisse.

2. Nikdák se ho nezpustjm, Dokud gsem na této zemi; Co- koliw chci a činjm, Wždy gest o něm mé myšlenj: Se wšjm oddávám mu se, Nezpustjm se Gežisse.

3. Necht zrať i sluch pomine, Woněnj, chut i maťanj; Aneb necht mne zastihne Swěta tohoto skonánj; Necht i smrt přigde kdy chce, Nezpustjm se Gežisse.

4. Také se ho nezpustjm, Když tam potom se dostanu, Kdež gsau wšsickni wěrnj s njm, Hledjce w twář swému Pánu, Uzwagje rozkošse, Nezpustjm se Gežisse.

5. Gežisse když mého mám, Kterjž mne smjřil s Dcem swým, D nic giného nedbám, Genom po něm samém tažjm; Dnt gest schrána mé duše: Nezpustjm se Gežisse.

6. Gežisse se nezpustjm, Na wěky při něm žústanu; Dnt gest pramenem žiwým, Z něhož gá piti dostanu: Štastný, kdo se mnou řekne: Nezpustjm se Gežisse!

Požehnánj apostolské.

Milost Pána Gezukrista, a láska Božj, a učastenstwj Duchu swateho se wšsedněmi wámi. Amen.

Počiatky slovenskej mluvnice a pravopisu.

§. 1. Pojem vety.

1. ~~Učiteľ~~: Keď o nejakej osobe alebo veci nečo si namyslím, utvorím si *myšlienku*. Keď takto utvorenú myšlienku inému sdeliť chcem, masím ju vysloviť alebo napísať. Na pr. myslím si: Ruža je kvet. Ruža je červená. Ruža vonia. A zase: Roľník pracuje na poli. Atď.

1) Vyslovená alebo napísaná myšlienka menuje sa vetou.

Myslite si i vy nečo, na pr. o žiakovi (o stole, o kriede atď.), a povedzte mi v peknej vete myšlienku svoju!

Najdite si v čítanke na strane 5. článok »Človek a škola«, a prečítajte tam obsažené vety!

2. Pozorujte, jakou písmenou začínajú sa hore vyšej napísané vety (o ruži atď.)! A čo vidíte na konci každej vety?

1) Prvá písmena každej novej vety píše sa veľká.

3) Na konci napísanej vety kladie sa bod (.)

Poznamenanie. Na konci napísanej vety kladú sa nekde aj iné *delidlá*; n. p. *otáznik* (?), *výkrikník* (!) atď. Keď po jeden bod viacej menších viet stojí, tam sa ty vety oddeľujú jedna od druhej buďto *čiarkou* (,) lebo *stredníkom* (;) alebo *dvobodom* (:). Že pri každom takomto rozdeľovacom znaku musíme v čítaní nie len pozastáť, ale i hlas premeniť, o tom o všetkom podá učiteľ žiakom náležité poučenie príležitostne.

Úloha 1. Vypíšte z nasledujúcich viet ty vety, v ktorých je vyslovená nejaká myšlienka predné o žiakovi, potom o stene, o škole, o pluhu a o otcovi!

Stena je biela. Učiteľ učí. Žiak píše úlohu. Nepozorný sa ničomu nenaučí. Škola je stavanie. Pluh je hospodárske náradie. Perom píšeme. Otec šiel na rofu.

Vypracovanie. Vety: Žiak píše úlohu. (A takto ďalej.)

Úloha 2. Pridajte k nasledujúcim slovám nektoré z tých slov, čo pod nimi stoja, aby spolu tvorily poriadne vety, a napíšte tak obrúzané vety!

Kniha —. Dom —. Kôň —. Vrabec —. Slnko —.
Otec —. Syn —. Kabát —. Bôh —.
 —lieta. —žere seno. —rozkazuje. —má lístky. —je
 stavanie. —poslúcha. —svieti. —stvoril svet. —jerúcho.

Vypracovanie. Vety: Kniha má lístky. (Atď.!)

Úloha 3. Odpíšte nasledujúce vety; ale zachíte každú vetu veľkou písmenou! Za každou vetou spravte bod!

dvor je pri dome na dvore behajú sliepky na dvore
je maštaľ v maštali sú kravy od kráv máme mlieko a maslo
kone nám ťahajú voz pes stráži dom a čo robí mačka?

Vypracovanie. Vety: Dvor je pri dome. Na dvore (atď.!).

§. 2. Slová.

1. Každá veta pozostáva zo slov. Na pr. veta »Ruža je červená«, pozostáva zo slov: Ruža¹ — je² — červená³, teda zo troch slov. Ale sú vety i z dvoch slov, bá áno aj len z jedného slova zaležajúce; k. p., Ruža vonia. Hrmi.

Čítajte z poslednej písobnej úlohy. vašej vety, a udávajte jednotlivé slová, z ktorých zaležia!

2. Pozorujte: V písme oddeľuje sa každé slovo od druhého malou prázninou — uličkou; čili:

§. Každé slovo píše sa osobitne

Úloha. Odpíšte nasledujúce vety, ale tak, aby každé slovo od druhého oddelené bolo, lebo tam sú všetky pohromade, a potom poznačte každú vetu nad posledným jej slovom číslicou, z koľko slov pozostáva!

Chlapec poslúcha. Dievčence viju vence. Budte poriadni.
My radychodíme do školy. Milujeme otca nebeského. Ctitecť
matku svoju. Nevysmievaťež obráka. Jaitysmežiaci.

Vypracovanie. Vety: Chlapec poslúcha. (Atď.!).

3. Hlava, uši, oči, čelo, zuby, jazyk, brada, krk, ruka, lakeť, rebrá, noha, hnat, koleno — sú čiasťky tela.

Pozorujte: *Keď čiasťky z nečoho vypočítujeme, kladieme za každým slovom čiarku.*

Úloha. Vypíšte čiasťky hlavy a kladte náležite čiarku!

Vypracovanie. Čiasťky hlavy sú: uši, oči, (atď.!) *

* Takto nech učiteľ žiakom každú písobnú úlohu na tabuli sám značne. Pre obmedzenosť miesta sa ďalšie poznačenie »Vypracovania« vynechá.

§. 3. Slabiky.

1. Pozorujte zase na vetu: Ruža je červená. Povedzte: možno-li to prvé slovo *ruža* jedným dúskom čili jedným pohnutím úst vysloviť? Pravda nie; ale na jeden dúšok vyslovíme len *ru* a na druhý *ža*.

b.) To, čo jedným dúskom čili jedným pohnutím úst vyslovíme, volá sa slabikou.

Čo je teda to *ru* z toho slova *ruža*? — čo je *ža*? (Slabika).

2. Na koľko dúskov vyslovujeme slovo *ruža*? (Na dva). Vidíte teda slovo *ruža* má dve slabiky, a preto hovoríme: *ruža je slovo dvojslabičné.*

Povedzte, koľkoslabičné je to druhé slovo *je*? — A koľkoslabičné je slovo *červená*? — Z toho teda poznávate, že *slová sú jedno-, dvoj- aj viacslabičné.*

Pre cvičenie hovorí učiteľ viacej slov, a žiaci udávajú, koľkoslabičné je ktoré. K tomu cieľu môže sa tiež upotrebiť nektory štáňok z čítanky.

Úloha. Vypíšte z čítanky 20 dvojslabičných, 20 trojslabičných a 10 štvorslabičných slov!

§. 4. Hlásky. Písmeny.

Podme ešte raz k našej vzornej vete: Ruka je červená. Ktoré je tu prvé slovo? — prvá slabika? — Teraz pozorujte, ktoré hlasy počujete v tej prvej slabike, ktorú vám ja pomaly vyslovím: *r—u*? — a ktoré v slabike *ž—á*? — Vidíte teda slabiky pozostávajú z hlások alebo lepšie povedané z hlások. A čo sme povedali nedávno o vetách, z čoho povstávajú vety? — a slová? — Teda vety pozostávajú zo slov, slová zo slabík a slabiky z hlások.

Cvičenie ústne: rozberanie viet na slová, tyto na slabiky a slabiky na hlásky.

2. Ale či aj tu v knihe napísané slová a slabiky pozostávajú z hlások — sú hlasy? Nie, v knihe sú len *znaky hlások*, a tyto na rozdiel od tamtych voláme *písmenami* alebo *literami*. Písmeny vidíme; hlásky vyslovujeme.

Viditeľné, písané alebo tlačené znaky hlások voláme písmenami.

Cvičenie ústne: čo je hláska — čo písmena.

13.) V slovenskej reči užívame nasledujúcich 43 hlások:
 a, á, ä, b, c, č, d, ď, dz, dž, e, é, f, g, h, ch, i, í, j, k, l, ľ,
 l, m, n, ň, o, ó, ô, p, r, ŕ, s, š, t, ť, u, ú, v, y, z, ž.

Obyčajný poriadok písmen, jako sa tu uvádza, menuje sa *abecedou* čili *azbukou*.

Úloha. Odpíšte abecedu trikrát, a spravte i ty za každou písmenou čiarku!

Menujte yšetky písmeny, v abecednom poriadku, ale teraz nie dľa hlasu, lež dľa mena, tak ako to už z vášho slabikára znáte! (a, á, ä. bé. cé atď.)

§. 5. Samohlásky.

1.) Rozoznajte niektoré hlásky dajú sa samy o sebe vysloviť, znejú čisto, jasno; ako: a (ä), e, i, (y), o, u; ony preto menujú sa **samohláskami**.

2.) Rozoznávame však *samohlásky*.

krátke: a, ä, e, i, y, o, u —

dlhé: á, é, í, ý, ó, ú.

3.) Naď dlhé samohlásky kladie sa v písme dĺžeň (čiarka).

Cvičenie ústne z čítanky: vyhľadávanie slov na každú samohlásku.*

Úloha 1. Prečítajte a potom odpíšte pozorne nasledujúce slová a vety, a pozorujte na ty slová, ktoré temer jednako znejú, ale rozlične sa píšu a rozličný význam majú!

Páta — päta, pravá — práva, sud — súd, vína — vlna, múka — muka, stáť — stať, chyba — chýba. Súsed volá, že mu zajali vola. Myli — myli sa. Jedna žena jedná ľan.

Úloha 2. Vypíšte z čítanky 10 slov s krátkymi — a 10 slov s dlhými samohláskami; ale nezabudnite oddeliť každé slovo čiarkou!

Úloha 3. Vkládajte do nasledujúcich nedoplnených slov miesto ležiacej čiariočky ty samohlásky, ktoré pred každým riadkom stoja, a napíšte tak obdržané slová!

*) Pre obmedzenosť miesta pripomenutie tohoto cvičenia sa na budúce vynechá. Učiteľ však che-li cieľu dojsť, musí ústne cvičenie z čítanky pri každej vnovo prebranej mluvn. čiastke s prísňou dôslednosťou previesť.

a: r-k, f-d, č-s, d-r, dr-k, s-d, p-s, h-d, s-k, f-u.
 á: p-n, e-r, kr-f, p-r, p-s, h-k, m-j, chr-m, p-d, kl-t, r-f.
 ä: m-d, p-t, p-st, m-so, sm-d, v-z, v-ža, sem-
 e: l-p, p-ň, s-n, e-p, r-č, m-d, p-s, m-ch, l-v, l-s, chr-n.
 i: ž-d, d-v, b-č, n-č, n-t, l-st, c-t, st-sk, kr-k, č-n.
 í: c-n, č-ž, f-k, š-p, kr-k, šv-k, č-k, š-k, v-no.
 y: s-n, m-š, hm-z, s-r, ml-n, p-sk, d-ch, h-d, b-t, d-m.
 ý: h-l, r-f, ch-r, p-r, v-š, r-m, str-c, b-k, v-t.
 o: h-st, n-s, d-m, v-z, m-st, m-c, b-k, k-v, sn-p, kn-t.
 ó: t-n, tr-n, dr-t, ch-r, m-da, L-t, f-s.
 u: s-d, d-ch, p-st! z-b, f-d, k-s, b-k, t-k, p-k, ch-t, d-b.
 ú: s-d, k-t, p-št, p-t', m-r, m-ka, dr-k, l-č, k-r, -d.

2. Samohlásky rozdeľujeme ešte aj na

samohlásky tvrdé; a, ká, é, y, ý, o, ó, u, ú — a na
 samohlásky mäkké: ä, e, i, í.

Úloha. Vypíšte z čítanky 10 slov s tvrdými, 10 s mäkkými a 10 slov s miešanými samohláskami!

§. 6. Spoluhlásky.

1. Pozorujeme ostatnie písmeny v abecede, keď ich dľa mena vyslovíme. Neznejú samy o sebe zreteľne, ale len spolu s nejakou samohláskou: ako: bé, cé, čé, dé, dě, dzé, dže, ef, gé, há, chá, jé, ká, el, el, em, en, eň, pé, ef, es, es, te, te, ve, ze, že **Spoluhlásky menujú sa preto spoluhláskami.**

Úloha. Vypíšte z nasledujúcich viet všetky spoluhlásky a kladte za každou čiarku!

V zime padá sneh. Na jar stromy pučia. Roľník pracuje. Ja píšem. Ty sa učíš. On ráta. Prší.

2. Spoluhlásky delia sa na

tvrdé: d, g, h, ch, k, l, n, t;

mäkké: c, č, d, dz, dě, j, l, n, š, t, ž, — a

obojetné: b, f, m, p, r, s, v, z.

Naučte sa každé nazpamäť a zapamätajte si pravidlo: Po tvrdých spoluhláskach píše sa tvrdé y (ý), po mäkkých píše sa mäkké i (i), a po obojetných píše sa niekde mäkké i (i) a niekde tvrdé y (ý); na pr. ch**y**ba, d**y**m, c**i**n, ž**i**to; — by**d**lo — by**t**ka, mi**s**a — my**š**.

Úloha 1. Vypíšte z 1. kúsku čítanky o knižke šetky spoluhlásky, a síce osobytne tvrdé, osobytne mäkké i osobytne obojetné!

Úloha 2. Dopĺňajte a napíšte nasledujúce slová s ísmenou *i*, dajte ale pozor, kde má byť mäkké *i* (*i*), a kde tvrdé *y* (*y*)!

D-m, c-n, roh-, ě-n, ž-la, ml-n, š-ška, noh-, ž-d, c-t, -t', úd-, hnát-, doj-t', kol-, rak-, pliaĝ-, moj-, much-, š-p, en-, v núdz-, such-, k-sel-, družď-, vet-, ran-, gajď-

Úloha 3. Odpíšte trirazy bezchybné nasledujúce slová zapamätajte si ich dobre, bo v tých a v slovách od nich odvodených píše sa za obojetnou spoluhláskou *y* (*y*).

Bydlo, bývať', bystrý, bylina, byko, myš, myť, mydlo, ay, hmyz, mysleť', omyl, pýcha, kopyto, pyteľ, pysk, ryba, rýzt', strýk, rýl, syn, sýty, syr, sypať', zvyk, vysoký, vy, ýť' (ako vlk), vybrať', vydať', vyrobiť', jazyk, nazývať' sa.

3. Píšeme: t'ava — mati, lud — lipa, vďaka — deliť', uňa — nič; a nič: mat'i, lipa, deliť', nič. Lebo nad mäkké i spoluhlásky ě, p, ň, t' nekladie sa v písme mäkkeň, keď keď za nimi mäkké i alebo e nasleduje.

Úloha. Odpíšte nasledujúce slová, vynechajte ale mäkkeň všade, kde nemá byť!

Det'i, němý, pekňe, ničit', v zahradě, ľud'i, deliť', lipa, a koňi, t'eším sa, ňedela, teľa, dedina, pondelok, pyť'eľ.

Poznámenanie. Spoluhlásky dz, dž, ch pozostávajú ažďa z dvoch písmen, a volajú sa preto aj dvojspoluhlásky.

§. 7. Rozdiel v písaní a vyslovovaní nektorych spoluhlások.

1. Píšeme: Böh (Boha); brob (hrobu); snop (snopu); od (punkt), bot (obuv); prach (prachy), prah (na prahu); oz (vozit), nôž (nože, náš (naše)); vec (veci), vidz (videt); ač (dačo), háďž! hoďit, háďzat); lov (lovit), gróf (grófa); — ale čítame, akoby písané bolo: Bœch, hrop, bot, vos, nôš, ic, háč, lof.

19.) Nektore spoluhlásky teda menia na konci slov svoj lastný hlas na inakší; z predĺženia však slova čujeme, torú spoluhlásku vlastne písať máme.

23) Slová jednoslabičné sa nedelia a musia sa vypísať celé aj na konci riadku.

24) 2. Viacslabičné slová delíme tak, ako sa vyslovujú.
Vyslovujeme a delíme viacslabičné slová: á-no, bu-ky, mla-dý, čia-ra, hla-vou, tr-pí, do-mŕ-za.

Pozorujte na spoluhlásku medzi dvoma inakšími hláskami (samo-, dvoj- a polosamohláskami) — a najdte, že: Spoluhláska medzi dvoma inakšími hláskami priberá sa k tej hláske, čo za ňou stojí.

Úloha. Odpíšte a delte na slabiky malou vodorovnou čiarkou čili rozdeľníkom (-) slová:
o-či, voly, hrali, radosť, poleno, drahota, siaha, vŕľa, bielou, kameniu, slzy, zrnó, prietrž, vlnený, Nabuchodonozor.

26) 3. Dvojspoluhlásky dz, dž a ch považujú sa len ako jedna spoluhláska; ony sa nikdy nedelia; na pr. hrá-dza, há-dže, su-chý.

Úloha. Odpíšte a delte na slabiky rozdeľníkom slová:
mlá-dza, sádže, sadze, tichý, sucho, núdza, ucho, pračra.

27) 4. Dve samohlásky, keď niesu dvojhláskami, delia sa jedna od druhej; na pr. No-e, Ma-ri-a, pri-o-rať.

Úloha. Odpíšte a delte na slabiky slová:
Žo-fi-a, Leo, preobuť, neumytý, naozajst', vyučit', Joel.

28) 5. Dve spoluhlásky medzi dvoma inakšími hláskami rozdeľujú sa tak, že jedna priberá sa k predchádzajúcej, druhá k nasledujúcej hláske; na pr. ol-tár, jač-men, sviatky, ztrh-núť.

Úloha. Odpíšte a delte na slabiky slová:
eir-kev, orly, izba, čierny, dievčatko, panna, trpký, smrteľný, lepšie, tenšia, hrknúť, najmenšie dievčatko, chlapček.

29) 6. Spoluhlásky r a l priberajú k sebe predchádzajúcu spoluhlásku; na pr. mú-drý, te-plo, vi-dly, žo-brák.

Úloha. Odpíšte a delte na slabiky slová:
mo-drý, bratri, kmotri, chytrý, lotri, múdrosť, ohrada, jabloň, modlitba, náhle, útly, myseľ, myšlienka, hoblík.

30) 7. Spoluhlásky s a š priberajú sa k nasledujúcej spoluhláske; na pr. hu-stý, či-stý, ka-šle.

31) Sem patria aj slová s tromi spoluhláskami: *str, št skr, škr, skl, škl* a pod., kde podľa predošlého pravidla spoluhlásky *r* a *l* pribierajú k sebe predchádzajúcu spoluhlásku na pr. *se-stra, o-škli-vý, ha-spra*.

Úloha. Odpíšte a deľte na slabiky slová.

pu-stý, kostol, mesto, mešťan, blesky, prisny, mašta pošle; ostroha, jastráb, treskla, uškla, iskra, ostrie.

8. Pozorujte podľa pravidla pod číslom 5. Mali by sme slová *poznať, uctiť, prehnať* deľiť takto: *poz-nať, uc-t, preh-nať*. To by ale nebolo dobre; lež: *po-znať, u-ct, pre-hnať*, lebo v týchto slovách pred *hlavnou čiastkou* slova (*znať, ctiť, hnať*) nachádzajú sa tak zvané **predpony hláskované** (*po-, u-, pre-*), ktoré *samy tvoria slabiky*.

Poznamenanie. Pod »*hlavnou čiastkou*«*) slova rozumie sa tu tá čiastka jeho, ktorá udáva hlavný význam slova. Meď »*predpona*« pochádza odtiaľ, že pobočná čiastka táto je pred *hlavnou čiastkou* slova akoby predpnutá. »*Hláskovanou*« a preto sa menuje, že nachodí sa v nej samo- alebo dvo- hláska, prečo aj tvorí slabiku.

32) Zapamätajte si nasledujúce predpony hláskované: *o-, u-, ob-, od-, do-, da-, na-, ne-, po-, so-, sú-, vo-, vy- za-, zo-, nad-, pod-, bez-, roz-, pre-, pri-, pred-, pres-*.

Úloha. Odpíšte a deľte na slabiky nasledujúce slová dajte ale pozor, aby predpony boli oddelené od ostatných hlavných čiastok slov,

U-spať, oklamať, obstrihať, rozknísať, odorať doniesť, prespolie, dakto, naprást', sohnat' voskr zasvetiť, zohnúť, predvčerajšok, nekde, vytvoriť, súhla pripnúť, nadužiť, prevzvyk, podučiteľ, bezočivý.

33) Tak jako poznali sme u mnohých slov predpony tak sú slová, ktoré *za* hlavnou čiastkou svojou majú *začiatky prípony* čili *konečkovky*; na pr.: *mis-ka, noc-na, bohat-stvo, zvy-kať*. Prípony *-ka, -ná, -stvo*, tvoria slabiky, lebo sú hláskované a začínajú sa spoluhláskou. Konečkovka »*at*« v slove *zvykať* není slabikou, lebo začína sa samohláskou.

Prípony delia sa od hlavnej čiastky slova, keď sú hláskované a keď sa začínajú spoluhláskou.

*) Koreňom alebo pňom to tu nazvať a vôbec do prísnejšieho mluvnického rozkladu slov v nižších triedach púšťať sa ešte nemôžem

Úloha. Odpíšte a deľte na slabiky nasledujúce slová; pritom ale dajte pozor aj na slová v zátvorkách, cieľom poznania hlavnej čiastky v slove a snadnejšieho oddelenia tejsze od prípony.

Les-ný (les), kňazstvo (kňaz), metla (met-ie), ľudský, bohatstvo (bohat-ý), pánsťvo, lenoška (lenoš-it'), svetlo (sviet-it'), nesme (nes), píšťe, kupectvo (kupec), niesla (nies-t') pľietla (plet-iem); horknúť, mľasknúť, miestnosť, srstnatý, účastník, št'astie; vy-ši-na (vys-oký), zvýšiť, pre-vyšovat', my-šlien-ka (mysl-et'), vy-myslet', priemysel.

10. Slová *zemeplaz, poludnie* — složené sú zo slov: zeme-plaz; polu-dnie; i ty sa nesmejú deliť podľa pravidla pod č. 5 uvedeným: ze-mep-laz, po-lud-nie, ale tak, jako sú složené: ze-me-plaz, po-lu-dnie.

Složené slová *delia sa tak, jako sú složené.*

Úloha. Odpíšte nasledujúce slová a oddel'te v nich rozdelníkom ty slová, z ktorých je každé složené!

Noc-ľah, kolovrat, okamženie, päťročný, trojoký, horeznačký, jaknáhle, veľ'čtený, polostrov, vinohrad.

Upozornenie. Po odhavení §. 10., ktorým ukončený je istý mluvnický odsek, má sa držať s dietskami na základe daktorého príhodného článku z čítanky *širšie opakovanie* čili *rekapitulovanie* všetkého toho, čo sa dosiaľ prebralo a vysvetlilo: veta, slová, slabiky, písmeny a hlásky; samo-, dvoj- a polosamohlásky; tvrdé-(y) a mäkké i; spolu-hlásky tvrdé, mäkké i obojetné; písmena veľ'ká po bode a na začiatku vety; rozdeľovacie znamienka atď.

§. 11. Podmet a přísudok.

1. Človek pracuje; pes je zvierá; včela je pilná — to sú vety. (Prečo? Lebo sú v nich slovami vyjadrené myšlienky.)

V každej úplnej vete povedáme nečo o nejakej osobe lebo veci. (O kom je reč hore v prvej vete? O človekovi. O čom v druhej — v tretej vete?) A teraz zapamätajte si:

To, o čom vo vete nečo hovoríme, volá sa podmetom. Slovo »človek« je podmet v prvej, »pes« v druhej a »včela« v tretej vete.

Úloha. Vypíšte z nasledujúcich viet všetky podmety!

Diet'a poslúcha. Kôň t'ahá. Koza je rohatá. Dúb je strom. Netopier není vták. Nádenník pracuje. Studňa je hlboká. Zvierá nemá rozumu. Spravedlivý nemá strachu.

2. Povedzte, čo je v predošlých vetách povedané o dieťaťi, — o koni atď. — A teraz zapamätajte si:

To, čo vo vete o podmete vetíme (hovoríme), volá sa prísudkom. Vo vete: »Dieťa poslúcha«, je teda slovo »poslúcha« prísudok.

V každej úplnej vete musia sa tyto dve podstatné čiastky nachádzať, totiž: podmet a prísudok.

Úloha 1. Vypíšte z predošlej úlohy všetky prísudky!
Vypracovanie. Prísudky: poslúcha, ťahá, je*) rohatá (atď.!).

Úloha 2. Pokúste sa vo vetách na str. 105. v článku 2. vyhľadať podmety a prísudky!

§. 12. Veta tázacia; veta istiacia a záporná čili vety oznamovacie.

1. Janko sa opytuje. Anička odpovedá: **Vari maminka? Maminka vari. Je obed hotovy? Obed je hotovy. Si ty rada? Ja som rada. Je sluzka chorá? Sluzka /není chorá. Vozí paholok? Paholok nevozi. Prídu aj sestry domov? Aj sestry prídu domov. Sú bratia na poli? Bratia niesu na poli.**

Povedzte, o kom je reč v prvej vete! — čo je tam podmet? (Maminka.) A čo prísudok? (Vari.) A v nasledujúcej vete podmet? — prísudok? pravda ten istý, čo v prvej vete. Ale medzi prvou a druhou vetou je preca rozdiel. Či neznie tá prvá ako *otázka* — a druhá ako odpoveď? Zapamätajte si teda:

Taká veta, ktorou sa opytujeme čili tážeme, volá sa tázacou vetou.

Udajte všetky vety, ktorými sa Janko nečo táže. Pozorujte tiež, jaké znamienko sa na konci tých viet nachodí!

Na konci tázacej vety kladie sa otáznik (!),

Úloha. Odpíšte teraz náležite ty tázacie vety!

2. Pozorujte včul zase na odpovede Aničkine: Či ona Jankovi na všetko prisvieča a istí! (Nie.) Udajte, ktorými vetami ona nečo prisvieča, tvrdí čili istí, a ktorými zas nečo tají čili zapiera! — Z toho vidíte, že vety môžu byť ešte aj *istiace* a potom tiež *záporné*; a síce:

*) Že tu slovo »je« je vlastne spona o tom— až vo vyšších triedach.

Taká veta, ktorou nečo tvrdíme čili istíme volá sa vetou istiacou. Veta, ktorou nečo tajíme čili zapierame, volá sa vetou zápornou.

Obe vety zase, tak istica, ako aj záporná menujú sa jedným slovom vetami **oznamovacími**. (Prečo ?)

Úloha 1. Odpíšte z rozmluvy Jankovej a Aničkinej osobytne vety istiace — a osobytne vety záporné !

Úloha 2. Zo dvoch a dvoch nasledujúcich slov urobte a napíšte vety tázacie a istiace !

Chlapec, pilný. Pero, nový. Kôň, zviera. Sestra, píše. Oheň, páli. Žiak, sa učí. Kniha, hranatý. Otec, pracovať. Bôh, jeden. Zvieratá žiť, rásť a cítiť. Eudia smrteľní.

Vypracovanie. Vety tázacie a istiace: Pilný je chlapec? Chlapec je pilný. (Atď. !)

Úloha 3. Zo dvoch a dvoch nasledujúcich slov urobte a napíšte vety tázacie a záporné !

Železo, rastlina. Mačka, verný. Lekár, remeselník. Sirka, vonia. Pisár, ore. Mrtvý, cíti. Cukor, kyslý. Ryba, má hlas. Kameň, cíti, rastie. Lenivec, možno chváliť.

Vypracovanie. Vety tázacie a záporné: Je železo rastlina? Železo není rastlina. (Atď. !)

§. 13. Podstatné meno.

1. Otec, učiteľ, Ján, Bôh, Anna, úradník, bača — sú **mená osôb**.

Každá osoba má svoje meno.

Poznamenanie. Osoby sú ľudia a duchovia, preto, že majú rozum a môžu vedieť o sebe.

Menujte ľudí (mená osôb) podľa zamestnania — remesiel! — Menujte krstné mená svojich spolužiakov !

2. Stolec, kabát, komora, voda, chlieb strom, kladivo, pole, ovca, červik, ruža, zlato — sú **mená rozličných vecí**.

Každá vec má tiež svoje meno.

Menujte veci, ktoré sú v škole, doma, na dvore, v zahrade, v poli ! Menujte známe zvieratá, rastliny, nerasty !

3. Povedzte, ktoré z nasledujúcich slov znamenajú nečo **životného** — a ktoré nečo **neživotného** ! Jeleň, dub, kameň, kapusta, vrabec, žito, jablko, mucha, ruža, šfuka, chrúst, orech, vlk, ihla, krajina vrch.

~~Všetchna~~ *Všetchna: Veci sú dvojaké: životné a neživotné. Životné sú zvieratá a neživotné sú ty veci, ktoré nežijú. A teraz zapamätajte si ešte toto:*

Mená osôb a mená vecí životných i neživotných voláme spolu menami podstatnými.

Úloha. Vypíšte z nasledujúcich viet všetky podstatné mená a sice osobytne mená osôb — osobitne mená vecí životných — a osobytne mená neživotných!

Peter bol apoštol Kristov. Chlapec porezal sa nožom. Mesiac svieti. Olovo je ťažký kov. Kostol je budova. Dávid bol kráľom. Chrúst je hmyz. Žaby šriekajú. Lovec zastrelil zajaca brokom. Povetrie je veľmi ľahké teleso.

4. Žilina, Senica, B. Bystrica — sú *mená miest*;

Uhorsko, Česko, Halič — sú *mená krajín*;

Tatry, Kriváň, Biela hora — sú *mená vrchov a hôr*;

Váh, Dunaj, Hron — sú *mená riek*.

Mená miest, krajín, vrchov, hôr a riek sú mená zvláštne, píšú sa veľkou začiatočnou písmenou, a pretože sú len jednej veci vlastné (lebo není viac Žilín, Čiech, Kriváňov, Dunajov ako jeden), preto volajú sa vlastnými menami. Ku vlastným menám zahrňujeme aj všetky krstné mená, ako: Ján, Anna, — a tiež mená národov, ako: Slováci Maďari atď.

Úloha. Vyhladajte vo vašej čítanke z každých takých mien po 5, a napíšte jich, ale každé osobytne a veľkou začiatočnou písmenou!

§. 14. Pohlavie podstatných mien.

Čítajte: Muž, kameň, žena, hus, dieťa, zlato, hlina, havran, syn, šťastie, žito, mucha.

Povedzte, pred ktoré z týchto podstatných mien bysté mohli predložiť slovíčko *ten* — pred ktoré *tá* — pred ktoré *to*? — Teraz zapamätajte si:

Podstatné mená, pred ktoré môžeme predložiť slovíčko „ten“, sú mužského pohlavia, pred ktoré „tá“, sú ženského pohlavia a pred ktoré „to“, sú stredného pohlavia.

Úloha. Vyhladajte a vypíšte z čítanky 10 mien mužského, 10 ženského a 10 stredného pohlavia.

§. 15. Jednotný a množný počet podstatných mien.

1. Hovoríme a píšeme:

a) Pán—páni; muž—muži; páv—pávi (-y); medveď—medvedí (-e); brat—bratia; súdca—súdcovia;

b) roh—rohy; — vlas—vlasý; — meč—meče;

c) žena—ženy (duša—duše); hus—husi (zem—zeme);

d) slovo—slová; — pole—polia; — semä—semená, zvierä—zvieratá.

Pozorujte, dve a dve slová a povedzte, ktoré z nich znamená len jednu osobu lebo vec — a ktoré viac osôb lebo vecí!

Keď podstatné meno len jednu osobu lebo vec znamená, hovoríme, že stojí v jednotnom počte (čísle); keď ale znamená viacej osôb alebo vecí, vtedy stojí v množnom počte.

Úloha. Odpíšte tamty v jednotnom počte stojace slová osobytne — a ty v množnom počte tiež osobytne!

2. Pozorujte zase hore na slová v množnom počte stojace a udávajte, jakými hláskami čili koncovkami rozoznávajú sa ony od slov v jednotnom počte stojacích!

Koncovky množného počtu pri podstatných menách sú: -i, -ia, -ovia, -y, -e, -a, -ená, -atá.

3. Povedzte, jakého pohlavia sú slová tam hore pod a) — a či znamenajú nečo životného alebo neživotného. Pozorujte teraz na koncovky tých slov a nájdete, že:

Podstatné mená mužského pohlavia životné prijímajú v množnom počte mäkké -i, -ia alebo -ovia.

Úloha. Postavte nasledujúce slová do množného počtu, pri ktorých to ešte urobené nie je!

Holub—holubi, pán, syn—synovia, mešťan—mešťania, kmín, súdca, hráč, žid, sluha, pes, lev, zajac, mäsiar, vlk—vlci, žobrák, žiak, valach—valasi, lenoch.

Poznam. Tvrdá spoluhláska *k* mení sa pred *i* na *c*, a *ch* na *s*.

4. Pozorujte zase na prvý odstavce! Jakého pohlavia sú slová pod b)? — či sú životné alebo neživotné? — a jakou hláskou je ktoré z nich zakončené?

Podstatné mená neživotných vecí mužského pohlavia končia-li sa na tvrdú alebo obojetnú spoluhlásku, prijímajú v množnom počte tvrdé -y; jestli sa ale končia na mäkkú spoluhlásku, vtedy dostávajú -e. Ty isté prípony dostávajú aj mená zvierat, keď o týchto chceme rozprávať, ako o neživotných veciach; na pr. Pávy a medvede nepatria do jednej triedy.

Úloha. Postavte nasledujúce slová do množného počtu!

Kút—**kúty**, **dar**, **kríž**—**križe**, **klas**, **dvôr**, **sad**, **sekáč**,
les, **most**, **kľúč**, **vrkoč**, **širák**, **čepec**—**čepce**, **hrniec**, **zvonec**.

5. Jakého sú pohlavia — a jakou hláskou sú zakončené slová v prvom odstavci pod c) ? —

*Podstatné mená ženského pohlavia končia-li sa na samohlásku **-a**, premieňajú tuto na tvrdé **-y** (niektoré na **-e**; majú-li ale na konci spoluhlásku, dostávajú mäkké **-i** (niektoré **-e**).*

Úloha. Postavte nasledujúce slová do množného počtu, pri ktorých to ešte urobené není!

Misa—**misy**, **dolina**, **kost**—**kosti**, **hrst**, **hlava**, **myš**, **voda**,
noc, **päta**, **brada**, **stena**; **pec**—**pece**, **jabloň**, **obec**, **obruč**,
obyčaj; **väza**—**váže**, **ruža**, **hrča**; **hana**; **vôňa**; **reč**; **stráž**.

6. Ešte pozorujte na slová pod d) a udajte jejích pohlavie a koncové hlásky!

*Podstatné mená stredného pohlavia končia-li sa na samohlásku **-o** majú v množnom počte dlhé **-á** ináčej: **-ia**, **-ená** alebo **-atá**.*

Úloha. 1. Postavte nasledujúce slová do množného počtu, pri ktorých to ešte urobené není!

Sedlo—**sedlá**, **kolo**; **dláto**—**dláta**, **miesto**; **srdce**—
srdcia, **more**; **plemä**—**plemená**, **vemä**; **vtáča**—**vtáčatá**,
knieža, **morča**; **hniezdo**, **koleno**; — **znamenie**—**znamenia**,
prieslovie; — **dievča**—**dievčatá**—**dievčence**, **kurá**; — **oko**—
oči, **ucho**—**uši**; — **sidlo**; **oje**; **zbožie**; **temä**; **chlapča**.

Pravidlo. *V slovenskej reči nemôžu dve dlhé slabiky v jednom slove vedľa seba stáť; preto nesmie sa písať dlátá, ale dláta; nie žriedlá, ale žriedla.*

Úloha 2. Postavte podľa toho, čo ste sa dosiaľ naučili, nasledujúce miešané slová do množného počtu!

Kňaz, **okno**, **otec**, **mesiac**, **sova**, **klas**, **hruška**, **buk**,
pstruh, **medveď**, **hrozno**, **diera**, **chliev**, **vec**, **les**, **vrabec**,
vrana, **krajčír**, **žrieba**, **sedliak**, **vĺča**, **priateľ** **duša**, **dľaň**.

§. 16. Prídavné meno.

1. *Jaké sú osoby a veci ?*

Otec je *dobrý*. Matka je *laskavá*. Dieťa je *poslušné*.
Mäď je *sladký*. Rieka je *hlboká*. Kvieťa je *pestré*. *Pilný*
žiak sa učí. *Zelená* tráva sa kosí. *Čerstvé* povetrie je *zdravé*.

Udajte tam v každej vete podmet a prísudok!

Pozorujte, slová : dobrý, laskavá, poslušné, sladký, hlboká, pestré, pilný, zelená, čerstvé, zdravé — naznačujú, *jaký* je otec, *jaká* je matka, *jaké* je dieťa atď.

Slová, ktoré naznačujú, jaké sú osoby alebo veci, volajú sa prídavnými menami.

Poznamenanie. Prídavné mená pridávajú sa obyčajne k menám podstatným; ony môžu aj *prísudkom* byť.

Povedzte, *jaký* je podľa farby havran — sňah — stromový list? — *Jaká* je krieda — tráva — krv? — *jaké* vápno — zlato — uhlie?

Úloha. K podstatným menám **cukor, ocot, piesok, kameň, černidlo, mlieko, oje, hrebienok, sekera, motyka, deň, noc, starec, rieka, potok** — pridajte a napíšte so slovíčkom **je**, kamby patrilo jedno z týchto prídavných mien:

kyslý, sladký, biele, dlhé, ostrá, tmavá, hrubé, jasny, krátky, drobný, tupá, čierne, plytký, starý, hlboká.

Vypracovanie. Cukor je sladký (atď.!).

2. *Prídavné mená sú trojiho pohlavia; na otázku jaký? stojí prídavné meno v mužskom pohlaví; na otázku jaká? stojí prídavné meno v ženskom pohlaví, a na otázku jaké? stojí prídavné meno v strednom pohlaví.*

Udajte z predošlého cvičenia prídavné mená, ktoré z nich sú na otázku *jaký* — ktoré na otázku *jaká* — a ktoré na otázku *jaké*?

3. Hovoríme a píšeme: Pes *verný* — psi *verní*. Most *široký* — mosty *široké*. Matka *starostlivá* — matky *starostlivé*. Koleso *okruhlé* — kolesá *okruhlé*.

Ktoré z tých slov stoja v *jednotnom* — a ktoré v *množnom počte*? — Z toho vidíte, že i *prídavné mená* môžeme povedať v *jednotnom* a tiež v *množnom počte*. *Prídavné mená jednotného počtu zakončujú sa na -ý, -á, -é; v množnom počte na: -í* (pri životných, -é neživotných), -é -é, a *ty všetky sú tvrdého východu*.

Úloha. Doplňte nasledujúce vety patričnou hláskou, a odpíšte jich najprv v jednotnom a potom v množnom počte!

Víno je siln-. Kočka je falošn-. Holub je čistotn-. Dolina je úzk-. Súdca je prísu-. Izba je nízk-. Motyl je pekn-. Dievka je tich-. Piln- žiak je múdr-. Pán je vážn-

Poznamenanie. Koncové hlásky prídavných mien *-ý, -á, -é, -í* píšu sa obyčajne *dlhé*; keď je ale v predchádzajúcej slabike dvojhláska alebo dlhá samohláska, píšu sa (dľa pravidla v §. 15.) *krátke*; na pr. *krásny, biely*. (Toto platí i ohľadom koncových hlások *-ia, -ie*, predchádzajúcich v *-a, -e*; vidz nasledujúcu úlohu.)

4. Hovoríme a píšeme:

vták noční — vtáci noční; paroh jelení — parohy jelenie;
pečenka telacia — pečienky telacie;
slovo božie — slová božie.

Z toho vidíte, že *prídavné mená, majúce poslednú svoju spoluhlásku mäkkú, prijímajú mäkké koncovky -i, -ia, -ie, prečo sa tyto prídavnými menami s mäkkým výčhodom menujú.*

Úloha. Doplníte nasledujúce vety patričnou hláskou, a odpíšete jich najprv v jednotnom a potom v množnom počte!

Prorok je muž bož-. To je koža hovädz-. To je dielo bož-. Citron je sviež. Krava je domác- zvierá. To je súc- mladík. Žab- skok je šikovn-. Mám dobr- písac- pero. Sov- hláva je okruhl-. Vlčina je vlč- koža.

§. 17. Zámeno osobné.

1. Tatko vraví takto sám o sebe:

Ja som otec. Ja mám troje dietok. Ja mám starosti.

Pozorujte: Kto je otec? Kto má troje dietok? Kto má starosti? V tých vetách stojí len: »Ja«. Koho pod tým slovom »Ja« rozumieme? Na miesto ktorého, čieho mena stojí to slovo »Ja«? (Na miesto mena »Tatko.«) Zapamätajte si:

Také slovo, ktoré na miesto mena istej osoby čili za meno osoby stojí, volá sa zámenom osobným.

Zámeno »ja« znamená tú osobu, ktorá hovorí, čili prvú osobu.

2. Tatko vraví takto k staršiemu synovi Adamovi:

Ty si môj milý syn. Ty sa mi pekne chováš. Ty nikdy nezaháľáš.

Či teraz pod tým slovom »Ty« zase prvú osobu, ktorá hovorí, t. j. tatku rozumieme? Pravda nie; ale druhú osobu *ku* ktorej tatko hovorí — Adama.

Zámeno »ty« znamená tú osobu, ku ktorej sa hovorí, čili druhú osobu.

3. Tatko vraví toto o svojom neprítomnom mladšom synovi Jankovi.

On je teraz v škole. *On* tiež hľadá čo najviac radosti mi spôsobiť.

A o mamke a malom dieťati ešte toto hovorí:

Ona je starostlivá o svoje detiatko; *ona* chráni a opatruje ho deň i noc. Či sa *ono* odsluží zato matke svojej?

Pozorujte, aj slovička »on, ona, ono« sú *zámená*. Vy už viete miesto ktorých mien!? Zapamätajte si teda:

Zámená »on, ona, ono« znamenajú tú osobu (alebo aj vec) o ktorej sa hovorí, čili tretiu osobu.

Tretia osoba je trojeho pohlavia: »on« znamená *mužské*, »ona« *ženské* a »ono« *stredné* pohlavie.

Povedzte teraz, jaké slovo je v predošlých vetách podmetom?

Zámená osobné môžu teda tiež podmetom viet byť.

Úloha. Odpíšte nasledujúce vety! Nad každé zámeno napíšte číslicou, ktorú osobu ono znamená. Zámeno tretej osoby krome toho podčiarnite, a síce mužské raz, ženské dvarazy a stredné trirazy!

Ja píšem. **Ty** píšeš. **On** píše. **Ty** si môj priateľ. **Ona** plače. **Ja** sa učím. **On** spí. **Ty** stojíš. **Ona** sedí. **On** není tu. **Ono** kričí. **Ty** si zdravý. **Ona** je chromá. **Ja** to viem.

4. Pozorujte, poviem-li: ja, ty, on (ona, ono), rozumieš len *jednu osobu*.

Slová: ja, ty, on (ona, ono) stoja v jednotnom počte.

5. Ale môžeme ty isté zámená aj *v množnom počte* povedať, lebo môžeme aj *o mnohých osobách* hovoriť.

Prvú osobu množného počtu zvämenáme slovičkom my; druhú osobu množného počtu zvämenáme slovičkom vy; tretiu osobu množného počtu mužského pohlavia zvämenáme slovičkom oni; tretiu osobu množného počtu ženského a stredného pohlavia zvämenáme slovičkom ony.

Osobné zámená sú teda

	I. osoba	II. osoba	III. osoba
<i>v jed. poč.:</i>	ja	ty	on, ona, ono;
<i>v množ. poč.:</i>	my	vy	oni, ony.

Poznam. Zámená: *ty, my, vy*, ako aj ženské a stredné *ny* pišu sa tvrdým *y*.

Úloha. Napíšte nasledujúce vety so všetkými zámenami v jednotnom a množnom počte a vo všetkých troch ohlaviach tak, jako to s prvou vetou tam urobené vidíte!

Ja píšem, ty píšeš, on píše, ona píše, ono píše; my píšeme, vy píšete, oni píšu, ony píšu. — Ja čítam. Ja čakám. Ja nesiem. Ja spievam. Ja veziem. Ja trpím.

§. 18. Sloveso.

1. Čo osoby a veci činia.

Matka varí. Slnko svieti. Vták lieta. Voda tečie.

Povedzte, čo činí matka? (Varí.) Čo činí slnko? (Svieti.) Čo vták — čo voda? — Zapamätajte si:

Také slovo, ktoré nám udáva, čo osoba alebo vec činí, voláme slovesom.

Jaké slovo je v tamtých vetách prísludkom?

Sloveso môže teda tiež *prísludkom* byť.

Úloha. Odpíšte nasledujúce vety a podčiarnite v nich všetky slovesá!

Miško prechádza sa v blízkosti včelína. Jedna včela poštípe ho do tvári. Miško sa nahnevá. Pochytí palicu. Udre na klát. Nato vyrónia sa včely. Miška celého doštípu. Tento kričí. Rodičia na pomoc pribehnú. Odoženú včely.

2. Hovoríme a píšeme: vezie—vezú; viaže—viažu; učí sa—učia sa; píšem, píšeš, píše, píšeme, píšete, píšu; česem, češeš, češe, češeme, češete, češú.

Povedzte, ktoré z týchto slovies označujú jednotný a ktoré množný počet? — Vidíte teda:

Aj slovesami môžeme označovať jednotný a množný počet.

Úloha. Pridajte k nasledujúcim podmetom príhodný prísludok z tých slovies, ktoré pod tými podmetami stoja, a napíšte vety, ktoré tak dostanete v jednotnom a potom tiež v množnom počte!

Pekar —. Učiteľ —. Svieca —. Kňaz —. Stolár —. Kupec —. Kôň —. Zvon —. Kohút —. Ruža —. Pes —. Oko —. Žiak —. Vietor —. Lev —. Straka —.

zvoni, pečie, sa učí, učí, vidí, hoblúje, horí, hryzie, káže, vonia, predáva, kykyrika, ťahá, rapoce, reve, veje.

3. Kedy sa čo stáva?

Dnes sa učíme. Včera sme sa učili. Zajtra sa budeme zas učiť. Teraz píšem. Predtým som čítal. Neskôr budem rátať. Sadím. Sadil som. Budem sadiť.

Povedzte, ktoré z tých viet oznamujú, že sa niečo teraz stáva,
— ktoré, že sa niečo už stalo — a ktoré, že sa niečo ešte len stane?
— Zapamätajte si:

Čo sa teraz čili prítomne stáva, oznamujeme slovesom prítomného času; na pr. sadím.

Čo sa už stalo čili minulo, oznamujeme slovesom minulého času; na pr. sadil som.

Čo sa ešte len stane, ešte len bude, oznamujeme slovesom budúceho času; na pr. zasadím alebo budem sadiť.

Úloha 1. To čo v nasledujúcich vetách o včerajšku je povedané, sa aj dnes stáva a stane sa aj zajtra. Prerobte to najprv tak, jako keby sa to pred vašimi očami teraz, v prítomnom čase dialo a stávalo — a potom ešte raz, jako keby sa to až v budúcnosti stať malo!

Včera slnko páliło. Žnice žaly. Kosci kosili. Preca ale veselo pracovali. Slnko ešte väčšmi pieklo. Konečne prišlo poludnie. Robotníci posadili sa k obedu. Po obede si trochu odpočinuli. Potom zase čerstvo pracovali.

Vypracovanie 1: Dnes slnko páli. (Atď.!)

2: Zajtra bude slnko páliť. (Atď.!)

Úloha 2. Napište nasledujúcu výpravočku ako už *minulú* udalosť.

Samotne žije jeden starý pán. Len jedného psika má. Akonáhle tento cudzieho zbadá, hlasne brechá. Zloději zbadajú pár zlatých u starého pána. Podkopajú v noci stenu. Vťahujú sa do izby pánovej. Zbadá toto pes. Začne veľmi štekáť. Starý pán sa zobudí. Strhne flintu so steny. Odoženie zlodějov.

Vypracovanie. Samotne žil jeden starý pán. (Atď.!)

Poznámenanie. Koncový hlas *-i* pri slovese v minulom čase v množnom počte píše sa mäkkým *-i* len vtedy, keď sa to sloveso poťahuje na meno osoby lebo veci životnej mužského pohlavia (s koncovkou *-i -ia* lebo *-ovia*); všade inde píše sa ten koncový hlas *-i* tvrdým *-y*. Na pr. Kosci kosili. Žnice žaly. Kamene padaly. Zvieratá spaly.

§. 19. Všeobecné opakovanie.

Upozornenie. Po ukončení predošlého §. pristúpi sa na základe nektorého príhodného čítacieho kúska k *všeobecnému opakovaniu*. Toto opakovanie má sa stať:

1. *Vetoslovne.* Čo je veta? vetá tázacia — istiacia — záporná — oznamovacia? Podmet? Prísudok?

2. *Slovozpytne.* Podstatné meno? Meno osoby — veci? Vlastné mená? Pohlavie: mužské — ženské — stredné? Prídavné meno? Zámeno osobné? Sloveso?

3. *Tvaroslovne.* Číslo jednotné a množné u mien podstatných — prídavných — zámen — sloviess? Východ u prídavných mien? Osoby u zámen a sloviess? Časy u sloviess?

4. *Hláskovne.* Slabiky? Hlásky? samohlásky krátke — dlhé, tvrdé — mäkké? spoluhlásky tvrdé — mäkké — obojetné? dvojspoluhlásky? polosamohlásky? dvojhlásky?

5. *Pravopisné.* Či je každé slovo oddelené jedno od druhého? Kde sa píše veľká začiatočná písmena? Jako sa rozdeľujú slová na konci riadku? Kde sa kladie bod — otáznik? atď. Kde sa kladie mäkké *-i* — kde tvrdé *-y*? atď. atď.

Prisobné úlohy na všetky tu podotknuté otázky *vo vetách* — určí sám učiteľ pri upotrebení príležitých čiastok a článkov z čítanky.

O b s a h.

	Strana		Strana
Zpredslova k druhému vydaniu	2	5. *Rada. (E. V. Obrov)	—
I. Škola.		6. Dva rozhovory. (Z Haestersa — B.)	8
<i>A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	3	7. *Zahradka djet. (III. čít. rak)	—
1. Knižka. (G. Zaymus)	—	8. Veršik k meninám alebo narodeninám. (B.)	9
2. Tabuľka. (B.)	—	9. List. (Z Haest. — B.)	—
3. Porovnanie tabuľky s knižkou. (Z Haestersa — B.)	4	10. Hádk. (= škola. — Raab)	—
<i>B. Opis učebne.</i> (Dľa Haest. — B)	—	11. Prípovedi a pořadba.	—
<i>C. Človek a škola.</i> (Z Haest. — B)	5	12. Píseň pro djet. (Kancional)	10
1. *Uvítanie školy. (G. Zaymus)	—	13. Píseň cirkovnj. (Ev. Zpěv.)	—
2. *Pilný žiačik. (E. V. Obrov)	6	14. Mollitba žafa	—
3. *Chlapec a pero. (G. Zaymus)	7	II. Dom.	
4. Mollitba čtení (Hodžova čít.)	—	<i>A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	11
		1. Izba (Dľa Haest. — B.)	—
		2. Kuchvňa. (Dľa Haest. — B.)	—

3. Porovnanie izby s kuchynou. (Dľa Haest. — B.)	12
B. <i>Opis domu.</i> Z Haest. a Zaymusa — B.	—
C. <i>Človek a dom — rodina.</i> (Dľa Zaymusa — B.)	14
1. *Hádný chlapec. (Kollár čít.)	16
2. Hodná Anička. (Hodžova čítanka)	—
3. *Dobrá dcéra. (I. Rečnovanka)	18
4. *Mám bratov. (Hodžovačit.)	—
5. *Móblitba chudobného dieťa. (I. čít. rak.)	—
6. *Siroty (Mina)	19
7. *Jaká práca. (II. Rečnovanka)	—
8. *Dcomsťij dům (II. čít. rak)	—
9. *Matej, čo zná maľovať. (II. Rečnovanka)	20
10. *Gisfra. (Dľa Kurtman-a—B.)	—
11. *Pravdomluvnosť. (Baštec-ký)	—
12. <i>List.</i> (Z Haest. — B.)	—
13. Hádky. (1. Keď hlavu z obloka vytrčí. — 2. Kľúč. — 3. Komín. — 4. Hrniec.)	21
14. *Prípovedi a porefabla	—
15. *Pieseň po gible. (Ev. Zpěv.)	22
16. *Pieseň lájta k robičiam (Kollárova čít.)	—

III. Domáce zvieratá.

A. <i>Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	—
1. Pes. (Dľa Haest. — B.)	—
2. Krava. (Z Haest. — B.)	24
3. Porovnanie psa s kravou. (Dľa Haest. — B.)	—
4. Kohút a sliedky. (G. Zaymus)	25
5. Kanárik. (Z Haest. čít.)	26
6. Porovnanie sliedky s kanárikom. (Z Haest.)	—
7. Mucha. (G. Zaymus)	27
8. Včela. (Dľa Haest. — B.)	—
9. Porovnanie muchy so včelou. (Dľa Haest. — B.)	28
B. <i>Príbityky zvierat.</i> (Dľa Haestera. — B.)	29
C. <i>Človek a domáce zvieratá.</i> (Dľa Haest. — B.)	—

Druhá čítanka a mluvnica.

1. *Ovca. (Nagy: Cvič. umu a reči)	—
2. Žena, čo dobytok kádila Bárány — Zellingner III. č.)	—
3. *Pám. (F. A. Hora)	—
4. *Vrabc a chlapec. (I. Rečnovanka)	—
5. Krava, kôň, ovca a pes. (Zaymus: II. nauč. čít.)	—
6. *Chlapec a pes. (Hodžova čít.)	—
7. *Hřstta. (Hrdý: »Neženky«)	—
8. Ukrutný Adam: (Hodžova čít.)	—
9. Starosť o statok. — (Hodžova čít.)	—
10. *Včela. (I. čít. čapianska)	—
11. <i>List</i> (Zaymus: II. nauč. čít.)	—
12. Hádky. (1. Páv. — 2. Ani jeden; lebo vrabc nekráča, lež skacká)	—
13. Própovede a porekadlá	—
14. *Pieseň Bšanočnj. (Ev. zpěv)	—

IV. Zahrada.

A. <i>Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	—
1. Jabloň. (Zaymus: II. n. čít.)	—
2. Egreš. (G. Zaymus)	—
3. Porovnanie jablone s egrešom. (Dľa Haest. — B.)	—
4. Slimák. (Dľa Münsterbergskej čít. — B.)	—
5. Porovnanie slimákov s dáždovcovcami. (B.)	—
B. <i>Opis zahrady.</i> (B.)	—
C. <i>Človek a zahrada</i> (Z Haestera — B.)	—
1. *Mladý stromček. (A. Čerriansky)	—
2. Jablčné jadierka. (Z neméckého)	—
3. *Hřvbjrag ptáfi! (Z nem.B.)	—
4. Nepokradeš. (Dľa Hodžu — B.)	—
5. *Hřvčinnj. (Zo Schmidt-ovej čít.)	—
6. *Zvädláruža. (Rečnovanka)	—
7. Kapustný motýl. (B.)	—
8. *Láska božia. (Čab. I. čít.)	—
9. <i>List.</i> (Dľa nemec. — B.)	—

10. Hádky. (1. Slimák. — 2. Slivky. — 3. Cibula)	62
11. Prípomedi a porefabla.	—
12. Píseň Beffonočnj. (Ev. zp.)	—

1. Čít. rak.)	62
2. Čít. čab.)	—
9. List. Pavie oko. (K. Raab)	—
10. Hádky. (1. Zrno. — 2. Zajac. — 3. Seno. — 4. Svätöjanská muška — od Sládkoviča)	63
11. Prípomedi a porefabla.	—
12. Píseň rannj. (Ev. zpěv.)	64
13. Píseň: chlebjec	—
14. Píseň: dítatvzdánj	—

V. Dedina — mesto.

<i>A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	45
1. Roľník. (G. Zaymus)	47
2. Obuvník. (G. Zaymus)	—
3. Porovnanie roľníka s obuvníkom	—
4. Rýnok. (G. Zaymus)	—
<i>B. Opis dedina — mesto. (B.)</i>	48
<i>C. Človek a dedina — mesto. (Dľa viacerých — B.)</i>	50
1. *Dedinôčka. (M. Dumný)	51
2. Buď zdmorilý a úslužný! (I. čít. rak.)	—
3. Kováč. (Zaymus: I. čít.)	—
4. *Otázky a odpovede. (J. Sokol)	52
5. *Deti a kostol. (Dľa Zaymusa — B.)	—
6. *Medle. (J. Chalupka)	—
7. Spoločenský život. (Nagy: Čvič: umu a reči)	—
8. List. (Dľa Haest. — B.)	53
9. Hádky. (1. Umrľcia truhla. — 2. Refaz. — 3. Zvon. — 4. Píla vodou hnaná)	54
10. Prípomedi a porefabla.	—
11. Píseň o tržji.	—

VI. Pole — lúka.

<i>A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	55
1. Raž. (Zaymus: II. nauč. čít.)	—
2. Zemiaky. (Zaymus: II. naučná čítanka)	56
3. Porovnanie raži so zemiakami. (B.)	—
<i>B. Opis pola — lúky. (B.)</i>	57
<i>C. Človek a pole. (B.)</i>	59
1. *Dieťa a klások plný. (Dľa A. M. Černianskeho)	—
2. V zatve. (B. Peška)	—
3. Bláznivý hospodár. (Sväté písmo)	—
4. Čjtar vráč (Kollár)	60
5. Čigan. (Paulson: I. uč. kn.)	—
6. Poriadanie (III. Stat. č.)	61

VII. Les.

<i>A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	65
1. Dub a jedľa. (B.)	—
2. Machy. (Zaymus: II. čít.)	66
3. Huby. (B.)	67
4. Porovnanie machov s hubami. (Z. Haestersa)	68
5. Veverica. (B.)	—
6. Dáteľ. (Ušinskij čít.)	69
<i>B. Opis lesa — hory. (Dľa viacerých — B.)</i>	—
<i>C. Človek a les. (B.)</i>	71
1. *Majálesová. (M. Dumný)	72
2. Čiže pohnul rozumom! (Zaymus a Kr. Schmidt)	—
3. *Senka a zajaček. (Zaymus: I čít.)	—
4. *Chlapec a vlk. (Záborský)	73
5. Straka a kukučka. (Záborský)	—
6. *Chlapci a vtáčky. (Rečnovanka)	—
7. *Sova. (Záborský)	74
8. *Mravec a kobylka. (Záborský)	—
9. Ozvena. (Dľa Gáspár II. čít.)	—
10. List. (B.)	—
11. Hádky. 1. Borový les. — 2. Medveď. — 3. Ozvena. — 4. Les.)	76
12. Prípomedi a porefabla.	—
13. Píseň po gjble. (Ev. zpěv.)	—

VIII. Voda.

<i>A. Opis a porovnanie jednotlivých vecí</i>	76
1. Kapor. (Dľa Zaymus: II. nauč. čít. — B.)	—

175794